

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

**MOTIVACIJA ZA UPIS NA STUDIJ I SAMOPROCJENA
KOMPETENCIJA STUDENATA SOCIJALNOG RADA**

-magistarski rad-

Kandidatkinja:

Tanja Ilić
Šmigoc

Broj indexa: 718/II-SW

Mentor:

Doc. dr Jelena Brkić

Sarajevo, decembar, 2020.

SARAJEVO, 2020.

TANJA ILIĆ

MOTIVACIJA ZA UPIS NA STUDIJ I SAMOPROCJENA
KOMPETENCIJA STUDENATA SOCIJALNOG RADA

ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

MOTIVACIJA ZA UPIS NA STUDIJ I SAMOPROCJENA KOMPETENCIJA STUDENATA SOCIJALNOG RADA

-magistarski rad-

Kandidatkinja:

Tanja Ilić
Šmigoc

Broj indexa: 718/II-SW

Mentor:

Doc. dr Jelena Brkić

Sarajevo, decembar, 2020.

SADRŽAJ

UVOD.....	6
I TEORIJSKE OSNOVE RADA.....	8
1. POMAGAČKE PROFESIJE-ZAŠTO IH BIRAMO?	8
1.1. Pojmovno određenje i karakteristike pomagačkih profesija	8
1.2. Zašto pomažemo drugima?	9
1.3. Socijalni rad kao pomažuća profesija.....	11
2. MOTIVACIJA I POMAŽUĆE PROFESIJE	13
2.1. Uloga i značaj motivacijskih faktora pri odabiru studija	13
2.1.2. Definisanje pojma motivacije i kratak opis teorija motivacije.....	14
2.1.2.1. Sadržajne teorije motivacije	14
2.1.2.2. Procesne teorije motivacije.....	17
2.2. Faktori motivacije	18
2.2.1. Intrinzični faktori motivacije.....	19
2.2.2. Ekstrinzični faktori motivacije	19
2.3. Prikaz nekih istraživanja motivacije i pomagačkih profesija.....	21
3. ZADOVOLJSTVO STUDIJEM.....	23
3.1. Kako definirati zadovoljstvo?	24
3.2. Značaj zadovoljstva studijem.....	25
3.3. Prikaz nekih istraživanja zadovoljstva studijem	27
4. PROFESIONALNE KOMPETENCIJE.....	29
4.1. Definisanje pojmova kompetencije i kompetentnost	30
4.1.1. Kompetencije i ishodi učenja	32
4.1.2. Samoprocjena kompetencija.....	33
4.2. Profesionalne kompetencije u socijalnom radu.....	35
4.2.1. Zadaci socijalnog rada	35
4.3. Ključne kompetencije socijalnih radnika	37
4.3.1. Procesne kompetencije	37
4.3.2. Metakompetencije	38
4.4. Značaj profesionalnih kompetencija u socijalnom radu.....	41
4.5. Neka istraživanja samoprocjene kompetencija u pomagačkim profesijama.....	42

II METODOLOŠKI OKVIR RADA	44
1. Problem istraživanja.....	44
2.Predmet istraživanja.....	46
2.1.Kategorijalno-pojmovni sistem.....	47
3.Ciljevi istraživanja	49
3.1. Naučni ciljevi	49
3.2. Društveni ciljevi	50
3.3. Zadaci istraživanja.....	50
4.Sistem hipoteza	51
4.1. Generalna hipoteza:	51
4.2. Posebne hipoteze:	51
4.3. Sistem varijabli	52
4.4. Sistem indikatora	52
5. Uzorak istraživanja-sudionici istraživanja.....	52
6. Mjerni instrumenti	54
7. Način-postupak istraživanja.....	55
8. Naučna i društvena opravdanost istraživanja.....	57
9. Vremensko i prostorno određenje istraživanja	57
III REZULTATI ISTRAŽIVANJA	58
3.1. Motivi studenata za odabir studija socijalnog rada	58
3.2. Stupanj zadovoljstva studenata studijem socijalnog rada	65
3.3. Samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada	70
3.4. Povezanost između stupnja zadovoljstva studenata socijalnog rada i njihove motivacije za odabir studija	74
3.5. Razlika u samoprocjeni kompetencija studenata s obzirom na motivaciju za upis na studij	74
3.6. Razlika u samoprocjeni kompetencija studenata s obzirom na iskazano zadovoljstvo studijem	75
IV RASPRAVA	76
V ZAKLJUČAK.....	85
VI POPIS LITERATURE.....	86
VII PRILOZI.....	91
IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA	113

UVOD

Odabir budućeg zanimanja i profesionalnog djelovanja za mnoge osobe predstavlja važnu prekretnicu u životu. Razmišljajući o upisu na fakultet, te i odabiru željenog studija, nailazimo na određene dileme. Tokom razmatranja prednosti i nedostataka svake struke postavljamo pitanja poput čime se svaka struka bavi, gdje se možemo s određenom strukom zaposliti, te na kraju, da li ono što odaberemo zaista odgovara našim ličnim karakteristikama, sferi interesovanja, osobinama ličnosti i istinskoj želji da veliki dio života posvetimo upravo našoj izabranoj profesiji.

U odabiru profesionalnog djelovanja, ljudi pokreću različiti motivi koji su najčešće posljedica njihovog vrijednosnog sistema. Osobama koje se opredijele za pomagačke profesije, najčešći je motiv želja za pomaganjem drugim ljudima u nevolji. Takve osobe često su osjetljive na potrebe ljudi. Pomagačka zanimanja ili profesije se jednostavno opisuju kao one vrste zanimanja usmjerene na pomaganje ljudima u rješavanju njihovih životnih problema. Uz to, važno je uvijek voditi brigu o kvaliteti života osobe u nevolji te joj ponuditi najbolju vrstu brige i pomoći potrebnu u tom trenutku. Riječ je o pružanju posrednih ili neposrednih oblika pomoći jednoj osobi ili više njih, a pomagačke profesije u tom slučaju predstavljaju psihologija, socijalna pedagogija, pedagogija, medicina, edukacijska rehabilitacija, kao i socijalni rad koji je zapravo tema i predmet ovog istraživanja i master teze. Međutim, iako je osnovno obilježje pomagača pružanje pomoći drugim osobama, motivi za pružanje pomoći su različiti i nisu isključivo iz istinskih i altruističnih razloga. U ovom radu fokus je na profesiji socijalnog rada.

Kao važna pomagačka profesija, socijalni rad je usmjeren na pomaganje ljudima u preovladavanju njihovih teškoća i problema sa kojima se svakodnevno suočavaju. Pored osnovne pomažuće uloge, socijalni rad takođe ima široku lepezu drugih uloga, kao što su: osnaživanje, podsticanje, razvijanje samosvijesti o vlastitoj vrijednosti, razvijanje unutrašnjih snaga kod pojedinaca i grupa, mobiliziranje snaga zajednice na rješavanju zajedničkih problema, ospoznavanje i rehabilitacija, solidarnošću i uzajamnošću ljudi u zajednici.

Promišljajući o samoj nauci o socijalnom radu, socijalnom radu kao profesiji i studijskom programu socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, nametnula se potreba za istraživanjem motiva studenata za odabir studiranja socijalnog rada, odnosno zbog čega i kako se javila potreba i želja da se odabere socijalni rad kao budući poziv. Pored toga, budući da savremeni pristupi definisanja i razvoja profesija temelje se na određivanju opštih i specifičnih kompetencija potrebnih za uspješan rad u praksi (Huić, Ricijaš i Branica, 2010), od studenata se očekuje da po završetku studija posjeduju znanja, vještine i kompetencije potrebne za obavljanje poslova u području socijalnog rada. Takva očekivanja imaju i sami studenti, koji upisuju studij socijalnog rada upravo iz istih razloga. Budući da profesionalne kompetencije koje studenti steknu tokom fakultetskog obrazovanja predstavljaju glavni faktor produktivnosti, konkurentnosti i kvaliteta budućeg rada, u istraživanju je fokus pažnje takođe usmjeren na samoprocjenu kompetencija studenata i koliko se studenti zaista osjećaju kompetentnima za obavljanje poslova socijalnog radnika u praksi. I na kraju, kako je zadovoljstvo jedna od glavnih karakteristika uspješnosti studiranja, a i same kvalitete studija kao takvog, u radu je predstavljen i stepen zadovoljstva studenata studijem socijalnog rada.

I TEORIJSKE OSNOVE RADA

1. POMAGAČKE PROFESIJE-ZAŠTO IH BIRAMO?

1.1. Pojmovno određenje i karakteristike pomagačkih profesija

Svijet u kojem živimo prepun je izazova sa kojima moramo svakodnevno da se hvatamo u koštač. Svakodnevni stres, patnje, problemi koji se gomilaju, brige i teškoće svakodnevno nas pritiskaju i često nismo u stanju da se sami i na adekvatan način izborimo sa njima. Ubrzan način života, društvene i ekonomске promjene, te ogromni zahtjevi koje nameće savremeno društvo na svim poljima, doprinosi pojavi teškoća u svakodnevnom psihosocijalnom funkcionisanju pojedinca. Spoznaja čovjeka kao najveće vrijednosti društva bila je pokretač za razvoj brojnih nauka i naučnih disciplina kojima je osnovni cilj usmjeren prema čovjeku i brizi o njegovom blagostanju.

S ciljem osnaživanja i pružanja pomoći pojedincu u rješavanju tih teškoća, upravo su se javile pomagačke profesije. Stručnjaci u području pomagačkih zanimanja rade s različitim skupinama korisnika, a one uključuju: djecu, adolescente, mlade, odrasle osobe, obitelji, osobe starije životne dobi i sl. Prije svega treba istaknuti da je riječ o korisnicima u potrebi, s raznolikim vrstama teškoća i problema (emocionalni, zdravstveni, intelektualni, problemi u ponašanju, problemi u međuljudskih odnosima...). Područje rada pomagačkih profesija odnosi se na rad s osobama s problemima ponašanja, emocijama i rad na međuljudskim odnosima, a uloga pomagača je aktivno slušanje (Žižak, 2014) te usmjeravanje korisnika prema kvalitetnijem načinu života i boljem psihosocijalnom funkcioniranju. Ajduković i Ajduković (1996) definiraju pomažuće profesije kao one koje su usmjerene na pomaganje drugim ljudima u rješavanju njihovih životnih problema, a zajednička karakteristika im je osobni kontakt klijenta u nevolji i pomagača. To su medicina, psihologija, pedagogija, socijalna pedagogija, socijalni rad i druge. Žganec (1999) pruža širi okvir za definiciju pomagačkih profesija, pa navodi da ukoliko je jedan

od glavnih ciljeva neke profesije briga o drugim ljudima odnosno pružanje posredne ili neposredne pomoći nekoj osobi ili više njih, ta se profesija ubraja u red pomažućih profesija (Žganec, 1999). Pomagačke profesije razlikuju se po svojoj povijesti i filozofijama, edukacijama, standardima školovanja, licencama i specijalizacijama, a često i unutar iste struke profesije nisu ujednačene prema studijskim programima i područjima rada. Uprkos tome postoji značajna sličnost s obzirom na obilježja populacije s kojom stručnjaci rade i usluge koje profesije pružaju (Ricijaš i sur., 2007).

Ono što treba imati u vidu, bez obzira na definiciju pomažućih profesija, jeste da je u centru svake od njih čovjek i njegove potrebe koje su mnogobrojne i kompleksne, te da im je zajednički cilj pružanje pomoći u savladavanju svakodnevnih teškoća. S toga je važno naglasiti da je svaka od njih vrlo zahtjevan i odgovoran humani poziv.

1.2. Zašto pomažemo drugima?

Često možemo čuti kako je pomoći drugome u nevolji jedna od najvećih čovjekovih vrlina. Zaista, imamo mnogo primjera u praksi pružaja različitih vrsta i oblika pomoći i podrške, te dobrih djela koje ljudi redovno i ustrajno pružaju i čine. Usmjerenošć prema čovjeku, osjetljivost na njegove potrebe, senzibilitet za njegove probleme i teškoće zasigurno treba da bude težnja, ali i moralno načelo svakom pojedincu. Jednim imenom, takav odnos nazivamo prosocijalnim ponašanjem. Prema Krizmanić (1995) prosocijalnim ponašanjem zovemo one oblike ponašanja koji su usmjereni na druge ljude i iz kojih za te ljude slijede pozitivne posljedice. Unutar široke lepeze različitih oblika prosocijalnog ponašanja, u koje je uključena najobičnija ljubaznost koju pokazujemo prema drugim ljudima, kao i žrtvovanje vlastitog života za dobrobit nekog drugog, postoji i posebna skupina postupaka koju nazivamo pomagačko ponašanje ili pružanje pomoći (Krizmanić, 1995). Pomaganje drugim ljudima može se realizovati na različite načine, bilo da se radi o konkretnoj pomoći u obliku materijalnih dobara ili u obavljanju nekog posla, pa sve do pružanja emocionalne podrške, potpore i razumijevanja. Pretpostavlja se da je prosocijalno ponašanje, kao i svi oblici pružanja pomoći drugim ljudima, barem djelimično altruistički motivirano (Havelka, 1995).

Postavlja se pitanje onda šta je to altruizam? Altruizam označava naklonost prema drugim ljudima, kao i spremnost da im se nesebično pomogne, čak i pod cijenu ugrožavanja vlastitih interesa. Prema rezultatima različitih psiholoških istraživanja, smatra se da se altruizam može podvesti I pod crtu ličnosti, odnosno relativno stabilnom karakteristikom koju razlikiti ljudi posjeduju u različitom stepenu. Osobe koje pomažu drugim ljudima to čine dobrovoljno, po vlastitom izboru, usmjerene su na potrebe drugih ljudi i imaju vrlo razvijene moralne norme. Međutim, bilo bi jednostavno, ako ne i pogrešno kada bismo zaključili da su svi koji pružaju pomoć, kao i oni koji odaberu pomagačko zanimanje kao svoj životni poziv, altruisti i da ih na pomaganje pokreću isti motivi. Upravo osobe koje se opredjele za pomagačke profesije čine to iz različitih motiva koji su posljedica njihovog vrijednosnog sistema. Neki biraju pomagačka zanimanja zbog toga što svoj život žele provesti istinski pružajući pomoć drugima, dok drugi pak to čine zbog nekih drugih razloga, kao što je prestiž i ugled koje im to zanimanje može donijeti u društvu, ili finansijske koristi. Takođe, motiv odabira neke profesije za neke ljude može biti zbog toga što žele vladati drugim ljudima, te osjećati nadmoć nad njima, naročito onima kojima je potrebna njihova pomoć. Zbog svega toga treba imati u vidu da iako je ponašanje pomagača usmjereno na pružanje pomoći, motivi za istu nisu jednak i nisu uvijek i isključivo pozitivni.

Kako navodi Krizmanić (1995) motivi koji pokreću i održavaju ljudsko ponašanje određuju i očekivanja koja ljudi imaju o posljedicama svog ponašanja. To znači da je pomagačko ponašanje praćeno određenim očekivanjima koja se odnose na : a) učinkovitost pružene pomoći i/ili b) reakcije osobe kojoj smo pomogli. Ako na primjer želimo drugima pomoći samo kako bismo od toga imali određenu materijalnu korist, onda ćemo takvu materijalnu korist i očekivati za uzvrat. Ukoliko pomažemo nekome kako bismo mu olakšali da prebrodi neku tešku situaciju, pomogli riješiti neki problem ili preovladati neku trauma, onda će se naša nagrada ogledati u tome da smo zaista osobi uspjeli pomoći, odnosno da je naš napor u pružanju pomoći zaista imao efekta. Ukoliko pomažemo kako bismo se pokazali kao dobri i požrtvovani ljudi i sami sebe tako doživjeli, onda će sam čin pomoći, bez obzira na stvarni efekat, u nama probuditi ugodna osjećanja i porast samopouzdanja. Upravo određeni raskorak koji se pravi između naših očekivanja i stvarnih efekata pomagačkog ponašanja može značajno umanjiti zadovoljstvo koje pomagači doživljavaju u svom radu, a samim tim i kvalitetu pomoći koju pružaju (Krizmanić, 1995). Upravo iz tog razloga, učinci pružanja pomoći-kako za pomagača tako i za onoga kome je ta pomoć usmjerena, velikim dijelom ovisi ne samo o znanjima i vještinama kojima pomagač

raspolaze, već i o njegovoj motivaciji i očekivanjima. Zbog toga je veoma važno spoznati vlastite motive za pružanje pomoći, kao i očekivanja koja imamo vezana za ishod istih. Ovo je posebno važno za profesionalne pomagače, jer su sudsbine ljudi upravo povjerene njima, te je moralna i profesionalna obaveza pomagača da pruži adekvatnu, pravičnu i kvalitetnu pomoć.

1.3. Socijalni rad kao pomažuća profesija

Profesionalni socijalni rad je nastao i razvio se iz viševijekovne težnje i želje ljudi da jedni drugima pomažu i pružaju zaštitu, te se upravo iz takve viševijekovne težnje razvila posebna i na humanizmu zasnovana aktivnost uzajamne pomoći i zaštite, naročito onih skupina ljudi koji zbog endogenih ili egzogenih faktora nisu u stanju da vode računa o sebi. Takva međusobna pomoć uvijek je bila zasnovana na određenim filozofskim, idejnim i vjerskim učenjima, što joj je dalo različit karakter i različitu obojenost (Dervišbegović, 1995). Uslovi u kojima se razvija jedno društvo nisu za sve i svuda jednaki. Svaka industrijalizacija i tranzicija donosi istovremeno sa ekonomskim prosperitetom cijeli niz ozbiljnih ekonomskih, socijalnih i psiholoških problema, kao i propratnih pojava (Dervišbegović, 2001). Čovjek kao jednika sam često ne može da riješi takve probleme i traga za pomoći drugih osoba. Upravo zbog niza nadolazećih problema u određenoj etapi našeg razvijanja, pojavila se i svjest o potrebi za stručnjim i kvalitetnijim prilaženjem ovim problemima i potrebe za stručnim osobama koji će pomoći u njihovom rješavanju. Iz toga je proistekla potreba i nužnost da se u društvu razvije djelatnost stručnog socijalnoga rad, a time školuje i obrazuje kadar, stručni socijalni radnici.

Socijalni rad je nastao iz filantropskih i humanitarnih aktivnosti i od samog je početka pružao pomoć ranjivim kategorija društva, poput siromašnih, bolesnih i bespomoćnih osoba. Vremenom se uočilo da pružanje pomoći, kako u zadovoljenju elementarnih potreba klijenta, tako i u psihosocijalnom radu, nije lagan niti jednostavan zadatak. Teorijski pravci na kojima razvijala praksa bavili su se pitanjem čovjeka i uspješnog zadovoljavanja njegovih potreba (Šadić, 2014). Nastao na humanističkim i demokratskim idealima socijalni rad, odnosno vrijednosti socijalnog rada zasnivaju se na poštovanju jednakosti, vrijednosti i dignitetu svih ljudi, bez obzira na spol, dob, vjeru, naciju itd. Svojim djelovanjem socijalni rad odgovara na krizna i hitna stanja kao i na svakodnevne lične i socijalne probleme različitim intervencijama, koje variraju od onih koje su

fokusirane na psihosocijalne procese samo jedne osobe, do onih koje imaju za cilj uključivanje u socijalnu politiku, socijalno planiranje i socijalni razvoj (Vidanović, 2006: 374).

Socijalni rad od svog nastanka pa do danas ima veoma značajnu ulogu u svakom društvu, a još od samih začetaka profesije, nametnuo se pred socijalne radnike nužni zadatak, a to je da savjetodavnim i konkretnim informisanjem pomognu i poboljšaju socijalno funkcionisanje individua, grupe i zajednica koje se nađu u nepovoljnim situacijama i stanju socijalne potrebe (Gadžo-Šašić, 2017).

Socijalni rad kao akademska disciplina i praktična društvena djelatnost u literaturi se različito određuje, zavisno od konteksta, odnosno perioda, prilika i odnosa unutar određenog društva (Gadžo-Šašić, 2017). Jedna od prvih definicija socijalnog rada usvojena je na prvoj međunarodnoj konferenciji socijalnih radnika 1928. godine. Prema ovoj definiciji, socijalni rad se definiše kao svaki napor radi smanjenja napetosti zbog siromaštva, kako bi doveo pojedinca i porodicu u normalne uvjete života, prevenirao socijalne bolesti i poboljšao socijalne i životne uvjete u zajednici, kroz socijalni rad s pojedincem, kroz grupne aktivnosti, socijalnu akciju i socijalna istraživanja.

Prema najmlađoj i posljednjoj, globalnoj definiciji profesije socijalnog rada, socijalni rad je praktično utemeljena profesija i akademska disciplina koja promiče društvenu promjenu i razvoj, socijalnu koheziju te osnaživanje i oslobođanje ljudi. Principi socijalne pravde, ljudskih prava, kolektivne odgovornosti i poštivanja različitosti središnji su u socijalnom radu. Potkrijepljena teorijom socijalnoga rada, društvenih i humanističkih znanosti te autohtonim znanjem, profesija socijalnoga rada angažira ljude i strukture na rješavanju životnih izazova i povećanje blagostanja (IFSW, 2014).

Polazeći od prvih definicija socijalnog rada, pa sve do posljednje, globalne definicije, govore o tome da je socijalni rad, kroz godine svog razvoja i društvenih promjena prije svega zadržao tradicionalne zadaće pomaganja i rješavanja problema pojedinaca ili čitavih zajednica, te da je to njegova primarna uloga. Samim tim, socijalni rad i dobija naziv pomažuća profesija, jer je prevashodno usmjerena na pružanje pomoći ljudima u stanju socijalne potrebe, u okviru koje profesionalci-socijalni radnici nastoje obezbijediti i pružiti adekvatnu i pravovremenu pomoć svojim korisnicima/klijentima. Međutim, isto tako kroz savremene definicije može se uočiti jedan novi kontekst koji naglašava ulogu osnaživanja i mobiliziranja ljudskih snaga, te aktivno

uključivanje korisnika/klijenata u preovladavanje teškoća, koje će doprinijeti ostvarivanju većeg socijalnog razvoja i blagostanja. S toga se na jedan način može reći, da je tradicionalni princip „pomoći do samopomoći“ dobio jedan drugačiji redoslijed, a to je „princip samopomoći do pomoći“.

2. MOTIVACIJA I POMAŽUĆE PROFESIJE

2.1. Uloga i značaj motivacijskih faktora pri odabiru studija

Šta god da radimo i čime god da se bavimo, uvijek smo na takav proces potaknuti određenim motivima. Motivacija je psihološki proces, odnosno karakteristika koju posjeduje svaki čovjek, na osnovu koje se nastoji objasniti zašto se osoba ponaša na određen način, šta je svrha takvog ponašanja, odnosno djelovanja i šta osoba od takvog ponašanja očekuje. Motivacija je unutrašnji pokretač koji se ne može direktno posmatrati, već se ogleda isključivo u spoljašnjem manifestovanju, odnosno određenom ponašanju. Motivirana osoba posjeduje određenu želju i volju upotrijebiti svoje fizičke ili intelektualne resurse kako bi zadovoljila kako u prvom redu svoje osnovne fiziološke potrebe, a tako i više psihološke potrebe, odnosno želje i težnje za osobnim razvojem i napretkom (Bulić, 2016).

Kako Kešić i Previšić navode, na motivaciju mogu uticati različiti faktori od koji su u prvom redu najvažniji biološki faktori, navike i znanja, uticaj primarnih i sekundarnih društvenih skupina, te različiti drugi poticaji iz okoline (Kesić i Previšić, 1998: 732). Glavni izvor motivacije u pojedincu upravo se nalazi u njegovim ličnim osobinama, preferencijama i ambicijama, ali takođe na nju mogu podjednako uticati i određeni činioci koji dolaze iz njegove uže i šire okoline. Pod užom okolinom podrazumijevamo porodicu pojedinca ili uski krug prijatelja sa kojima je u svakodnevnoj komunikaciji i interakciji. Dok se šire okruženje više odnosi na čovjekov društveni, ekonomski ili socijalni status, odnosno činioce iz tih sfera koje utiču na pojedinca.

Svi navedeni parametri takođe se odnose i na studentsku motivaciju, koji se prilikom istraživanja motivacije ne mogu izostaviti. Motivacija studenata je činilac koji determiniše uspjeh u studiranju, te usmjerava i stimulira želju za napretkom i učenjem. Motivacija studenata za upis

na određeni studij može se opisati kao namjere koje studenti pokazuju tokom svoga školovanja, a koje su rezultat interakcije usvojenih znanja i vještina, obrazaca vjerovanja, vrijednosti i osjećaja koji upravljaju ponašanjem (Potočnik, 2009: 265). S tim u vezi, motivacija i motivacijski faktori su itekako značajni i igraju veoma važnu ulogu prilikom izbora studija i budućeg profesionalnog djelovanja.

2.1.2. Definisanje pojma motivacije i kratak opis teorija motivacije

Motivacija je potreba ili želja koja nas pokreće i usmjerava prema određenom cilju. Prema Bahtijarević-Šiber (1986) motivacija je pojam koji objedinjuje sve faktore koji iniciraju, usmjeravaju, odražavaju i organiziraju aktivnosti pojedinca. Odnosi se na sve oblike svrhovitog i voljnog ponašanja usmjerenog cilju. Sama riječ motivacija polazi od latinske riječi 'moves, movere' što u prijevodu znači kretati se. Može se reći da predstavlja vanjsko ljudsko ponašanje i niz radnji u cilju zadovoljenja potreba pojedinca, fiziološki ili psihološki nedostatak koji određene rezultate kod osobe čini privlačnim (Kecman, 2012).

Dugi niz godina motivacija je bila tema velikog broja istraživanja, te se zbog toga u literature navodi mnoštvo definicija motivacije. Veliki broj teoretičara motivaciju shvata kao pokretačku snagu pojedinca, koja podstiče na kretanje, na delanje, koja izaziva određeno ponašanje i koja to ponašanje održava i usmerava ka nekom cilju. Na osnovu navedenih elemenata možemo reći da je motivacija svojstvena svakoj individui, da je rezultat njenih potreba i vrijednosti, koje stvaraju konkretne ciljeve, koji se zatim sprovode u akciju.

Kada se govori o teorijama motivacije, 20. stoljeće je bilo plodonosno za nastanak mnogobrojnih motivacijskih teorija. U naučnoj literaturi teorije motivacije se najčešće dijele na: 1) sadržajne i 2) procesne teorije motivacije.

2.1.2.1. Sadržajne teorije motivacije

Sadržajne teorije su usmjerene su prvenstveno na fiziološke i psihološke potrebe pojedinca. One ispituju što sve čovjeka motivira, sadržaj i vrste motiva (Miljković i Rijavec, 2007). Sadržajne

teorije su na neki način temeljne teorije koje su se nastale sa začecima pojma motivacije. U fokusu je pitanje što motivira osobu, polazeći od nezadovoljenih potreba. Sadržajne teorije pokušavaju dati odgovor na pitanje šta je to što motivira pojedinca. U okviru sadržajnih teorija motivacije spada mnoštvo teorija, a u nastavku rada biće prikazane neke od najznačajnijih, a to su:

Teorija hijerarhije potreba – Abraham Maslow bio je prvi psiholog koji je ustanovio da su želje i potrebe osnovni izvori svakog ljudskog djelovanja. Maslow (1943) predlaže kako glavna misao vodilja svake teorije treba biti cjelovitost Teorija koju je Maslow, teorija hijerarhija osnovna je, jedna od teorija kada je motivaciji. teoriji unutar pojedinca postoji potreba koje su organizirane potrebe na jednoj zadovoljene javljaju se potrebe sa više razine.

motivacijske integrirana organizma. postavio poznatija kao potreba, najpoznatija i najprihvaćenijih riječ o Prema ovoj svakog pet razina hijerarhijski Tek kad su razini uglavnom

The diagram illustrates Maslow's Hierarchy of Needs as a pyramid divided into five horizontal sections. From bottom to top, the sections are labeled: Fiziološke potrebe (Physiological needs), Potrebe za sigurnošću (Safety needs), Ljubav i pripadanje (Love and belonging), Poštovanje (Respect), and Samoaktualizacija (Self-actualization). Each section is a different color: red for the base, orange for the second level, yellow for the third, light yellow for the fourth, and pale yellow for the top.

Maslowljeva hijerarhija potreba prikazana je na *Slici 1*. Najčešće se ilustrira kao piramida na čijem se širokom, temeljnom dnu nalaze potrebe preživljavanja - dok se na samom vrhu nalaze potrebe samoaktualizacije.

Slika 1. Hijerarhija potreba (Maslow)

Izvor:[<https://blog.dnevnik.hr/igniss/2015/05/1631943293/maslowljeva-hijerarhija-potreba-objasnjava-zastosmo-sve-nesretniji.html>]

Herzbergerova dvofaktorska teorija motivacije - dvofaktorska teorija motivacije, motivacijsko-higijenska teorija ili dvojna teorija motivacije se temelji na radnoj situaciji i klasifikaciji čimbenika za rad, a mjeri se zadovoljstvom rada. Kako Varga (2011) tumači, Herzbergova dvofaktorska teorija motivacije bazirana je na dvije temeljne prepostavke. Prva prepostavka je da zadovoljstvo i nezadovoljstvo nisu suprotni krajevi jednakog kontinuma, nego dva odvojena kontinuma povezana s različitim faktorima. Prema tome, suprotni kraj na kontinumu zadovoljstva poslom nije nezadovoljstvo, nego odsutnost zadovoljstva, dok je kod nezadovoljstva suprotni kraj kontinuma odsutnost nezadovoljstva. Druga prepostavka modela jesu dvije različite kategorije motivacijskih faktora: 1) ekstrinzični ili higijenski, koji su povezani sa nezadovoljstvom na poslu, ali ne i sa zadovoljstvom, I 2) intrinzični, odnosno motivatori, koji

su vezani za posao koji osoba obavlja, dovode do zadovoljstva na poslu i povećavaju motivaciju i radni angažman.

McClellandova teorija motivacije - Temelj na kojem se razvila ova teorija je istraživanje u organizaciji na temu zadovoljstva poslom i performansama radnika. Ovaj pristup postavljen je kao model koji prikazuje da je ponašanje pojedinca rezultanta donesenih odluka - mjeri motive i njihov razvoj od prirodnih pobuda, do odnosa s emocijama i usađenim vrijednostima te uspjesima i sve to uslijed raznih okolnosti (Harrell & Stahl, 1981).

Ova teorija usmjerena je na tri temeljne potrebe: 1) potreba za postignućem vezana je uz motiv da se napreduje, da se nešto postigne, da se ostvari uspjeh, 2) potreba za društвom odnosi se na želju za prijateljskim i bliskim međuljudskim odnosima i 3) potreba za moći odnosi se na želju da utječemo na druge da se ponašaju na način na koji se inače ne bi ponašali

2.1.2.2. Procesne teorije motivacije

Razvojem psiholoških istraživanja obogaćivala su se gledišta, te su se s razvojem proučavanja ponašanja i kognitivne psihologije, obogaćivale spoznaje i mijenjale teorije na području motivacije. Iz toga su proizašle procesne teorije, na neki način savremenije teorije, koje promatraju motivaciju kao neodvojivi faktor ljudskih kognitivnih sposobnosti. Procesne teorije istražuju kako se motivacija pojavljuje. Polaze od pretpostavke voljnog i svjesnog izbora alternativnog ponašanja, pri čemu se pojedinci rukovode određenim očekivanjima rezultata i efekata ponašanja. Zbog toga se ove teorije često označavaju i kao teorije očekivanja (Mijačika, 1989). U grupu procesnih teorija motivacije, ubrajaju se sljedeće teorije:

Teorija očekivanja (Vroom) - Jedna od najšire prihvaćenih teorija motivacije je teorija očekivanja Victora Vrooma (1964). Prema ovoj teoriji, osoba će biti motivirana za određeno ponašanje ako (1) očekuje da će njen ponašanje dovesti do određenog ishoda i ako (2) joj je taj ishod privlačan. Ovaj model, odnosno teorija očekivanja (Vroom 1964), sugerira da pojedinci, djelujući kroz vlastiti interes, poduzimaju prvenstveno akcije koje procjenjuju kao one koje će maksimalizirati vjerojatnost realizacije pozitivnog, željenog ishoda (Isaac i sur., 2001).

Teorija jednakosti (Adams) -Ovu teoriju razvio je J. Stacey Adams. Cijela se teorija temelji na jednostavnoj pretpostavci da ljudi žele biti pravedno i jednako tretirani. Pod ulaganjima se podrazumijeva sve ono što osoba posjeduje i daje od sebe, drugim riječima "input"; bilo u ostvarenje nekog cilja, na fakultetu ili na poslu - svoje vještine, iskustvo, zalaganje, učenje i slično. S druge strane, pojam dobiti ili „outcome“, podrazumijeva ono što osoba dobiva zauzvrat - osobno zadovoljstvo, priznanje, visina plaće, različite beneficije, nagrade i slično (Moorhead & Griffin, 2004). Adams (1965) smatra da kad god je osoba u nekom odnosu, tačnije, razmjeni s drugom osobom - ona će procjenjivati uloge i dobitke svake uključene strane, te ih prema percipiranoj vrijednosti - uspoređivati.

Porter-Lawler model- Porter-Lawler model je sljedbenik Vroom-ove teorije, koji je obogaćen s nekoliko dodatnih varijabli, koji, prema autorima, preciznije objašnjava motivirano ponašanje. Prema modelu, ljudsko je ponašanje određeno kombinacijom faktora koji djeluju unutar osobe i u njenoj okolini. Prema (Venkatesh, 2012): uključuje koncepte kao što su : 1) napor/trud - količina energije uložena u neki rad, 2) vrijednost nagrade - procjena privlačnosti nagrade na uloženi trud, 3) performanse - performanse su suma uloženog truda, osobnih sposobnosti, vještina i znanja pri izvršavanju zadatka/posla, 4) nagrade - performanse vode nagradama koje mogu biti intrinzične (unutarnje zadovoljstvo) i ekstrinzične (dobivene iz okoline), 5) Percipirana vjerojatnost truda i nagrade - vjerojatnost da će razina uloženog truda dovesti do određene razine performansi i vjerojatnost da će takve performanse dovesti do određene nagrade, i 6) zadovoljstvo - zadovoljstvo je prisutno ukoliko su stvarne, dobivene nagrade nadmašile nagrade koje je pojedinac očekivao. Ovaj model je prihvaćen u organizacijama od strane menadžera jer im pomaže pri usmjeravanju i poticanju motivacije kod zaposlenika.

2.2. Faktori motivacije

Faktori motivacije su činioci koji djeluju na motivaciju od njenog nastanka- odnosno pojave, preko oblikovanja, pa sve do intenziteta i trajnosti. Faktor je razlog zbog kojih se motivacija uopšte pojavljuje, zbog čega se osoba angažuje u obavljanju neke aktivnosti. Faktori motivacije dijele se u dvije velike skupine - na intrinzične ili unutrašnje faktore motivacije i ekstrinzične ili vanjske faktore motivacije. Kako sami nazivi upućuju, radi se o dvije dijаметрално suprotne skupine faktora; ekstrinzični koji pobuđuju osobnu motivaciju djelujući iz uže ili šire okoline, te intrinzični koji motivaciju pobuđuju isključivo iz osobe same i njenih osobnih pobuda (potreba i

želja). Dakle, izvor svega što nas može potaknuti i pokrenuti na određenu aktivnost možemo pronaći u svom okruženju, pod uticajem okolinskih faktora, te unutar vlastitog ja, odnosno vlastitih želja, potreba, interesovanja i slično.

2.2.1. Intrinzični faktori motivacije

Intrinzična motivacija kao fenomen odražava pozitivan potencijal ljudske prirode, ona se smatra urođenom tendencijom za traženje novina i izazova, odražava sklonost za promicanjem i uvježbavanjem vlastitih kapaciteta na području istraživanja i učenja (Deci i Ryan, 2000). Kada je osoba intrinzično motivirana, ona dobrovoljno provodi aktivnosti, zato što aktivnost predstavlja zadovoljstvo i izazov njenim sposobnostima, bez obzira na materijalne nagrade ili prinude iz okoline (Noels i sur., 1999). Unutarašnju (intrinzičnu) motivaciju prepoznajemo kao unutarašnji, prirodni poticaj za sudjelovanje u određenoj aktivnosti zbog nje same, zbog svoga samoostvarenja i osjećaja vlastitog postignuća. U intrinzične faktore motivacije ubrajaju se zainteresiranost i radoznalost, potreba za kompetencijom, potreba za samoaktualizacijom i sl. Prema Jakšić (2003), u njihovoj se osnovi mogu nalaziti potrebe (urođene i stečene), interesi (uži i širi), sposobnosti i na temelju njih oblikovane sklonosti, interesi, stavovi, vrijednosti, očekivanja, kognitivne prosudbe i odluke te njima izazvane emocije. Intrinzični ciljevi su oni poput osobnog rasta i razvoja, povezivanja s drugima i zajednicom te je njihova relativna važnost pozitivno povezana s dobrobiti pojedinca (Vansteenskiste, Lens i Deci, 2006). U edukacijskom kontekstu ona rezultira kvalitetnijim ishodima obrazovanja stoga je sve veći naglasak na njezinom poticanju već od najranije dobi. Naime, najviši stepen motiviranosti intrinzične motivacije jeste zapravo zadovoljstvo i uživanje u radu.

2.2.2. Ekstrinzični faktori motivacije

Ekstrinzična se motivacija odnosi na široki spektar ponašanja koja se provode u cilju izvršavanja aktivnosti, te podrazumijeva neku vrstu nagrade, ako se ta aktivnosti uspješno izvrši. Ekstrinzično motivirana ponašanja su ona ponašanja koja se izvode ne zbog inherentnog interesa za aktivnost, nego jer vodi ka nekom instrumentalnom kraju, tako da je njen izvor regulacije

vanjski za samu aktivnost. Uključuje nagrade poput novca, promocije, priznanja, pohvala, to je obično nešto opipljivo ili svrha koju želi dostići po završetku aktivnosti (Filimonov, 2017). Ekstrinzična motivacija je sve ono što na nas utiče spolja, spoljašnji događaji, procjene, radni uslovi, radna sredina, organizacija rada, kultura, članovi tima, nagrađivanje, jednom rječju socijalno okruženje ili klima. Ono što je karakteristično za ovu vrstu motivacije jeste da je uvek prati neka nagrada. To u krajnjem slučaju i nije tako loše, ali se postavlja pitanje da li se uči zbog nagrade ili zbog nečeg drugog. Često se na ekstrinzičnu motivaciju u usporedbi s intrinzičnom motivacijom, gleda kao na siromašniju i ponešto slabiju kategoriju (iako ona može biti snažan motivator) (DeCharms, 1968, prema Deci i Ryan, 2000). Kod studenata, osim materijalnih motivacijskih faktora, kao što su nagrade i dobici, prepoznaju se nematerijalni motivacijski faktori - u vidu ocjena, upisanog fakulteta kao prestiža, uveseljavanja roditelja i dobivanje pohvale, kako od njih tako i od profesora i prijatelja te razna druga postignuća i uspjesi priznati od strane osoba iz bliže okoline.

Ono što je važno naglasiti jeste da se intrinzični i eksterni faktori motivacije međusobno nadopunjaju, te da ih se ne može posmatrati isključivo odvojeno. U kontekstu izbora studija, ali i kasnijeg ishoda učenja i uspjeha u studiranju često zahtjeva prisutnost i balans između ova dva faktora motivacije. Osobe koje se vode intrinzičnom motivacijom pri izboru fakulteta, odlučuju se na temelju vlastitih interesa, zbog percipiranja prilike za osobnim rastom i razvojem. Prilikom svog promišljanja o zanimanju kojim se žele posvetiti ne vode se ishodima poput stjicanja ugleda i materijalnih dobara, već su njihovi razlozi u samom zadovoljstvu koje proizlazi iz studiranja na fakultetu koji su odabrali i koje će moći u budućnosti prenijeti u djelo. Vodeći se intrinzičnom motivacijom pri odabiru studija, student će iskazivati i više voljnih ponašanja povezanih s optimalnim izvođenjem i stjecanjem kompetencije na tom području.

Iako se u obrazovanju ekstrinzični motivi ili nagrade pominju u negativnom kontekstu, oni ne moraju nužno biti loši i sputavajući. Ukoliko su takve informacije saopštene i upućene na adekvatan način, u vidu pozitivne kritike, poticanja, usmjeravanja i savjetovanja studenata, mogu biti značajne za prepoznavanje njegovih snaga i slabosti. Takve informacije mogu potaknuti studente da rade na jačanju vlastitog samopouzdanja i potencijala, kao i smanjenju određenih nedostataka, što u konačnici može rezultirati većoj angažiranosti tokom studija, većem zadovoljstvu studijem, samim ishodima učenja i percepcije vlastite kompetentnosti.

Iz svega nadevednog treba imati u vidu da: "ukoliko postoji prejaka preokupacija s intrinzičnom motivacijom s jedne strane, studenti će vjerojatno skratiti ili zanemariti područja nastavnog plana i programa koji se ne odražavaju na njihove osobne interese i procjene. S druge strane, ako postoji previše isključiva preokupacija s ekstrinzičnom motivacijom, studenti će vjerovatno patiti od nedostatka motivacije i osjećaja bespomoćnosti u specifičnim situacijama u kojima nisu dostupne vanjske nagrade" (Lepper, 2009; Heyman i Dweck, 1992).

2.3. Prikaz nekih istraživanja motivacije i pomagačkih profesija

Budući da u posljednje vrijeme istraživanja motivacije i motivacijskih faktora poprima sve veći značaj i pozornost, vršena su i neka od istraživanja motivacije u pomagačkim profesijama. Među takvim istraživanjima je i istraživanje autorica Reić-Ercegović i Jukić (2008), Zadovoljstvo studijem i motivi upisa na studij, koje je provedeno na Sveučilištu u Splitu na odsjeku za učiteljski studij i odsjeku za pedagogiju. Budući da su motivi odabira studija i zadovoljstvo studenata studijem neki su od osnovnih činioca kvalitete studija, cilj ovog istraživanja je bio ispitati stepen zadovoljstva studijem studenata učiteljskog studija i studija predškolskog odgoja Filozofskog fakulteta u Splitu, te provjeriti postoji li povezanost između motiva odabira studija i zadovoljstva odabranim studijem. U istraživanju je sudjelovalo 230 studentica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, od kojih 174 studentice učiteljskog studija, te 56 studentica studija predškolskog odgoja. Sve ispitanice studiraju prema bolonjskom sistemu. Rezultati istraživanja u pogledu korelacije između motiva odabira studija i stepena zadovoljstva studijem pokazale su da su studenti koji su studij odabrali zbog jednostavnosti upisa znatno manje zadovoljni svojim odabirom, dok su studenti koji su pri upisu bili vođeni intrinzičnim motivima, odnosno zainteresiranosti za radom s djecom i poučavanjem, zadovoljniji studijem.

Premda su istraživanja motivacije za odabir pomagačkih profesija rijetka, ona su ipak najviše zastupljena u medicinskoj profesiji, dok se npr. u profesiji socijalnog rada znatno manje prisutna. Međutim, moguće je izdvojiti jedno takvo istraživanje autora Leutar, Penava i Nižić (2010), Motivacija mladih za studiranje socijalnog rada, u Zagrebu i Mostaru. Rad je imao za cilj istražiti motivaciju mladih za studiranje socijalnog rada, odnosno za profesiju socijalnog rada, te se željelo ispitati nekoliko problema, a to su utvrđivanje obilježja studenata koji se odlučuju za

studij socijalnog rada, ispitivanje statistički značajne razlike kod tih obilježja, mišljenje o profesiji i motivaciji za studiranje kod studenata u Zagrebu i Mostaru. Uzorak su sačinjavala 233 ispitanika, 113 sa Sveučilišta u Zagrebu i 120 sa Sveučilišta u Mostaru. Rezultati su pokazali da studij upisuju uglavnom studentice, manje od polovine upisanih su učenici iz gimnazija, dok su ostali iz strukovnih četvorogodišnjih škola. Profesiju socijalnog rada vide kao pomoć ljudima u nadvladavanju poteškoća, ali vlastite motive za studiranje sve češće pronalaze u potrebi za upravljanjem ljudima u svojoj okolini, rješavanju vlastitih problema i potrebi za prijateljstvom. Nađene su statistički značajne razlike između studenata u Zagrebu i Mostaru kod obilježja i profila studenata, mišljenja o profesiji i motivaciji za studiranje. Sociodemografski pokazatelji se nisu pokazali zanačajnim(kad je riječ o mišljenju o profesiji). Ovako dobijeni podaci o motivaciji mladih za studiranje socijalnog rada upućuje na potrebu uvođenja motivacijskog razgovora prilikom upisa studenata na studij socijalnog rada.

U svijetu se ovakva istraživanja motivacije za odabir pomagačkih profesija češće provode, te je jedno od takvih istraživanja i istraživanje autora Hanson i McCullagh (1995; prema Waterman, 2002). Navedeni autori su istraživali motivaciju za odabir pomagačke profesije s uzorkom redovnih studenata socijalnog rada - peddipslomskog studija. Ukupno je u cijelom desetogodišnjem istraživanju sudjelovalo 746 studenata socijalnog rada. Najčešća motivacija koju ti ispitanici navode kao odgovor na pitanje šta ih je motiviralo da odaberu tu profesiju jeste potreba za razumijevanjem samoga sebe. Osim te potrebe, sljedeća motivacija, koju studenti navode kao značajnu, odnosi se na pomaganje drugima – altruizam. Važnost ovog istraživanja proizlazi iz rezultata koje donosi o motivaciji pri odabiru pomagačke profesije (socijalnog rada). Prema poretku važnosti, konkretni motivi su navedeni sljedećim redoslijedom: rad s ljudima, pomoć pojedincima, pomoć društvu, uvjerenje da mogu uspjeti u ovoj profesiji, postizanje promjena u društvu, postajanje boljom osobom, dobri uvjeti rada, sigurnost na radnom mjestu, status i ugled te posljednje, dobre plaće odnosno naknade za rad (Hanson i McCullagh, 1995; prema Waterman, 2002).

3. ZADOVOLJSTVO STUDIJEM

Iako zadovoljstvo studijem nije centralna tema ovog magistarskog rada, ipak se nametnula potreba za istraživanjem i ovog segmenta studiranja, koji je značajan iz mnoštva razloga. Budući da je zadovoljstvo studijem u velikoj mjeri povezan sa motivacijskim faktorima, nameće se logičan slijed da se pored motivacije za odabir studija, dobije uvid u to koliko su studenti socijalnog rada zadovoljni odabranim studijem i studijskim programom. Nadalje, kako su mnogobrojni autori u svojim istraživanjima potvrdili, zadovoljstvo studijem i motivacija su neki od glavnih pokazatelja same kvalitete studija, ali i uspješnosti u studiranju. Svakako da se svi ovi

činoci odražavaju i na ishode učenja, pa na samom kraju i oblikovanje budućih stručnjaka i njihovo profesionalno djelovanje. Iz svega navedenog, proizašla je i potreba da se kroz pitanja postavljena u anketnom upitniku i poseban njegov segment koji sam nazvala “Zadovoljstvo studijem” dobiju informacije o tome koliko su studenti zaista zadovoljni studijem socijalnog rada, koliko su njihova očekivanja ispunjena i kako se to upravo odrazilo na njihov stav i percepciju o vlastitim kompetencijama. S toga, zadovoljstvo studijem smatram jednom vrstom poveznice između motivacije za odabir studija i samoprocjene kompetencija studenata.

3.1. Kako definirati zadovoljstvo?

Prema Reić-Ercegovac, zadovoljstvo predstavlja sklad onoga što smatramo da trebamo dobiti i onog što zapravo dobijemo (Reić-Ercegovac, 2008). U suštini, nije lako dati odgovor na pitanje šta je to zapravo zadovoljstvo, niti ima univerzalne i jedinstvene definicije, posebno zbog činjenice da se radi isključivo o subjektivnom doživljaju. Zadovoljstvo je prisutno u svim sferama života, te samim tim čovjek teži da to zadovoljstvo potigne na što više nivoa. Generalno govoreći, zadovoljstvo životom je rezultat toga kako pojedinac vrednuje i procjenjuje vlastiti život. Ono se može posmatrati kao univerzalna kategorija, ali i kao zadovoljstvo različitim segmentima života, poput zdravlja, posla, porodičnih i prijateljskih odnosa, društvenog statusa, slobodnog vremena, socijalnog i ekonomskog stanja i sl. Svaki pojedinac za sebe procjenjuje koliko je u suštini zadovoljan svakim područjem i koliko se stanje na tim područjima reflektira na njegovo zadovoljstvo i cijelokupnu životnu situaciju. Sam termin zadovoljstvo često se povezuje sa terminom sreća, a neki ih čak smatraju i za sinonime. S tim u vezi, zadovoljstvo bi se moglo opisati kao sretan i zadovoljavajući osjećaj koji je nastao na temelju nečega što nam se dogodilo ili što smo sami napravili i odnosi se na ispunjenje naših želja i/ili potreba.

U kontekstu zadovoljstva, razvijeno je nekoliko teorijskih modela među kojima se ističu 3 modela, a to su: „model odozgo prema dolje“, „model odozdo prema gore“ i „dinamički model ravnoteže“. Prvi model naglašava kako ljudi imaju sklonost za interpretiranje života na pozitivan i negativan način, a to se posljedično odražava na procjenu zadovoljstva različitih životnih područja (Lance i sur., 1989; prema: Penezić, 2006). Model odozdo prema gore (Feist i sur., 1995; prema: Penezić 2006) na induktivan način objašnjava pojam zadovoljstva u životu, dakle

da ljudi zbrajanjem zadovoljstva različitih životnih područja oblikuju opće zadovoljstvo životom. Na kraju, model dinamičke ravnoteže (Headey i Wearing, 1989; prema: Penezić, 2006) obuhvata i utjecaj različitih dimenzija ličnosti na procjenu zadovoljstva, te objektivne i subjektivne faktore u raznim životnim područjima na način da narušavanjem ravnoteže zbog nekih životnih situacija, dolazi do promjena stanja subjektivne dobrobiti. Dimenzije ličnosti trebale bi biti osnovni prediktori zadovoljstva životom, ali se ne smije zanemariti utjecaj objektivnih životnih događaja (Penezić, 2006).

Zadovoljstvo je moguće posmatrati i kroz pojam očekivanja. Ispunjena očekivanja ili pak iskustva koja su premašila naša očekivanja, bez obzira o kojoj vrsti očekivanja i u kojoj sferi se javljaju, neminovno dovode do povećanja zadovoljstva. Isto tako, ukoliko su određene situacije i iskustva gore i ne ispune naša očekivanja, nastupa nezadovoljstvo.

3.2. Značaj zadovoljstva studijem

Primarna zadaća svake obrazovne institucije trebalo bi da bude osiguravanje i promicanje kvaliteta i visokih standarda obrazovanja. S tim u vezi, studenti prilikom izbora studija i kasnijim pohađanjem istog, očekuju da dobiju što kvalitetnija znanja, da im nastavnici na što kvalitetniji način ta znanja i iskustva prenesu, te da predavanja budu što interesantniji i kvalitetnija, da steknu vještine i kompetencije neophodne za budući profesionalni rad, i uopšteno da odabrani studijski program u većoj mjeri ispunji njihova očekivanja. Kao što je ranije u radu navedeno, ispunjena očekivanja dovode do većeg zadovoljstva, a zadovoljstvo studijem predstavlja jedan od ključnih faktora uspješnosti u studiranju, ali i pokazatelj kvalitete studija. Iliott i Healy (2001) ističu kako se zadovoljstvo studenata ponajprije odnosi na kratkoročan stav koji proizlazi iz evaluacije studentovog obrazovnog iskustva. Takođe, zadovoljstvo studenata postiže se kad stvarni učinak dosegne ili premaši studentova očekivanja. Danas se sve više stavlja naglasak i pridaje veliki značaj zadovoljstvu studenata studijem, te fakulteti nastoje osigurati i povećati to zadovoljstvo. Prije svega, zadovoljni studenti i njihovo zadovoljstvo studijem potiče veću motiviranost za rad, za osobni rast i razvoj u kontekstu obrazovanja, pohađanje i učešće u nastavi, te veću zainteresovanost za sam studij, pa na kraju i uspješan završetak i nastavak višeg nivoa studija. Takođe, zadovoljan student može biti svojevrsna reklama za druge, buduće

studente, te ih na taj način podstaći da i oni odaberu određeni studij, što svakako fakultetima i studijskim programima ide u prilog. Svakako da je cilj svakog fakulteta povećanje i kontinuirano zadržavanje zadovoljstva studenata, otklanjanje nezadovoljstva i samim tim zadržavanje studenata. Sve se to u konačnici odražava na kvalitet studija, prosperitet i povećanje prihoda, ali i na kreiranje ugleda koji jedan fakultet uživa u društvenoj i akademskoj zajednici.

Kada se govori o zadovoljstvu studenata, potrebno je naglasiti da stečeno povjerenje i pripadnost fakultetu i studijskoj grupi igra veoma važnu ulogu u doživljavanju zadovoljstva studenata. S tim u vezi, studenti očekuju da fakulteti i fakultetsko osoblje uspostavljaju povjerenje ophodeći se prema studentima dosljedno i pravedno, da će uvažavati i saslušati njihovo mišljenje i pritužbe vezane za određene segmente nastave. Takva nastojanja imaju i fakulteti, pa se svojevremeno razvila i metoda ocjenjivanja nastavnika od strane studenata, poznatija kao evaluacija nastavnika i nastavnih procesa. Pomoću toga, nastavnici dobijaju povratnu informaciju o vlastitom načinu rada, a sa uvidom u to mogu značajno poboljšati vlastiti rad i kvalitetu izvođenja nastave.

Postoji više aspekata koje čini zadovoljstvo studijem, pa tako Ružić (2018) u svojim istraživanjima pronalazi činioce vezane za visoko nezadovoljstvo u segmentima poput kvalitete studijskog programa, načina na koji se kolegiji izvode, organizacijom prakse izvan studija, suradnjom sa stručnjacima, provođenjem međunarodne razmjene i neadekvatnim načinom uključivanja studenata u znanstveno-istraživačke projekte. Takođe, jedan od značajnih uzroka nezadovoljstva može biti i neuspjeh upisa na željeni, a u zamjenu za to upis na neželjeni fakultet. Dresto-Alač i Žauhar (2009) navode kako neuspjeh pri upisu željenog fakulteta može imati brojne i negativne kako ekonomske, tako i psihološke posljedice, te da je motivacija takvih studenata znatno manja, što dovodi u konačnici do većeg nezadovoljstva i samim tim manjeg uspjeha. Morstain (1977) potvrđuje važnost podudaranja vlastitih interesa i karakteristika studija, što može utjecati na zadovoljstvo studijem, te dobija da su se interesi nezadovoljnih studenata najmanje podudarali s karakteristikama studija, dok su interesi i preferencije vrlo zadovoljnih studenata se najviše podudarali s karakteristikama studija. Istraživanja su takođe potvrdila, da studentima kojima je izabrani studij bio primarni izbor, ispoljavaju veću razinu zadovoljstva studijem, ali i zadovoljstva izabranim zanimanjem.

Tako Kesić i Previšić (1998) tvrde da su interesi i motivi izbora studija važni za buduće zadovoljstvo studijem, jer je zadovoljstvo studenata veće ukoliko je iz hedonističkih motiva kao

što su zainteresovanost za naučno područje i zadovoljstvo odabranom profesijom, nego iz motiva korisnosti, kao što su dobra zarada, velika mogućnost zaposlenja i slično. Sve ovo u konačnici se odražava na uspjeh u studiranju, ali i na percepciju studenata o vlastitim kompetencijama za obavljanje socijalnog rada u praksi.

Na osnovu svega navedenog, može se zaključiti da je zadovoljstvo studijem jedna veoma važna karika u cijelokupnom obrazovnom procesu, koja se preslikava i na život i zadovoljstvo životom studenata. Zadovoljan student znači i posvećen, motiviran i u konačnici uspješan student. Sve ove karike su važne na putu oblikovanja i formiranja budućeg stručnjaka, profesionalca koji će sa svojim vlastitim znanjima, vještinama i stečenim kompetencijama obavljati svoj posao na najbolji mogući način i pomagati ljudima u preovladavanju teškoća.

3.3. Prikaz nekih istraživanja zadovoljstva studijem

Istraživanja zadovoljstva studijem u novije vrijeme poprima sve veći interes i sve više dobija na značaju. Premda do sad nije proveden veliki broj istraživanja, ipak su postojeća uspjela dati bolji uvid u ovu tematiku. Jedno od takvih istraživanja jeste i istraživanje autora Ricijaš, Huić i Branica (2005/2006), provedenom na Sveučilištu u Zagrebu. U radu su izneseni rezultati preliminarnog ispitanja zadovoljstva studijem, interesa i samoprocjene kompetentnosti studenata nekih pomagačkih struka za budući psihosocijalni rad. Cilj istraživanja bio je usporediti studente tri pomagačke struke (socijalna pedagogija, psihologija i socijalni rad), s obzirom na njihovu percipiranu kompetentnost za budući psihosocijalni rad te dobiti uvid u stupanj zadovoljstva općim i specifičnim znanjima i vještinama stečenim tijekom studija i obveznom studentskom praksom. Ukupno je ispitan 227 studenata četvrtih godina (dvije generacije), od čega 88 studenata psihologije, 80 studenata socijalnog rada, te 59 studenata socijalne pedagogije. Rezultati pokazuju kako su studenti uglavnom zadovoljni općim i specifičnim znanjima i vještinama stečenima na fakultetu, iako među studijskim grupama postoje i neke razlike. Iako se radilo o rezultatima preliminarnog istraživanja, došlo se do zaključka kako rezultati upućuju na zadovoljstvo studenata znanjima dobivenima na fakultetu, dok su manje zadovoljni stečenim vještinama i količinom praktične nastave. U radu su takođe analizirane

razlike između navedene tri studijske grupe s obzirom na njihovo zadovoljstvo stečenim znanjima i vještinama, volontiranje te percepciju kompetentnosti za budući rad.

Istraživanje autorica Reić-Ercegovac i Jukić (2008), provedenom na Sveučilištu u Splitu, na filozofskom fakultetu na odsjecima za učiteljski studij i pedagogiju, takođe se bavilo tematikom zadovoljstva studija i motiva upisa na studij. Cilj ovog istraživanja je bio da se ispita stepen zadovoljstva studijem studenata učiteljskog studija i studija predškolskog odgoja Filozofskog fakulteta u Splitu te provjeriti postoji li povezanost između motiva odabira studija i zadovoljstva odabranim studijem. U istraživanju je sudjelovalo 230 studentica koje studiraju prema bolonjskom sustavu. Rezultati su pokazali osrednje zadovoljstvo studijem, no utvrđeno je nešto veće zadovoljstvo studijem studenata učiteljskog studija u odnosu na studente predškolskog odgoja i nešto veće zadovoljstvo programom studija nego nastavnicima, i to u objema studijskim skupinama. Nadalje, dobivene korelacije između motiva odabira studija i stupnja zadovoljstva studijem pokazale su da su studenti koji su studij odabrali zbog jednostavnosti upisa očito manje zadovoljni svojim odabirom, dok su studenti koji su pri upisu bili vođeni intrinzičnim motivima, odnosno zainteresiranosti za radom s djecom i poučavanjem, zadovoljniji studijem. (Reić-Ercegovac, Jukić, 2008).

Još jedno od ovakvih istraživanja, jeste i istraživanje autora Leutar i Žilić, provedenog na (završnom) semestru Diplomskog studija socijalnog rada Filozofskom fakultetu u Mostaru i na Pravnom fakultetu u Zagrebu u lipnju 2012. godine. U istraživanju su sudjelovala 72 sudionika, 31 student Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu i 41 student Studija socijalnog rada na Filozofskom fakultetu u Mostaru. Rezultati istraživanja pokazali su da nema statistički značajnih razlika u zadovoljstvu studijem ovih dviju grupa studenata. Studenti zadovoljstvo studijem procjenjuju iznadprosječno visokim, dok razinu usvojenih kompetencija procjenjuju prosječnom. Nadalje, postoji značajna povezanost između zadovoljstva studijem i variable prva opcija pri upisu studija. Studenti kojima je socijalni rad bio prva opcija pri upisu pokazuju višu razinu zadovoljstva studijem. Kako je i očekivano, studenti zadovoljniji studijem procjenjuju i razinu usvojenih kompetencija većom. (Prema Leutar i Žilić, 2012). Ovo istraživanje se bavilo i samoprocjenom kompetencija studenata socijalnog rada, što je i tema ovog magistarskog rada, a o kojoj će biti riječi u idućem poglavljju.

Prikazana istraživanja i još mnoga druga koja nisu prikazana u radu, doprinijela su boljem razumijevanju pojmove motivacije upisa na studij, značaja zadovoljstva odabranim studijem i samoprocjene kompetencija, posebno kada se radi o studentima socijalnog rada, što je zapravo i tema i predmet interesovanja ovog magistarskog rada.

4. PROFESIONALNE KOMPETENCIJE

O profesionalnim kompetencijama se danas sve više govori i one posebno dobijaju na značaju kada je riječ o radnom kontekstu, ali i kontekstu obrazovanja, bez kojih se funkcionisanje istih ne može zamisliti. Različiti autori na različite načine daju definicije kompetencija, te ih tumače na različit način, međutim postoje obilježja koja su zajednička za svaku od njih. Potrebe tržišta rada nameću nužnost i jasne zahtjeve za što kompetentnijim profesionalcima. S tim u vezi, svaka profesija definira ključne kompetencije koje stručnjaci trebaju usvojiti za kvalitetan praktičan

rad, te im sve više poklanja pažnje u smislu njihovog jasnijeg definisanja, ali i razvoja i unapređenja. Profesionalne kompetencije definiraju se u skladu sa zadacima koje neka profesija mora obavljati, što doprinosi izgradnji profesionalnog identiteta stručnjaka koji joj pripadaju. Takođe, kroz obrazovne programe, usmjerava se njihovo razvijanje i stvara se podloga za njihovo usvajanje, što za cilj imaja odabratи upravo najkompetentnije pojedince za neki posao. Fakultet, kao obrazovna institucija iz koje treba da izdaju pojedinci sposobljeni za profesionalni rad, ima ulogu da svojim studentima pruži znanje i vještine koje se dalju može koristiti u profesionalnom, ali i privatnom životu. U prilog tome, Žižak (2014) navodi kako kompetencijski okvir profesije čini temelj profesionalnog djelovanja.

4.1. Definisanje pojmove kompetencije i kompetentnosti

U prvom redu, potrebno je napraviti jasnu razliku između kompetencija (eng. competencies) i kompetentnosti (eng. competence), koji se često i u literature koriste kao sinonimi, budući da to nisu. Kompetencije se odnose na znanja, vještine i ponašanja koja ima uspješan pojedinac i te se vještine mogu i rangirati, dok kompetentnost predstavlja okvir unutar kojeg pojedinci ostvaruju mjerljive ciljeve unutar organizacija, timova odnosno radnog kolektiva. Specifičnije, obuhvaća mjerljive i specifične zadaće koje pojedinci imaju u okviru radnog kolektiva i koje je potrebno ostvariti (Teodorescu, 2006). U rječniku hrvatskog jezika (Anić, 1998; prema Dodig, Ricijaš, 2011) kompetencije se definiraju na dva načina. Prvo kao djelokrug prava odlučivanja jedne ustanove ili osobe, odnosno kao mjerodavnost ili nadležnost, te kao priznata stručnost, odnosno sposobnost kojom netko raspolaze. Iz svega navedenog proizlazi da su kompetencije širi pojam jer se zapravo odnose na to što i kako ljudi rade da bi uspješno došli do svog cilja ovisno o zahtjevima određenog posla (Kurtz i Bartram, 2002; prema Huić, Ricijaš, Branica, 2010). U literaturi se navodi nekoliko podjela kompetencija, a Lončar - Vicković i Dolaček – Alduk (2009; prema Rogić, 2016) ih dijele na opšte i stručne. Ovi autori navode kako opšte kompetencije steknu svi koji završe određenu razinu obrazovanja bez obzira na profesiju, pri tom podrazumijevajući znanje stranog jezika, informatičku pismenost i primjenu usvojenog znanja u praksi. Opšte kompetencije dijele na instrumentalne, interpersonalne i sistemske. Instrumentalnim kompetencijama smatraju sposobnost analize, sinteze, organiziranja i planiranja kao i vještine rješavanje problema i upravljanja informacijama, opće znanje u okviru svoje

profesije, usmenu i pisani komunikaciju na materinjem jeziku, znanje stranog jezika, odlučivanje te utemeljenost znanja u profesiji. Pod interpersonalnim kompetencijama podrazumijeva se sposobnost rada u timu, prihvatanje raznolikosti i multikulturalnosti, predanost etičkim vrijednostima, kritičke i samokritičke sposobnosti, međuljudske vještine te sposobnost rada u međunarodnom okruženju. U sistemske kompetencije uključuju ambiciju za uspjehom, rad s projektima, brigu za kvalitetu, kreativnost, primjenu internaliziranog znanja u praksi, istraživačke vještine, prilagodbu u novonastalim situacijama, vodstvo koje je povezano s poduzetničkim duhom i sposobnost učenja. S druge strane, isti autori navode kako se stručne kompetencije definiraju specifično ovisno o struci ili području studija, istovremeno napominjući važnost usklađivanja unutar određene struke, odnosno važnost definiranja opštih i stručnih kompetencija na društveno prihvatljivoj razini.

Pod pojmom kompetentna osoba, smatramo osobu koja je kvalifikovana ili osposobljena za obavljanje određenog posla. Kompetencije se s tim u vezi odnose na dokazanu sposobnost pojedinca da efikasno i adekvatno razumije i izvrši određene zadatke i to u skladu sa očekivanjima koje pred njega postavljaju (Kaslow, 2004., prema Ricijaš, Huić i Branica, 2007, str. 54). Prema Žižak (1997) profesionalna kompetentnost uključuje tri generalna elementa, a to su profesionalna znanja, profesionalne vještine i osobni potencijale, talenti i karakteristike ličnosti. Pod zanjima se podrazumijevaju sva relevantna znanja koja su stečena tokom obrazovanja za određenu profesiju, a koja dopinose učvršćivanju i usvajanju profesionalnih oblika ponašanja. Pod vještinama se naglašavaju specifične kognitivne, interpersonalne, socijalne i motoričke sposobnosti kojima se dalje operacionalizira profesionalni identitet. Osobne i karakteristike ličnosti odnose se na sve osobne potencijale individue, ako što su osobine ličnosti, izgled, životna iskustva, lični afiniteti, posebni talenti koje posjeduje osoba i slično. Upravo takve osobne pojedinosti, zajedno sa zanjima i vještinama, pojedinac svakodnevno koristi u ostvarenju svoje profesionalne uloge. Ono što je takođe neophodno naglasiti jeste da priroda kompetencija razvojna. Ono što pojedinac može raditi neposredno ovisi o razini njegovog profesionalnog funkcioniranja (Kaslow, 2004). Početnik u poslu, kako stiče sve više i više iskustva, postaje kompetentniji baviti se sve složenijim zadacima. Drugo, kompetencije zavise i od konteksta (Kaslow, 2004). Koje i kakve će kompetencije ili elementi kompetencija biti potrebni pojedincu, te na koji će ih način upotrijebiti, zavisi od okoline i određene konkretne situacije.

Istraživanja kompetencija često su usmjereni na samoprocjenu ili procjenu samoefikasnosti, koja se najčešće mjeri u dva vremenska intervala, odnosno prije i poslije učešća u obrazovnom programu. Sam koncept samoefikasnosti razvio je Albert Bandura u okviru socijalno kognitivne teorije, a radi se o vjerovanju pojedinca u vlastitu sposobnost da ostvari određeno postignuće (Bandura, 2006). Bandura (1993; prema: Goreczny i sur., 2015) je definirao 4 načina kako povećati samoefikasnost. To su pokazivanje svojih vještina, odnosno akcija, opservacija iskazane vještine, podrška iz okoline, regulacija emocija/uzbuđenja. Nadalje, pojedinci koji visoko vrednuju svoje sposobnosti, bit će ustrajniji u izvršenju zadatka. Bandura također navodi kako dvije komponente čine samoefikasnost, očekivanja da mogu izvršiti zadatak i očekivanja da će poduzeta akcija rezultirati poželjnim ishodom (ovisi o kontekstualnim faktorima). U kontekstu razvoja samoefikasnosti, bitno je usmjeriti se na razvoj podržavajuće okoline, raditi na izgradnji pozitivne samouvjerenosti, koja će voditi do razvoja samoefikasnosti i uspješnjem izvršavanju zadataka.

4.1.1. Kompetencije i ishodi učenja

Pod ishodima učenja (eng. learning outcomes) smatra se sve ono što se stiče učenjem, te je kao takvo vrijednovano i pozitivno ocjenjeno, a to su kompetencije koje se prikazuju kroz znanja i vještine, te pripadajuću samostalnost i odgovornost (Lučić i sur., 2009). U praksi često dolazi do zabune zbog nerazumijevanja relacije između termina „ishodi učenja“ i „kompetencije“. Pojam kompetencija podrazumijeva sposobnost korištenja stečenih znanja, kako u radnom kontekstu, tako i u profesionalnom i ličnom razvoju. Ishodi učenja definiraju se kao nešto što će student biti sposoban učiniti nakon procesa učenja. Tako se na primjer ishodi učenja definiraju kroz svaki nastavni predmet i njegove module, usmjerenih na određivanje ciljeva podučavanja kao mjerljivih ishoda učenja. Ishodi učenja studentu daju orijentir o tome šta se od njega očekuje da zna ili može učiniti na kraju modula ili programa. Kompetencije se dakle mogu postizati kroz proces učenja dok se kroz ishode učenja utvrđuje koji je udio kompetencija student zaista usvojio procesom vrednovanja tj. ocjenjivanja kroz ispite na nastavnim predmetima.

Takođe, još jedan pojam bitan za razumijevanje kompetencija i ishoda učenja jesu kvalifikacije. Pojam kvalifikacija povezuje pojmove kompetencija i ishoda učenja, na način da se sveukupno

stečene kompetencije pojedinačno vrednuju prema ishodima učenja, na osnovu čega student postaje kvalificiran za rad u okviru svoje profesije nakon završenog školovanja. Kvalifikaciju čini nekoliko elemenata: 1) razina kvalifikacije - koristi se za označavanje složenosti i dosega stečenih kompetencija, 2) obim kvalifikacije - označavaznanja vještine samostalnost i odgovornost I količinu stečenih kompetencija iskazanu kroz ECTS bodove, 3) profil kvalifikacije - odnosi se na područje rada i učenja stečenih kompetencija, dakle na profesiju unutar koje su kompetencije stečene (npr. završen bachelor/master/doktorski studij socijalnog rada) i 4) kvaliteta kvalifikacije - označava pouzdanost javnog dokumenta s obzirom na razinu, obim i profil stečenih kompetencija, kao što je na primjer stečena diploma. (Lučić i sur., 2009).

Svjesni smo činjenice kako živimo u vijeku ubrzanog društvenog razvoja, a sasvim tim i razvoja nauke, te se ne može očekivati da pojedinac jednom usvojena znanja koristi tokom cijelog svog radnog vijeka i profesionalnog djelovanja, pa ni života. Informacije koje smo u jednom dijelu života naučili brzo zastarjevaju, postaju neupotrebljive ili ih je potrebno nadopuniti i prilagoditi novim i savremenijim saznanjima. Upravo iz tog razloga stručnjaci se moraju prilagođavati razvoju novih znanja i informacija, a to se postiže kroz razvoj kompetencija za cjeloživotno učenje kao jednom od ključnih ishoda visokog obrazovanja. Upravo zbog činjenice da se čovjek uči dok je živ, treba raditi na cilju usmjeravanja i podrške stručnjacima, u ovom slučaju stručnjaka iz pomažućih profesija, sa naglaskom na socijalni rad, da razvijaju vlastite kompetencije i kreiraju nova saznanja koje će biti značajna u direktnom radu sa korisnicima, ali i unaprijeđenju struke socijalnog rada.

4.1.2. Samoprocjena kompetencija

Samoprocjena profesionalnih kompetencija uopšte, pa i u pomagačkim profesijama predstavlja veliki izazov, obzirom da se radi o subjektivnom fenomenu koji je definisan ličnim doživljavanjem vlastitih kompetencija, odnosno vjerovanje pojedinca da nešto dobro i uspješno radi. (Žižak 1997; prema: Ricijaš i Dodig, 2011). Isti autori navode da je uključivanje drugih

pojedinaca (npr. kolege, nadređeni...) poželjno kako bi se dobila realnija slika o kompetencijama stručnjaka, da bi objektivno istraživanje trebalo obuhvatiti i provjeru naučenih kompetencija u radnim situacijama. U kontekstu samoprocjene, (Howell, 1990) je razvio model pet razina kompetentnosti:

- 1) Nesvjesna kompetenstnost - (Šta je to što ne znam da znam)
- 2) Svjesna nekompetentnost – (Šta ja to znam da ne znam)
- 3) Svjesna kompetentnost – (Šta to znam da znam)
- 4) Nesvjesna kompetenstnost – (Šta sam zaboravio/la pa ne znam da znam)
- 5) Svjesno-nesvjesna kompetentnost – (Šta znam da ne znam da znam)

Samoprocjena predstavlja izazov obzirom na postojanje ovih razina svjesnosti i samim tim ima neka ograničenja kao što je naša percepcija o nama samima (Huić, Ricijaš i Branica, 2010) budući da neki pojedinci imaju niže samopoštovanje i samopouzdanje, pa se na osnovu toga mogu procjeniti kao manje uspješnima i kompetentnima. Takođe, u samoprocjeni imaju ulogu i određeni situacijski faktori, koji mogu biti ometajući kao što je prostor gdje ispitanici odgovaraju na tvrdnje (buka, skučen prostor i sl.). Takođe, raspoloženje u tom danu je bitan faktor, ako su ispitanici na primjer lošeg raspoloženja može se desiti da se pod uticajem toga procijene manje kompetentnima. S tim u vezi, kao što je prethodno navedeno, poželjno je uključiti procjenu kompetencija u radnom okruženju, u konkretnoj radnoj situaciji, te procjenu drugih pojedinaca.

Kada je riječ o samoprocjeni kompetencija studenata, vršeno je jedno od takvih istraživanja u populaciji studenata nekih pomagačkih profesija (psihologija, socijalni rad i socijalna pedagogija), te se vršila samoprocjena kompetencija za psihosocijalni rad. Za potrebe istraživanja, Ricijaš, Huić i Branica (2007) su razvili "Skalu percipirane kompetentnosti za budući psihosocijalni rad (SPKPR)" s 30 čestica (4 faktora: "neposredni rad u praksi", "grupni rad/ preventivni programi", "empatija i uspostavljanje odnosa", "primjena teorijskih znanja u praksi"). Isti autori razvijaju i "Skalu usvojenosti ključnih kompetencija za socijalni rad" (Huić, Ricijaš i Branica, 2010), a koja se sastoji od 10 kompetencija u području socijalnog rada ("uspostavljanje kvalitetnog odnosa s korisnicima", "pisanje stručnog nalaza i mišljenja", "evaluaciju uspješnosti tretman" itd.).

Treba naglasiti kako su skale namjenjene i prilagođene isključivo populaciji studenata, dok skale samoprocjene kompetencija koje bi poslužile primjeni u populaciji stručnjaka socijalnog rada još uvijek nedostaju. To upućuje na potrebu da se iznađe jedan adekvatan instrument koji će poslužiti stručnjacima na polju socijalnog rada, te da se da doprinos u utvrđivanju stanja u praksi u pogledu samoprocjene kompetencija stručnjaka socijalnog rada.

4.2. Profesionalne kompetencije u socijalnom radu

Kompetencije u socijalnom radu, ili preciznije jasno određenje što bi po završetku studija profesionalci trebali moći i znati raditi, sve više dobija na značaju razvojem same nauke o socijalnom radu, ali i društvenog razvoja. Posmatrajući socijalni rad kroz suvremenu međunarodnu definiciju, prema kojoj je profesija usmjerena na „promociju socijalne promjene, rješavanje problema u međuljudskim odnosima i osnaživanje i oslobođanje ljudi da postignu svoju dobrobit“ postavlja se pitanje koje su to kompetencije potrebne stručnjacima u psihosocijalnom radu? Takođe jedno od ključnih pitanja jeste i to da li se kompetencije kroz obrazovanje socijalnih radnika, kod studenata u konačnici i razvijaju?

Prije nego što se pređe na određenje i definisanje ključnih kompetencija u socijalnom radu, neophodno je ukratko osvrnuti se i na zadatke socijalnog rada, koji se stečenim kompetencijama ostvaruju i realiziraju u socijalnom radu.

4.2.1 Zadaci socijalnog rada

Zadaci socijalnog rada se, prema Dervišbegoviću (2001) dijele na :

- 1) Istraživanje socijalnih problema i pojava- u okviru kojeg treba da se ustanovi sve ono što je značajno za određenu pojavu, na osnovu čega se može realno sagledati i planirati sredstva i kadrovi, prioriteti itd. To znači da bez prethodnog istraživanja i utvrđivanja svih relevantnih činjenica o jednoj pojavi ili problem ne može se pristupiti ni njegovom rješavanju.

- 2) Planiranje širih i sveobuhvatnih mjera u cilju rješavanja određenih pojava i problema-planiranjem ovakvih mjera želi se, prije svega, na jednom području sagledati sve potrebe, mogućnosti, snage i sredstva, kako bi se po prioritetu pojedini problem rješavali.
- 3) Stvaranje programa mjera za pojedine akcije- programom mjera za pojedine akcije teži se na osnovu sagledane problematike tačno odrediti, šta, ko, kada i koliko treba u određenom vremenu da uradi u cilju rješenja, odnosno sprovođenja u život određene akcije.
- 4) Razvijanje preventivnog rada kako bi se smanjila potreba za pružanjem neposredne pomoći- ovaj zadatak je od posebnog značaja, jer dovodi do sprječavanja i preduprijeđivanja pojave pojedinih negativnih problema i pojava. Sa aspekta socijalnog rada značajna su sva tri nivoa prevencije (primarna, sekundarna i tercijarna).
- 5) Koordinacija i saradnja raznih društvenih faktora u rješavanju socijalnih problema- pri preduzimanju određenih mjera moramo uvijek nastojati da koordiniranom akcijom svih društvenih snaga i sredstava na jednom području postignemo maksimalne rezultate. U realizaciji socijalno-zaštitne funkcije društva pojavljuju se brojni nosioci i realizatori kao: stručne službe, državni organi, društvene humanitarne organizacije, socijalne ustanove itd.
- 6) Pružanje pomoći grupama i pojedincima kada nisu u stanju da sami riješe svoje probleme-pored preduzimanja najširih mjera na nivou pojedinih zajednica u zaštiti pojedinih grupa I kategorija građana još uvijek je neophodan individualni tretman pojedinaca koji dođu u stanje socijalne potrebe Socijalni rad za konačan cilj ima da svakom pojedincu pomogne da nađe svoje mjesto u društvu i uključi se u život društva, te da sebi obezbijedi dostojan život čovjeka sa bogatim unutrašnjim životom i ličnom srećom (Dervišbegović, 2001).

4.3. Ključne kompetencije socijalnih radnika

Iako postoje brojne klasifikacije kompetencija potrebnih za uspješan rad u psihosocijalnom području, ne postoji opšteprihvaćena metodologija niti instrumentarij koji bi omogućili provjeru tih kompetencija (Huić, Ricijaš i Branica, 2010) Takođe, u socijalnom radu ne postoji jedinstven obrazac prema kojem se taksativno mogu navesti ključne kompetencije. Tako autori Buljević, Opačić i Podobnik predlažu osam područja profesionalnih kompetencija čije objašnjenje upravo slijedi, od čega je jedno područje procesnih kompetencija, te sedam područja metakompetencija (Buljević, Opačić, Podobnik, 2020).

4.3.1. Procesne kompetencije

U socijalnom radu, procesne kompetencije se odnose na direktni rad s korisnicima, od uspostavljanja odnosa, procjene, planiranja intervencija, provedbe do evaluacije izavršavanja rada. Tokom cijelog procesa važne su komunikacijske vještine, a za socijalne radnike posebno je izazovno raditi s nedobrovoljnim korisnicima i prilagoditi komunikaciju različitim korisnicima. U fazi procjene ističu se kompetencije prikupljanja i integracije podataka iz različitih izvora te istovremeno snalaženje u terenskim posjetima, direktnom razgovoru i ispunjavanju administrativnih zahtjeva. U fazi ugovaranja i planiranja socijalni radnici trebaju ostvariti partnerski odnos s korisnikom i članovima iz njegove okoline u izradi individualnog plana. Ugovaranje se temelji na zajedničkom postavljanju ciljeva uz definiranje mjerljivih ishoda i jasnog obrazloženja kako su ciljevi povezani planiranim intervencijama u realnom vremenskom okviru. Važan aspekt je analiza potencijalnih rizika i osmišljavanje aktivnosti koje smanjuju štetne posljedice rizika. Prilikom provedbe intervencija, socijalni radnici trebaju pokazati znanje i vještine primjene određenih metoda i tehnika unutar adekvatnog zakonskog okvira. Tijekom provedbe intervencija, socijalni radnici trebaju prepoznati kada je vrijeme da promijene način djelovanja ako postojeći ne daje rezultate, kao i prethodno biti spremni na mogući rezervni plan djelovanja. Proces rada s korisnicima trebao bi završiti finalnom evaluacijom, iako je evaluaciju važno i kontinuirano provoditi. Korisnicima će kompetentan socijalni radnik jasno ukazati kako mogu ocijeniti njihov rad, kao i rad ustanove, odnosno kako mogu izraziti svoje nezadovoljstvo.

Proces rada s korisnicima završava zatvaranjem procesa, proradom emocija glede završetka i odlukom treba li i nakon završetka procesa pomaganja napraviti praćenje korisnika. Tijekom procesa rada s korisnicima, socijalni radnici trebaju iskazati vještine pisane formalne komunikacije kako bi lakše strukturirali i pratili svoj stručni rad.

4.3.2. Metakompetencije

Sedam područja metakompetencija su: profesionalno ponašanje i profesionalni identitet; profesionalna etika; multikulturalnost i inkluzivna praksa; kritički strukturalni pristup; integracija teorije u praksi i kritičko mišljenje; međusektorska suradnja i makropristup; vodstvo i funkcioniranje u organizaciji.

- 1) Profesionalno ponašanje i profesionalni identitet - je područje kompetencija koje se odnosi na osvještenost profesionalnog identiteta i razumijevanje uloge socijalnog rada u različitim radnim okruženjima. Socijalni radnik svojim ponašanjem i načinom prezentacije promovira profesiju, te kontinuirano radi na vlastitom profesionalnom razvoju.
- 2) Profesionalna etika - uključuje znanje o profesionalnoj etici i primjenu etičkih načela u praksi. Socijalni radnici treba da znaju važeći etički kodeks, zakonodavni okvir koji regulira profesiju i sadržaj profesionalnih vrijednosti. Također trebaju imati vještine da prepoznaju etička pitanja i dileme, da aktiviraju mehanizme njihova razrješenja te da mogu preispitati osobne u odnosu na profesionalne vrijednosti.
- 3) Kritički strukturalni pristup - Zagovaranje ljudskih prava te socijalne, ekonomске i ekološke pravde stavlja pred socijalne radnike očekivanja da znaju izvore društvenih nejednakosti, da se aktivno uključe u zagovaračke inicijative i da prepoznaju kada i sama njihova praksa i zakoni postaju nepravedni. Od kompetentnih socijalnih radnika očekuje se da budu u toku s političkim, ekonomskim, tehnološkim i ekološkim procesima kako bi mogli pravovremeno uočiti narušavanje položaja marginaliziranih društvenih skupina. Korak dalje čini iniciranje i sudjelovanje u socijalnoj akciji i zagovaračkim aktivnostima, a posebno je važan kritički odnos prema praksi i zakonodavnom okviru.
- 4) Integracija teorije u praksi i kritičko mišljenje- Ovo područje kompetencija ukazuje da nije važno samo što socijalni radnici znaju, već i na koji način donose prosudbe u svom

radu i kako integriraju raznovrsne spoznaje. Uz teorijsko znanje, socijalni radnici stječu znanje iz drugih izvora, tj. od korisnika, iz praktičnog iskustva i iz istraživanja. Kompetencije se očituju u uspješnosti integriranja različitih izvora spoznaja, iskazivanju kreativnosti u rješavanju problema korisnika, vještinama argumentacije profesionalnih odluka i u sposobnosti da se u svjetlu novih informacija promijeni stajalište.

- 5) Međusektorska suradnja i makropristup - Ovakve kompetencije pozicioniraju socijalni rad u šire društveno okruženje. Socijalni rad je profesija koja povezuje različite sudionike, aktivira lokalne resurse i podiže svijest zajednice o socijalnim pitanjima neovisno o radnom mjestu na kojem je stručnjak zaposlen. Socijalni radnici imaju ulogu razvijati socijalne programe, nove usluge i volonterske programe, poticati koordinaciju drugih službi i stručnjaka, aktivirati se u unaprjeđenju lokalne, regionalne i nacionalne politike, procjenjivati efekte javnih politika te održavati kontakt sa stanovništvom kako bi se radilo na prevenciji i senzibilizaciji za socijalne probleme.
- 6) Vodstvo i funkcioniranje u organizaciji - je područje kompetencija koje je usmjereni na osnaživanje same profesije. Očekuje se da dio radnog angažmana, pa i radnog vremena, bude posvećen organizacijskom razvoju. Djelotvorno funkcioniranje u organizaciji znači da se njeguje kolegijalnost, ali i razumiju pisana i nepisana pravila njena ustroja. Za socijalne radnike je posebno važno biti kompetentan u timskom radu uz poznavanje timske dinamike i kvalitetno rješavanje sukoba u timu.

Ključne profesionalne kompetencije u ovom radnu odnose se pretežno na procesne kompetencije i direktni rad sa korisnicima, što je najviše i zastupljeno u praksi socijanog rada, ali i na jedan dio metakompetencija koje svakako predstavljaju neizostavan dio prakse i profesije socijalnog rada. Stoga je istraživanje samoprocjene kompetencija upravo usmjereno na taj dio. Među ključnim područjima kompetencija u socijalnom radu, a koja su zastupljena u ovom istraživanju, mogu se izdvojiti sljedeća:

- 1) Uspostavljanje odnosa sa korisnicima/klijentima – u okviru kojih se naglašava uspostavljanje kvalitetnog, podržavajućeg i empatičnog odnosa sa klijentom, prihvatanje klijenata onakvih kakvi oni zapravo jesu sa svim svojim osobinama, komunikacijske

vještine poput aktivnog slušanja (reflektiranja, parafraziranja i prilagođavanja komunikacije različitim korisnicima), te osiguravanje podrške i razumijevanja klijentu.

- 2) Procjena problema/teškoća klijenata (socijalna dijagnoza)- gdje se naglasak stavlja uspješnu procjenu svakog korisnika/klijenta ponaosob, procjenu odnosa u porodici i međusobnog uticaja članova porodice, procjenu socio-ekonomskog stanja korisnika/klijenta i porodice, procjenu emocionalnih, ponašajnih i socijalnih obilježja pojedinca i porodice, pisanje stručnog nalaza i mišljenja (socijalna anamneza).
- 3) Planiranje i provedba tretmana – planiranje individualnog tretmana u suradnji sa korisnikom/klijentom (intervencije prilagođene potrebama korisnika/klijenta, uspješno motiviranje korisnika/klijenata na promjenu nefunkcionalnog ponašanja, mogućnost uspješnog podučavanja specifičnih vještina klijenata za nošenje sa vlastitim problemima, uspješno primjenjivanje metoda I tehnika socijalnog rada, savjetodavni rad i sl.
- 4) Evaluacija tretmana (intervencije)- procjena uspješnosti i efikasnosti provedene intervencije ili tretmana, prepoznavanje momenta kada treba promijeniti pravac djelovanja, prepoznavanje kada preduzeta intervencija daje efekte, kao i davanje mogućnosti korisnicima/klijentima da ocjene rad ustanove, uposlenika i preduzetih mjera.
- 5) Pisanje naučno- istraživačkog rada- podrazumijeva znanja i vještine u pogledu pisanja naučno istraživačkih radova, što je posebno bitno na višim razinama studija (master studij/doktorski studij) poznavanje metodologije i metodoloških pravila, tehnika pisanja naučno istraživačkih radova, provedbu i realizaciju istraživanja i sl.
- 6) Rad u skladu s etičkim vrijednostima- podrazumijeva znanje o profesionalnoj etici, poznavanje i poštivanje etičkog kodeksa profesije, zakonodavnog okvira koji reguliše profesiju, poznavanje i poštivanje profesionalnih vrijednosti i ključnih principa socijalnog rada kao i prepoznavanje etičkih dilemma i njihovog adekvatnog razrješavanja.
- 7) Integracija teorije i prakse- podrazumijeva adekvatnu primjenu teorijskih saznanja stečenih formalnim obrazovanjem u praksi, ali i drugih saznanja iz različitih izvora, poput radnog iskustava kolega, životnih situacija i iskustava korisnika, ali i saznanja dobijenih istraživanjem određenih pojava i problema.
- 8) Multikulturalnost- je značajna kompetencija u profesiji socijalnog rada, budući da socijalni radnici rade sa korisnicima koji se razlikuju u pogledu spola, godina, porjekla, socijalnog statusa, vjerske, etničke i kulturne pripadnosti. Kulturno kompetentan socijalni

radnik neće imati barijere, stereotipe i predrasude (ukoliko ih ima nastojaće ih otkloniti i neće dozvoliti da one utiču na njegov odnos s korisnikom).

4.4. Značaj profesionalnih kompetencija u socijalnom radu

Razvoj i usavršavanje profesionalnih kompetencija imaju višestruki značaj kako za samu afirmaciju profesije socijalnog rada, tako i za profesionalni identitet socijalnog radnika, njegovo profesionalno usavršavanje i rad u praksi, ali i za obrazovni sistem i obrazovne programe u području socijalnog rada. U pomažućoj profesiji kao što je socijalni rad, u središtu su pojedinci, grupe i zajednice i njihove specifičnosti, kao i kompleksne situacije i okolnosti, koje zahtijevaju posjedovanje određenih kompetencija kako bi se na adekvatan način odgovorilo potrebama i zahtjevima koji se postavljaju pred socijalne radnike. Za takav učinkovit i svrshishodan rad često nisu dovoljne samo kompetencije koje su stečene formalnim obrazovanjem, te se stoga stalno naglašava potreba i važnost kontinuiranog rada na sebi i razvoju vlastitiog profesionalnog identiteta. Odnos profesionalnog identiteta i profesionalnih kompetencija može se posmatrati na dva načina. S jedne strane profesionalni identitet je dio kompetencija, a sa druge je i njihov rezultat. Od kompetentnih socijalnih radnika očekuje se da integriraju i afirmiraju profesionalne vrijednosti, da u različitim kontekstima razumiju ulogu socijalnog rada, da ulažu u razvoj profesije na način aktivnog uključivanja u politiku kreiranja same profesije, da zagovaraju ljudska prava i kontinuirano i javno istupaju u cilju jačanja položaja socijalnih radnika u društvu. Na ove načine socijalni radnici ističu i pokazuju profesionalni identitet. Kompetencije su jasna poveznica između obrazovanja i prakse, jer se kroz obrazovani proces socijalnih radnika stvara okvir za usvajanje ključnih kompetencija potrebnih za uspješno djelovanje u praksi. Međutim kako je ranije navedeno, formalno obrazovanje, iako predstavlja najvažniju kariku neophodnu za sticanje kompetencija i kreiranje stručnjaka u području određene profesije, često samo po sebi nije dovoljno. Stoga se nameće potreba cjeloživotnog obrazovanja, profesionalnog usavršavanja, ali i iznalaženje mehanizama osobnog rasta i razvoja. Budući da je društvo promjenjiva kategorija, samim tim se konstantno mijenjaju i uslovi života i potrebe stanovništva, što predstavlja izazov stručnjacima u radu s ljudima. Sticanje novih kompetencija kroz različite vrste edukacija i seminara i usavršavanje postojećih zasigurno doprinose razvoju svake struke, između ostalog i struke socijalnog rada, ali i osiguravaju njihov opstanak i napredak.

4.5. Neka istraživanja samoprocjene kompetencija u pomagačkim profesijama

Kada je riječ o istraživanjima samoprocjene kompetencija u pomagačkim profesijama, ona su češće zastupljena i češće se provode, kako kod populacije profesionalaca, tako i u studentskoj populaciji. Međutim, samoprocjena kompetencija predstavlja svojevrstan izazov budući da se radi o subjektivnom doživljaju i subjektivnom procjenjivanju vlastitih kompetencija. Samim tim, prilikom vršenja istraživanja i provođenja samoprocjene kompetencija, treba posebno obratiti pažnju na postojeća ograničenja koje samoprocjena sa sobom nosi i situacijske faktore koji mogu uticati na ishod samoprocjene kompetencija.

Autori Ricijaš, Huić i Branica (2007), u istraživanju zadovoljstva studijem i samoprocjene kompetencija studenata nekih pomagačkih profesija, proveli su istraživanje na uzorku od 227 studenata. Uzorak je činilo 88 studenata psihologije, 80 studenata socijalnog rada i 59 studenata socijalne pedagogije. Glavni cilj istraživanja bio je uporediti ove grupe studenata s obzirom na njihovu samoprocjenu kompetentnosti za budući praktični rad. Takođe, istraživače u okviru istraživanja zanimalo i stepen zadovoljstva studenata opštim i specifičnim znanjima i vještinama za psihosocijalni rad koje su stekli tokom studiranja. U istraživanju su korištena dva mjerna instrumenta: Upitnik o zadovoljstvu opštim i specifičnim znanjima i vještinama stečenim na fakultetu, studentskoj praksi, volontiranju te specifičnim interesima za budući rad, te Skala percipirane kompetentnosti za budući psihosocijalni rad u praksi. Rezultati istraživanja su pokazali da se uzorci istraživanja razlikuju s obzirom na percepciju kompetentnosti. Studenti psihologije procjenjuju se najkompetentnijima za primjenu usvojenih znanja u praktičnom radu, socijalni pedagozi za grupni rad i kreiranje preventivnih programa, dok se studenti socijalnog rada osjećaju najkompetentnijima u području ostvarivanja kvalitetnog odnosa s korisnicima te u neposrednom radu s njima. Kada je riječ o zadovoljstvu opštim i specifičnim znanjima i vještinama stečenim tijekom studiranja, studenti iskazuju veće zadovoljstvo dobijenim znanjima, a manje stečenim vještinama i količinom prakse tokom studiranja. Na kraju, u okviru interesa, studenti psihologije su najviše zainteresovani za rad s djecom i mladima te osobama s psihičkim poteškoćama kao i rad u privatnoj praksi, dok s druge strane studenti socijalne pedagogije i

socijalnog rada najviše zanima rad s maloljetnim delinkventima, porodicama u riziku, kao i osnovnoškolskom i srednjoškolskom populacijom.

Još jedno od sličnih istraživanja provedeno je na odsjecima za pedagogiju na 5 Sveučilišta u Hrvatskoj (Sveučilište u Zagrebu, Sveučilište u Splitu, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Osijeku i Sveučilište u Zadru). Ispitanici su procjenjivali važnost kompetencija za rad školskog pedagoga i doprinos visokoškolskog obrazovanja u pogledu usvajanja pojedinih kompetencija. Instrument se sastojao od 6 skupina čestica (5 skupina kompetencija potrebnih za rad školskog pedagoga i 1 skupine kompetencija europske dimenzije u obrazovanju koja se odnosila na osposobljenost studenata pedagogije za procese koji su povezani s uključivanjem Hrvatske u Europski obrazovni prostor kao što su: poznавanje postupka prijave na programe Europske unije, znanje o strukturi i načinima funkciranja ključnih tijela Europske unije, poznавanje europskih trendova u obrazovanju, znanje minimalno jednog estranjeg jezika, poznавanje područja demokratskog građanstva i ljudskih prava, osposobljenost za rad u interkulturnalnom i multikulturalnom okruženju, osposobljenost za usmjeravanje učenika i nastavnika društvenoj odgovornosti (Ćulum, 2009; prema: Ledić i Turk, 2013). Rezultati su pokazali da studenti visoko procjenjuju sve navedene kompetencije iako europske dimenzije u obrazovanju ne smatraju bitnim za svoju profesiju u usporedbi s drugim kompetencijama. Što se tiče procjene doprinosa visokoškolskog obrazovanja u razvoju kompetencija, studenti smatraju kako djelomično doprinosi razvoju kompetencija iako te kompetencije smatraju manje bitnim u odnosu na kompetencije vezane uz svoju profesiju (Ledić i Turk, 2013).

II METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. Problem istraživanja

Socijalni rad je profesija koja se zasniva na humanističkim idealima i ljudskim pravima kako su ona koncipirana u najvažnijim međunarodnim dokumentima. Ostvarivanje socijalne pravde, poštivanje ljudskih prava, društvene odgovornosti i društvenih različitosti su ključna načela socijalnog rada. Praksa socijalnog rada uključuje rad s ljudima i društvenim strukturama kako bi se odgovorilo na njihove izazove i povećala njihova dobrobit. U svom profesionalnom djelovanju, socijalni radnik je u konstantnom dodiru sa ljudima različitog uzrasta i doba, različitog obrazovnog, kulturnog i intelektualnog nivoa. Ima pred sobom ljude sa kojima treba da ostvari profesionalan odnos i pruži profesionalnu pomoć, te da im pomogne da postanu svjesni i korisni članovi društva.

U radu sa ljudima, socijalni radnik ne može imati kalupe i šablone prema kojima će formirati ljude, nego prvenstveno treba dobro da ih poznaje, da poznaje psihologiju, te da pronalazi najbolja rješenja i mogućnosti za uspjeh svog rada. Ljubav i entuzijazam u radu su osnovni uslovi koje socijalni radnik mora da ispunji bez čega se ne može zamisliti njegovo angažovanje u rješavanju raznovrsnih i složenih problema socijalnog rada (Dervišbegović, 2001).

Poziv socijalnog radnika je vrlo odgovoran i u suštini veoma težak. Društvo povjerava socijalnom radniku najdragocjenije što ima, povjerava mu čovjeka, mladog i odraslog, koga treba da vrati na pravi put, da ga osposobi za konstruktivan život u zajednici. U radu sa ljudima, profesionalac mora posjedovati moralnu odgovornost, kako onu koju osjeća prema samom sebi i svom klijentu, tako i prema društvenoj zajednici. Poteškoće poziva socijalnog radnika u današnjim uslovima proističu i iz objektivnih razloga poput nedovoljnog broja stučnih socijalnih radnika i drugih stručnjaka sa kojima socijalni radnik sarađuje i radi u timu, nedovoljnog broja ustanova, nedovoljno finansijskih i materijalnih sredstava, nerazumijevanje i otpor klijenata, nedovoljno podrške i pomoći društvene zajednice u države i sl. Takođe, jedna od čestih pojava jeste i o čemu se danas sve više govori u socijalnom radu jeste i profesionalno sagorijevanje i pojava koja je u literature poznata pod nazivom “burn out”. Težina posla sa kojim se socijalni radnik svakonevno nosi, različite životne priče klijenata i slučajevi na čijem rješavanju radi, nerijetko dovode do emocionalne i psihičke preopterećenosti, što se odražava na mentalno zdravlje samog pomačaga i umanjuje efikasnost na radu.

Ubrzan društveni razvoj i promjene koji sa sobom donose prospertitet sa jedne strane, da druge strane donosi sve češće nove socijalne probleme i socijalne rizike sa kojima se ljudi moraju svakodnevno suočavati. Posljedica toga jeste da ljudi sve manje samostalno mogu odgovoriti savremenim izazovima i problemima koji im se nameću, te im je neophodna kvalitetna stručna pomoć kompetentnih profesionalaca. Među tim profesionalcima sve više se ističu socijalni radnici od koji se očekuje da pruže adekvatnu i pravovremenu pomoć i zaštitu ranjivim kategorijama stanovništva.

Tržište rada i savremeni pristup socijalnom radu nameću potrebu za što kompetentnijim i stručnijim osobljem, te se samim tim i kroz obrazovni proces sve više naglašavaju kompetencije koje studenti socijalnog rada treba da steknu kroz studijski program, kako bi u praksi i u budućem profesionalnom djelovanju adekvatno mogli obavljati poslove i zadatke socijalnog rada. Kroz obrazovni proces socijalnih radnika, osigurava se dobro poznavanje širih društvenih procesa koji sa sobom donose nove socijalne rizike te načine njihova rješavanja, tako i dobro poznavanje tehnika i metoda socijalnog rada, te tehnika socijalne intervencije. Obrazovanje za socijalni rad ostvaruje se kroz kompleksne interdisciplinarne studije neohodne za brojne i složene uloge socijalnog rada i socijalne politike u savremenom društvu. Kroz reformu i

uvodenje bolonjskog sistema obrazovanja, na na visokoobrazovne institucije stavlja se sve veći pritisak. Od njih se očekuje da osiguraju kvalitetno obrazovanje i produciraju visokoobrazovane pojedince kompetentne za rad u svojoj struci. (Ricijaš, Hujić i Branica, 2006, str. 51). Kako novi sistem obrazovanja nameće visoke zahtjeve visokoobrazovnim ustanovama koje moraju da ispune, tako i studenti moraju pratiti i ispunjavati te iste zahtjeve, kako bi bili uspješni i produktivni kroz svoj obrazvoni proces.

Motivacijski faktori su itekako bitni za uspješno studiranje, bilo da se radi o motivima kojima smo se vodili prilikom odabira studija, tako i o samoj motiviranosti za rad, učenje i usvajanje novih i korisnih znanja koje ćemo primjenjivati u svom budućem radu. S toga će kroz istraživanje i rad biti predstavljeni motivacijski faktori za odabir studija socijalnog rada.

Svakim od studijskih programa definisane su kompetencije koje bi studenti trebali imati po završetku studija. Veliki broj tako definisanih kompetencija odnosi se na određena znanja i vještine, bilo opšte ili specifične za predmet studiranja. (Ricijaš, Hujić i Branica, 2006). Kroz nastavni program na studiju socijalnog rada naglasak se stavlja na usvajanje praktičnih vještina potrebnih za rad s ljudima kao i analitičkih vještina potrebnih za osmišljavanje i provedbu intervencija zasnovanih na naučnim istraživanjima. Kroz rad će se takođe dati i uvid u samoprocjenu profesionalnih kompetencija studenata socijalnog rada za budući psihosocijalni rad. Obzirom da je zadovoljstvo studijem bitna odrednica uspješnosti samog studiranja i razvoja kompetencija, u radu će biti definisane i osnovne odrednice zadovoljstva te prikazati neka istraživanja zadovoljstva studijem.

2. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja obuhvata utvrđivanje motivacijskih faktora za odabir studija socijalnog rada, kao i dobijanje uvida u samoprocjenu kompetencija studenata za budući psihosocijalni rad. Predmet istraživanje odnosi se i na utvrđivanje povezanosti motivacije za studij, procjenu zadovoljstva studijem sa procjenom kompetencija za obavljanje psihosocijalnog rada. Kroz predmet istraživanja i njegove rezultate na koncu, istražuje se to da li studenti

socijalnog rada, kroz dosadašnji proces studiranja i usvojena znanja i vještine, zadovoljstvo i (ne)ispunjena očekivanja od samog studija, mogu procijeniti koliko su zaista kompetentni biti socijalni radnici u praksi i koliko je taj poziv ono istinsko čime se žele baviti.

2.1. Kategorijalno-pojmovni sistem

Kroz teorijsko određenje predmeta istraživanja, definisani su centralni pojmovi iz naslova kojima se iskazuju bitna svojstva predmeta istraživanja.

- Pojam “motivacija”- pokretačka snaga pojedinca, koja podstiče na kretanje, na djelanje, koja izaziva određeno ponašanje i koja to ponašanje održava i usmjerava ka nekom cilju. Prema Mulins (2002) motivacija predstavlja pokretačku snagu pomoću koje ljudi ostvaruju svoje ciljeve, potrebe i vrijednosti. Važni elementi ovog određenja odnose se upravo na potrebe, vrednosti i ciljeve, koji predstavljaju osnovu motivacije koja vodi ka akciji.
- Pojam “ motivacija za upis na studij”- Motivaciju studenata za upis na određeni studij možemo opisati kao namjere koje studenti pokazuju tijekom svoga školovanja, a koje su rezultat interakcije usvojenih znanja i vještina, te obrazaca vjerovanja, vrijednosti i osjećaja koji upravljaju ponašanjem.
- Pojam “socijalni rad”- Socijalni rad je praktično utemeljena profesija i akademska disciplina koja promiče društvenu promjenu i razvoj, socijalnu koheziju te osnaživanje

i oslobođanje ljudi. Principi socijalne pravde, ljudskih prava, kolektivne odgovornosti i poštivanja različitosti središnji su u socijalnom radu. Potkrijepljena teorijom socijalnoga rada, društvenih i humanističkih znanosti te autohtonim znanjem, profesija socijalnoga rada angažira ljude i strukture na rješavanju životnih izazova i povećanje blagostanja (IFSW, 2014).

- Pojam “obrazovanje”- Obrazovanje predstavlja proces sistemskog i planskog obučavanja pojedinaca ili grupa u obrazovnim ustanovama u cilju sticanja određenih znanja, vještina, navika i stavova (Gadžo-Šašić, 2017).
- Pojam “obrazovanje za socijalni rad”- Obrazovanje za socijani rad u najširem smislu predstavlja sticanje teorijskih i praktičnih saznanja, usvajanje metodskih postupaka i sposobnosti u korištenju ličnih kapaciteta i resursa koja trebaju biti usmjereni ka pokretanju procesa promjene, bazirane na vrijednostima i znanjima iz socijalnog rada, uz neizostavnu participaciju korisnika usluga socijalne zaštite u kompletном procesu (Gadžo-Šašić, 2017).
- Pojam “ student”- je osoba koja pohađa ustanovu višeg ili visokog obrazovanja, obično fakultet ili institut u okviru nekog univerziteta, s ciljem sticanja višeg ili vrhunskog znanja u nekoj od oblasti nauke. Na Univerzitetima student ima određena prava, dužnosti i obaveze koje se propisuju pravilima univerziteta i državnim zakonima.
- Pojam “kompetencije”- Kompetencije se odnose na sposobnost pojedinca da, u skladu s očekivanjima koja od njega imamo kao stručnjaka kvalificiranog za neko područje, adekvatno i efikasno izvrši određene zadatke (Kaslow, 2004).
- Pojam “profesionalne kompetencije u socijalnom radu”- Model kompetencija potrebnih za praktični rad u području kliničkog socijalnog rada uključuje razrađene specifične kompetencije za: (1) procjenu i dijagnostiku, (2) planiranje tretmana, (3) tretmansku intervenciju i (4) evaluaciju ishoda tretmana, sve kroz tri stupnja

profesionalnog rada – nakon završetka poslijediplomskog obrazovanja, u samostalnoj praksi te na naprednom, stručnom stupnju (ABECSW, 2001).

3. Ciljevi istraživanja

Glavni cilj ovog istraživanja je ispitati i utvrditi koji su motivi dominantni prilikom odabira upisa na studij socijalnog rada, te u kojoj su povezanosti motivacija za studij, procjena zadovoljstva studijem sa procjenom kompetencija za obavljanja psihosocijalnog rada.

3.1.Naučni ciljevi

Naučni ciljevi ovog istraživanja odnose se na potrebu da se naučnim putem ispita i utvrdi koji su motivi dominantni prilikom odabira upisa na studij socijalnog rada, te u kojoj su povezanosti motivacija za studij, procjena zadovoljstva studijem sa procjenom kompetencija za obavljanja psihosocijalnog rada. Značajno je i prikazati koliko je odabir studija socijalnog rada naših studenata povezan sa altruističkim i intrinzičnim motivima, a koliko sa ekstrinzičkim motivima. U fokusu pažnje jeste i to da li su studenti na osnovu svog dosadašnjeg iskustva studiranja zaista zadovoljni studijem socijalnog rada i studijskim programom koji se nudi na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Na koncu, značajno je istražiti i ukazati na to da li se studenti koji su intrinzično motivirani za studij socijalnog rada i koji su zadovoljniji studijem, percipiraju kompetentnijim za obavljanje poslova socijalnog rada.

3.2. Društveni ciljevi

Sam poziv socijalnog radnika zahtjeva od njega da posjeduje određene osobine i karakteristike, bez kojih njegov rad neće imati očekivani uspjeh. Neke od osnovnih osobina koje socijalni radnik treba da posjeduje su: svestrano opšte obrazovanje, visoka moralna izgrađenost, ljubav prema radu, stručna i metodička spremna, uživanje potrebnog autoriteta, zainteresovanost i ljubav prema socijalnom radu, kao i lične karakterne osobine koje će ga činiti uspješnim socijalnim radnikom.

Budući da su motivi odabira studija i zadovoljstvo studijem jedni od glavnih činilaca kvalitete studija, pa samim tim i studija socijalnog rada, društveni cilj ovog istraživanja odnosi se na potrebu da se prikažu stvarni razlozi izbora studija socijalnog rada, da se dobije stvarna slika o tome zašto studenti biraju poziv socijalnog radnika i da se ispita koliko je i kako motivacijski faktor odabira socijalnog rada uticao na kvalitet studija, ishode učenja i percepciju vlastite kompetentnosti. Nadalje, određivanje stepena zadovoljstva kod populacije studenata omogućuje bolji uvid u cjelokupni sistem obrazovanja te se istovremeno povećava stepen razumijevanja očekivanih ishoda učenja nakon završetka studija. Dobijanjem uvida u sve tri navedene komponente, mogu se prepoznati određeni nedostaci i propusti u obrazovnom procesu, te se pokušati izmjeniti i poboljšati, što može poslužiti kao svojevrstan alat za poboljšanje ishoda učenja i unapređenje studijskog programa socijalnog rada.

3.3. Zadaci istraživanja

Zadaci istraživanja su sljedeći:

1. Utvrditi koji su to najčešći motivi studenata za odabir studija socijalnog rada.
2. Utvrditi stupanj zadovoljstva studenata studijem socijalnog rada.
3. Utvrditi percepciju kompetencija studenata socijalnog rada za obavljanje psihosocijalnog rada.
4. Istražiti povezanost između stupnja zadovoljstva studenata socijalnog rada i njihove motivacije za odabir studija.

5. Ispitati da li postoji razlika u samoprocjeni kompetencija studenata s obzirom na motivaciju za upis na studij.
6. Utvrditi da li postoji razlika u samoprocjeni kompetencija s obzirom na iskazano zadovoljstvo studijem socijalnog rada.

4.Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza:

Zainteresovanost studenata za studij socijalnog rada, odnosno njihova intrinzična motivacija (koja proizlazi iz unutarnjih potreba pojedinca) za odabir studija, jedan je od ključnih faktora zadovoljstva studijem socijalnog rada, što predstavlja osnovnu karakteristiku kvalitete studija i uspjeha u studiranju. Studenti koji su zadovoljniji studijem i čiji motivi odabira studija ispunjeni, percipiraju se kompetentnijim za obavljanje poslova socijalnog radnika.

4.2. Posebne hipoteze:

1. Studenti će izabrati studij koji će ih sposobiti za zanimanje u skladu sa njihovom motivacijom za studij. Studenti će studij socijalnog rada izabrati najčešće iz hedonističkih i altruističkih motiva.
2. Očekuje se da su oni studenti koji su odabrali studij socijalnog rada, u većoj mjeri zadovoljni studijem.
3. Očekuje se da se studenti socijalnog rada u biti percipiraju kompetentnima za obavljanje poslova i zadataka u praksi socijalnog rada.

4. Očekuje se da su studenti koji imaju intrinzičnu motivaciju za odabir studija socijalnog rada i zadovoljniji studijem.
5. Očekuje se da postoji razlika u samoprocjeni kompetencija onih studenata koji su intrinzično motivirani i onih koji su ekstrinzično motivirani. Studenti koji su vođeni intrinzičnim motivima odabira studija socijalnog rada se percipiraju i kompetentnijima u odnosu na ekstrinzično motivirane studente.
6. Zadovoljni studenti češće nastavljaju i uspješno završavaju studijski program, ulažu više napora u svoje obrazovanje, redovitije pohađaju nastavu i češće se uključuju u svekolike studijske aktivnosti u odnosu na nezadovoljne studente.
7. Studenti koji su zadovoljniji studijem socijalnog rada, percipiraju se kompetentnijim za obavljanje poslova i zadataka socijalnog rada.

4.3. Sistem varijabli

Nezavisna varijabla u ovom slučaju su motivacija za upis na studij i zadovoljstvo studijem, dok je samoprocjena kompetencija zavisna varijabla. Iz toga proizilazi da je samoprocjena kompetencija studenata uslovljena motivacijskim faktorima i zadovoljstvom studijem.

4.4. Sistem indikatora

Indikatori služe provjeri postojećih hipoteza, s tim u vezi izvori su nastali prema saznanjima postojeće i relevantne dokumentacije i literature, pisanih iskaza studenata socijalnog rada, te teorijski izvedeni zaključci.

5. Uzorak istraživanja-sudionici istraživanja

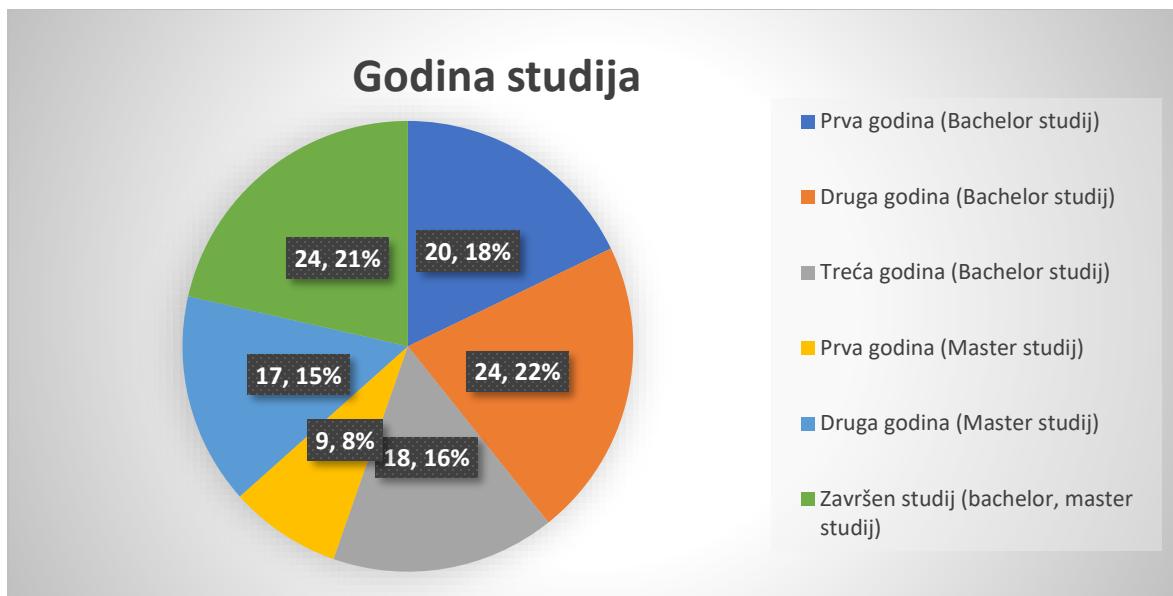
Uzorak istraživanja obuhvata studente Fakulteta političkih nauka odsjeka za socijalni rad Univerziteta u Sarajevu, u akademskoj 2019./ 2020.

Grafikon br.1 - Spol ispitanika anketnog upitnika

Na osnovu prikazanog grafikona uočava se da postoji disproporcija u pogledu spola ispitanika. Kao što se može primjetiti, od okupnog broja ispitanika kojih je 112, 104 ispitanika ili 93 % su ženskog spola (studentice socijalnog rada), dok je 8 ispitanika ili 7 % muškog spola (studenti socijalnog rada). Ovakva disproporcija spolova je i očekivana, a mogući razlozi koji je objašnjavaju ovakvu pojavu jeste što se socijalni rad i pomažuće profesije generalno, posebno u našem društvu doživljavaju kao “ženske profesije”. Percepcija ženskog spola kao senzibilnijeg i empatičnijeg, upravo doprinosi tome da se osobe ženskog spola više opredjeljuju za pomažuće profesije od osoba muškog spola. Takva tradicija veće zastupljenosti ženskog spola na studiju socijalnog rada datira možda od samih začetaka profesije socijalnog rada, te ne iznenađuje činjenica da se i ovim istraživanjem došlo do takvih podataka.

Grafikon br. 2 – Godina studija ispitanika obuhvaćenih istraživanjem

Kao što je vidljivo iz grafikona, ispitanike ovog istraživanja činili su studenti prve (20 ispitanika-18%), druge (24 ispitanika-22%) treće godine (18 ispitanika-16%) I ciklusa studija, zatim studenti prve godine (9 ispitanika,8,0%) i druge godine (17 ispitanika-15%) II ciklusa studija, kao i studenti koji su okončali studij socijalnog rada (ukupno 24 studenta – 21%).

6. Mjerni instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja, proveden je online anketni upitnik (google obrazac) postavljen putem društvene mreže facebook u studentske grupe. Pitanja su koncipirana u skladu sa zahtjevima naslova teme istraživanja – “Motivacija za upis na studij i samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada”. Ovim anketnim upitnikom prikupljeni su podaci o motivacijskim faktorima odabira studija socijalnog rada, podaci o zadovoljstvu studijem i samoprocjeni kompetencija socijalnog rada.

U skladu sa navedenim, anketni upitnik je sastavljen iz uvodnog dijela koji sadrži pitanja o opštim podacima (spol, godina studija i način studiranja ispitanika). Zatim, tri ključna dijela, gdje se pitanja u prvom dijelu odnose na faktore motivacije upisa na studij socijalnog rada (ukupno 13 pitanja). Faktori motivacije podijeljeni su na intrinzične i ekstrinzične, te su studenti

na skali od (1-u potpunosti se ne slažem do 5-u potpunosti se slažem) procjenjivali koji su faktori bili dominantni prilikom upisa na studij. Nadalje, pitanja u ovom dijelu anketnog upitnika sadrže i očekivanja studenata od socijalnog rada, da li su očekivanja ispunjena, percepciju profesije i studija socijalnog rada, volonterski angažman i njegov značaj, kao i pitanje da li ispitanici (studenti) planiraju nastaviti studij (master/doktorski studij).

U drugom dijelu, pitanja se odnose zadovoljstvo studijem, odnosno grupisana su na pitanja o 1) opštem zadovoljstvu studijem, 2) zadovoljstvu sadržajem studijskog programa i samog nastavnog procesa i 3) zadovoljstvu odnosa sa profesorima i kvalitet prezentacije sadržaja nastavnih predmeta (ukupno 26 pitanja). Ispitanici su na skali od (1-u potpunosti se ne slažem, 5-u potpunosti se slažem), procjenivali svoj stepen zadovoljstva za sva tri segmenta zadovoljstva studijem.

Pitanja u trećem dijelu odnose se na samoprocjenu kompetencija studenata socijalnog rada (ukupno 25 pitanja). Prilikom izrade dijela anketnog upitnika pod nazivom “Samoprocjena kompetencija”, korištena je “Skala usvojenosti ključnih kompetencija za psihosocijalni rad” autora Huić, Ricijaš, Branica, 2010, i “Skala percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad” navedenih autora. U okviru *Skale usvojenosti ključnih kompetencija za psihosocijalni rad*, postavljeno je 10 ključnih kompetencija, te su studenti na skali od 1-4 ocjenjivali koliko su uvojili pojedinu kompetenciju i koliko je ona bitna za studijski program. Nadalje, u nastavku dijela samoprocjene kompetencija, primjenjujući *Skalu percipiranje kompetentnosti za psihosocijalni rad*, navedeno je 15 tvrdnji, te su ispitanici na istoj skali od 1-4 procjenjivali koliko uspješno mogu provoditi svaku od navedenih radnji. Viši rezultat ukazuje na percepciju veće kompetenstnosti studenata. Obje skale autora Huić, Ricijaš i Branica, 2010. prilagođene su potrebama studenata socijalnog rada i studijskom programu kao takvom.

7. Način-postupak istraživanja

Istraživanje na temu: “*Motivacija za upis na studij i samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada*” određeno je kao teorijsko – empirijsko. Teorijski dio obuhvata prethodna saznanja verifikovana naučnim dokumentima i literaturom, dok će empirijski dio biti zaokupljen

terenskim istraživanjem koja će nam sveobuhvatno pružiti rezultate na bazi empirijskih istraživanja.

Naučni pristup istraživanju je integralno – sintetički, jer se ne favorizuje posebno nijedan teorijsko metodološki pravac.

- Obzirom da se radi o teorijsko-empirijskom istraživanju, primjenjuju se sve osnovne analitičko – sintetičke metode, s posebnim naglaskom na analizu. Analiza predstavlja rastavljanje cjeline na dijelove. Analizom kao metodom otkrivamo koji su motivi svakog studenta ponaosob za odabir studija socijalnog rada, njihovo zadovoljstvo studijem i u konačnici koliko se svaki student na individualnoj razini osjeća kompetentnim za socijalni rad.
- Od opštenaučnih metoda, primjenjuje se statistička metoda. Razlog za primjenu ove metode jeste u tome što se ona realizuje i primjenjuje kroz izradu istraživačkih instrumenata i obradu podataka iz dobijenih rezultata istraživanja.
- Hipotetičko-deduktivna metoda- je primjenjena iz razloga što su za proučavanje ovog problema potrebna već potvrđena društvena iskustva u različitom vremenu. Hipotetičko – deduktivna metoda se koristi u raznim društvenim iskustvima, u raznom vremenu i od raznih subjekata. Dakle, da bi se na što vjerodostojniji i relevantniji način prikazala motivacija za upis na studij i samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada, uzeće se u obzir prethodno vršena istraživanja i iskustva studenata.
- Iz reda metoda pribavljanja podataka, primjenjuje se metoda analize sadržaja dokumenata i metoda ispitivanja.
- Metoda analize sadržaja dokumenata- (dostupne i relevantne literature, knjiga, dokumenata, stručnih časopisa, dostupnih i relevantnih istraživanja, te posjećivanje službenih i internet stranica tamo gdje se mogli doći do potrebnih i specifičnih informacija).
- Metoda ispitivanja- U okviru metode ispitivanja primjenjuje se tehnika anketnog upitnika. Informacije i podatke koji su potrebni za utvrđivanje motivacije za odabir studija, zadovoljstva studijem i samoprocjeni kompetencija studenata socijalnog rada prikupljali su se putem online anketnog upitnika namjenjenim studentima socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

8. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

Provedeno istraživanje je naučno opravdano zbog toga što na ovu temu nije vršen veliki broj istraživanja, posebno kada se radi o studentima socijalnog rada, pa će prema tome dati doprinos i upotpuniti fond naučnog saznanja o motivaciji odabira studija i samoprocjeni kompetencija. Istraživanje ovog tipa bi moglo da služi kao neka vrsta smjernica za buduća naučna istraživanja i samim time pomoći da ne oskudijevamo podacima koji su relevantni za nauku. Takođe, provedeno istraživanje svoju naučnu opravdanost nalazi i u rezultatima prethodnih istraživanja, koja su pokazala da postoji značajna povezanost između motivacije i zadovoljstva studija, te da se zadovoljniji studenti i studenti koji su iz altruističkih motiva upisali studij socijalnog rada, percipiraju kompetentnijim za obavljanje poslova i zadataka socijalnog radnika u praksi.

Društvena opravdanost se procjenjuje na osnovu vjerovatnog aktuelnog i potencijalnog doprinosa odigravanjem i rezultatima istraživanja u rješavanju društvenog problema. Provedeno istraživanje je društveno opravdano jer obezbjeđuje rezultate na osnovu kojih bi se mogle poduzeti konkretnе akcije u cilju poboljšanja kvalitete nastavnog procesa i studijskog programa, kao i kvalitet i efekat ishoda učenja, s naglaskom na socijalni rad. Provedeno istraživanje može biti od koristi svima onima koji se bave studentskom populacijom i karakteristikama studija socijalnog rada i obrazovnog procesa, a ciljana skupina su sami studenti i akademска zajednica.

9. Vremensko i prostorno određenje istraživanja

- Vremensko određenje istraživanja: Istraživanje je provedeno od mjeseca maja 2020. godine, do mjeseca septembra 2020. godine i odnosi se na akademsku 2019./ 2020. godinu.
- Prostorno određenje istraživanja: Provedeno istraživanje je realizovano sa studentima Odsjeka za socijalni rad Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, u studentskim grupama oformljenim unutar online platforme Facebook.

III REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Za potrebe rezultata istraživanja korišten je program za obradu podataka SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) v25. Rezultati online anketnog upitnika provedenog sa studentima socijalnog rada ak. 2019./2020. i njihova detaljna razmatranja biće prikazana kroz grafikone i tabele.

3.2. Motivi studenata za odabir studija socijalnog rada

Unutar skale motivacija za upis na studij, bilo je 8 pobrojanih razloga/motivacija za upis na studij socijalnog rada. Ispitanici su za svaki trebali označiti stupanj o kojem se slažu da je navedena stavka bila njihova motivacija za upis. Prve četiri stavke (želja za pomaganjem, želja za prosocijalnim ponašanjem, ljubav i saosjećanje prema ljudima i ljudskoj patnji, stav da posjedujem osobine koje su neophodne za socijalnog radnika) indiciraju intrinzičnu motivaciju, a zadnje četiri (lagan upis bez prijemnog ispita, želja za upravljanjem ljudima u okolini, želja da zaradim mnogo novca, potreba da osjećam nadmoć nad ljudima) indiciraju ekstrinzičnu motivaciju. Raspon ukupnog rezultata na ovoj skali ide od ekstrinzične – intrinzične motivacije, pri čemu nizak rezultat na skali indicira ekstrinzičnu, a visok rezultat na skali indicira intrinzičnu motivaciju.

Za utvrđivanje najčešćih motiva uzima se broj pozitivnih odgovora (definiranih kao odgovori slažem se i u potpunosti se slažem) na svaku od navedenih stavki.

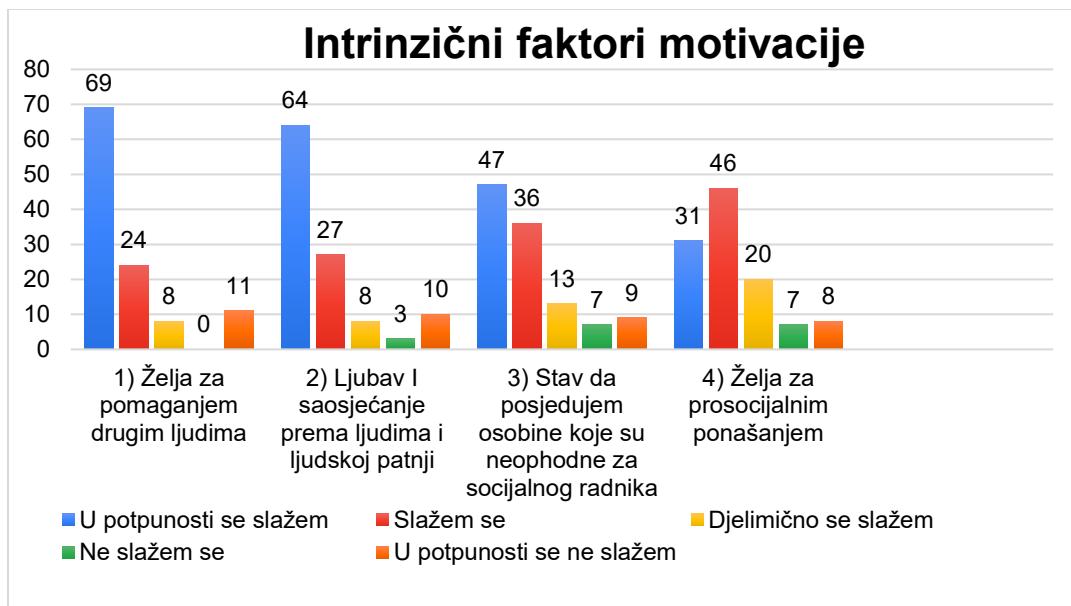
Prvenstveno, kada se posmatra broj pozitivnih odgovara unutar skupine stavki intrinzične motivacije, postoji 344 pozitivnih odgovora (ukupan broj odgovora 448; 112 odgovora po stavci) naspram 52 pozitivna odgovora unutar skupine stavki ekstrinzične motivacije.

Nadalje, ukupan br. pozitivnih odgovora na svakoj pojedinoj stavci:

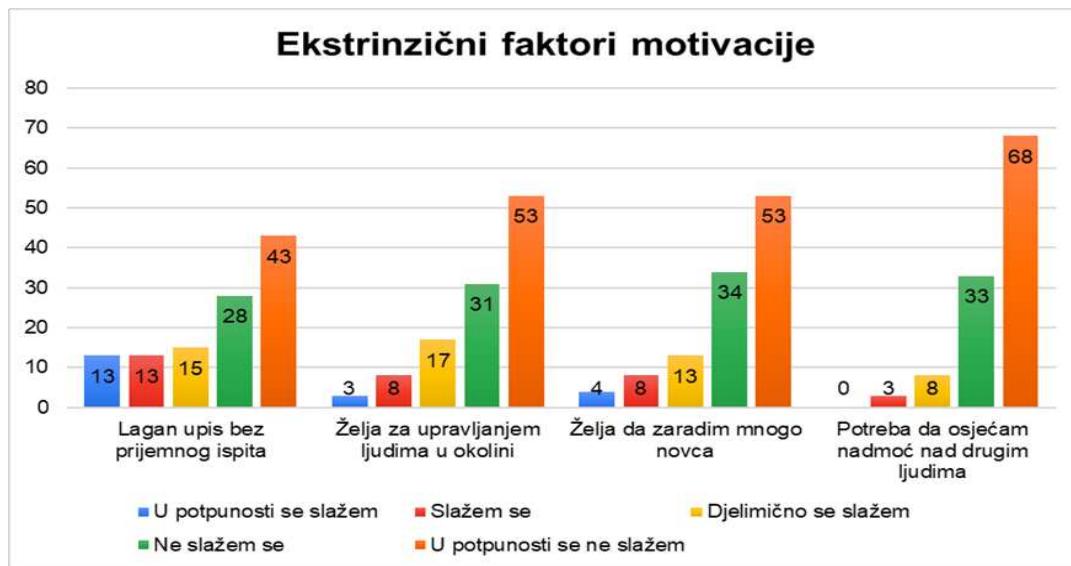
- Želja za pomaganjem drugim ljudima (93 odgovora);
- Ljubav i saosjećanje prema ljudima i ljudskoj patnji (91 odgovora);
- Stav da posjedujem osobine koje su neophodne za socijalnog radnika (83 odgovora);
- Želja za prosocijalnim ponašanjem (77 odgovora);
- Lagan upis bez prijemnog ispita (26 odgovora);
- Želja da zaradim mnogo novca (12 odgovora);
- Želja za upravljenjem ljudima u okolini (11 odgovora);
- Potreba da osjećam nadmoć nad ljudima (3 odgovora).

Iz priloženih podataka se vidi da su motivi iz grupe stavki intrinzične motivacije frekventnije pozitivno evaluirane od motiva iz grupe stavki ekstrinzične motivacije.

Grafikon br.3-Intrinzični faktori motivacije

Grafikon br. 4- Ekstrinzični faktori motivacije

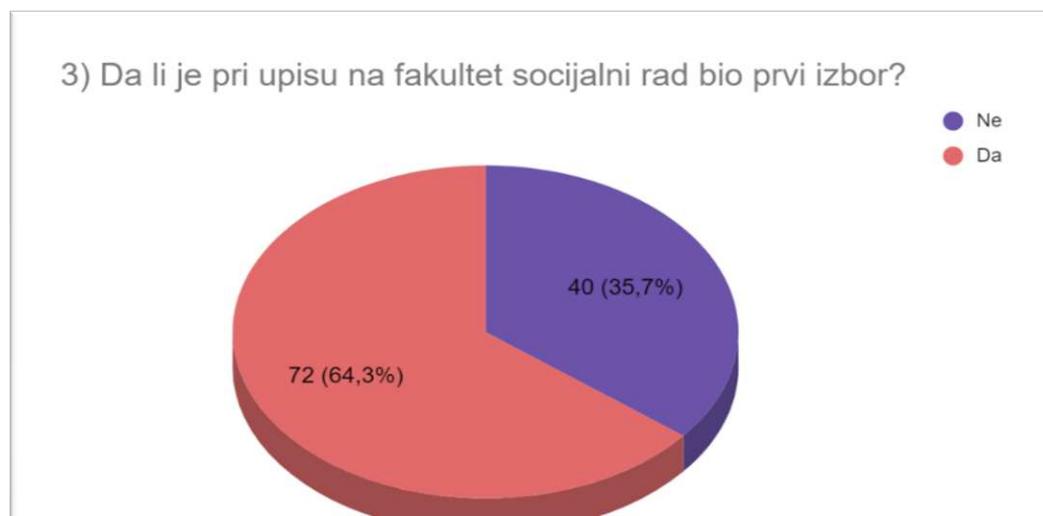
Kao što se može iščitati iz oba grafikona, ispitanici (studenti socijalnog rada) kao dominantne faktore izbora studija navode upravo intrinzične faktore motivacije, prema kojima pokazuju najveći stepen slaganja, dok za ekstrinzične faktore većina ispitanika pokazuje najmanji stepen slaganja, odnosno najviši stepen neslaganja. Dobijeni podaci ukazuju na činjenicu da se većina studenata za studij socijalnog rada opredjeljuje upravo iz altruističkih i hedonističkih motiva, dok su motivi poput korisnosti znatno manje prisutni.

Grafikon br. 5- Motivacija za upis na studij socijalnog rada

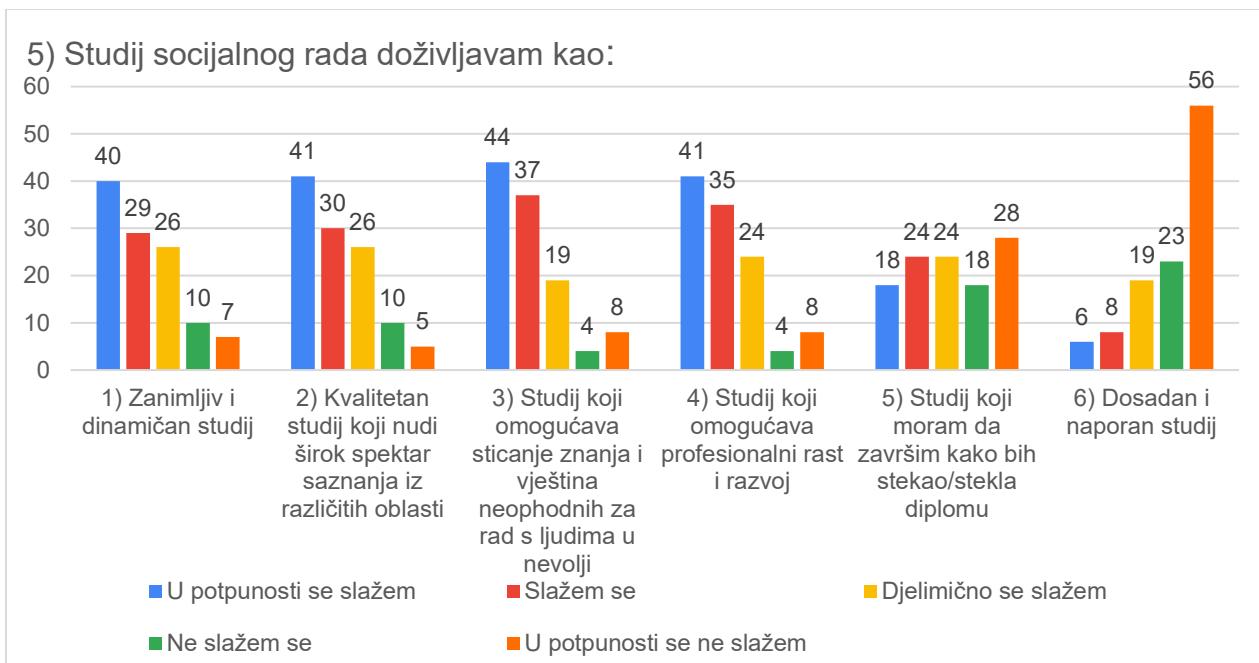
U prilog faktorima motivacije upisa na studij socijalnog rada, govore i podaci iz grafikona br.5. Iz navedenog grafikona može se vidjeti da su 92 (82,1 %) ispitanika od ukupnih 112, studij socijalnog rada upisali prema vlastitoj želji, što se svakako može dovesti u vezu sa prethodnim podacima, odnosno da većina studenata obuhvaćenih istraživanjem bira studij socijalnog rada prema vlastitoj želji, vodeći se unutrašnjim i altruističkim motivima. Nadalje, 8(7,1 %) ispitanika je naznačilo da je studij socijalnog rada izabralo na nagovor roditelja/prijatelja/okoline, 11 (9,8 %) ispitanika je naznačilo razlog kao što je rezultat neuspjeha upisa na željeni fakultet, dok 1 (0,9 %) ispitanik navodi kao razlog porebu za dopunom poslu kojim se bavila.

Grafikon br. 6- Motivacija za upis na studij socijalnog rada

Iz grafikona br. 6, koji je takođe povezan sa motivacijskim faktorima upisa na studij socijalnog rada, može se vidjeti da je na pitanje "Da li je pri upisu na fakultet socijalni rad bio prvi izbor?", 72 (64,3 %) studenta, od okupnih 112 odgovorilo da je socijalni rad bio prvi izbor, dok je 40 studenata (35,7%) odgovorilo da socijalni rad prilikom upisa na studij nije bio prvi izbor. Iz ovako dobijenih rezultata može se zaključiti da većina studenata koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem, studij socijalnog rada upisuje vodeći se unutarnjim (intrinzičnim motivima), prema vlastitoj želji, te da im je prilikom upisa na studij socijalni rad bio prvi izbor. Nasuprot tome, manji broj studenata studij socijalnog rada upisuje vodeći se vanjskim faktorima i motivima, na nagovor drugih osoba ili neuspjeha upisa na željeni fakultet, te da im socijalni rad prilikom upisa na fakultet nije bio prvi izbor. Varijabla prvi izbor je značajna za studij, budući da ona može uticati kako na samo zadovoljstvo studijem, tako i na bolje prilike da studenti steknu znanja zbog kojih su se i opredijelili za socijalni rad i ispune očekivanja koja su imali vezano za sam studij.

Grafikon br.7 – Percepција студија социјалног рада испитаника обухваћених истраживањем

Pitanjem o percepciji studija socijalnog rada postavljenom u anketnom upitniku nastojalo se vidjeti kako studenti doživljavaju studij socijalnog rada. Unutar ove skale, ponuđeno je 6 načina viđenja studija socijalnog rada, te su ispitanici za svaku stavku trebali označiti stupanj u kojem se slažu da je navedena stavka njihova percepcija studija socijalnog rada. Prve četiri stavke (zanimljiv i dinamičan studij, kvalitetan studij koji nudi širok spektar saznanja iz različitih oblasti, studij koji omogućava sticanje znanja i vještina neophodnih za rad s ljudima u nevolji i studij koji omogućava profesionalni rast i razvoj) odnose se na pozitivan doživljaj studija socijalnog rada, te odražava zainteresovanost studenata za studij socijalnog rada i bavljenje budućim profesionalnim socijalnim radom. Posljednje dvije stavke (studij koji moram da završim kako bih stekao/stekla diplomu i dosadan i naporan studij), više se odnose na segment manje zainteresovanosti i površno promatranje studija socijalnog rada. Ukupan broj pozitivnih odgovora u okviru pozitivne percepcije studija socijalnog rada jeste 297, dok je broj pozitivnih odgovora u okviru negativnije percepcije studija socijalnog rada 56, što znači da studenti zainteresovani za studij socijalnog rada i samim tim ga doživljavaju interesantnijim i kvalitetnijim studijem koji se u većoj mjeri podudara sa njihovim očekivanjima od studija.

Nadalje, broj pozitivnih odgovora za svaku navedenu stavku ponaosob je:

- 1) Zanimljiv i dinamičan studij (69 odgovora)
- 2) Kvalitetan studij koji nudi širok spektar saznanja iz različitih oblasti (71 odgovor)
- 3) Studij koji omogućava sticanje znanja i vještina neophodnih za rad s ljudima u nevolji (81 odgovor)
- 4) Studij koji omogućava profesionalni rast i razvoj (76 odgovora)
- 5) Studij koji moram da završim kako bih stekao/stekla diploma (42 odgovora)
- 6) Naporan i dosadan studij (14 odgovora)

Na osnovu ovako dobijenih rezultata može se vidjeti da studenti stavke iz pozitivno označene percepcije studija socijalnog rada označavaju višim stepenom slaganja u odnosu na stavke iz negativno označene percepcije studija. Na osnovu navedenog može se reći da studenti studij socijalnog rada pozitivno evaluiraju i pozitivno doživljavaju, te smatraju da je njihov odabrani studij zanimljiv i dinamičan, kvalitetan studij koji nudi širok spektar saznanja iz različitih oblasti, omogućava im sticanje znanja i vještina neophodnih za rad s ljudima u stanju socijalne potrebe i omogućava njihov profesionalni rast i razvoj. Samim tim, može se zaključiti da se doživljaj studija socijalnog rada poklapa i sa očekivanjima studenata koja imaju vezano za sam studij socijalnog rada, te da im studiranje socijalnog rada u velikoj mjeri omogućava da steknu potrebna znanja, vještine i kompetencije za budući psihosocijalni rad u radu s korisnicima socijalnog rada.

Ono što je važno napomenuti jeste da je sticanje diplome socijalnog radnika svakako važan dio, jer bez odgovarajućeg stepena obrazovanja i diplome koja se stekla na kraju obrazovnog ciklusa, nije moguće ni raditi kao profesionalni socijalni radnik. Međutim, ako je jedini motiv studiranja samo sticanje diplome kao takve, onda se postavlja pitanje da li se studira radi sticanja odgovarajućih znanja, vještina i kompetencija na osnovu kojih će se formirati socijalni radnik kao profesionalac, ili se studira samo radi prestiža i statusa koje diploma kao takva donosi? S toga, važno je razgraničiti ove dvije pretpostavke i prepoznati da li se studira nešto samo zato što se mora ili što se zaista istinski to i želi.

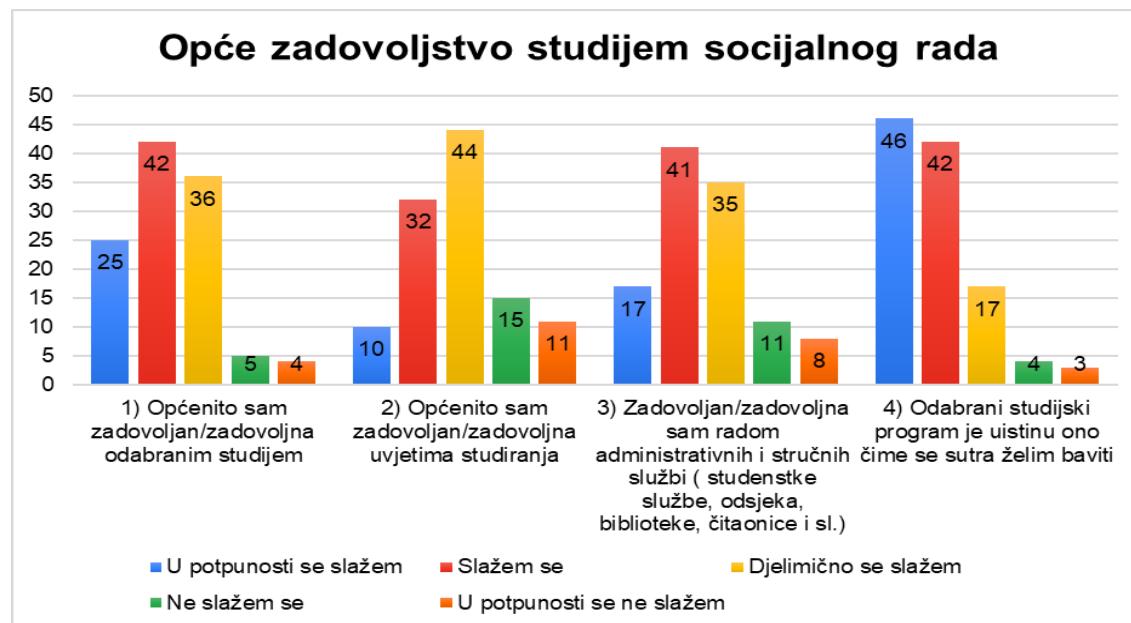
3.2. Stupanj zadovoljstva studenata studijem socijalnog rada

U okviru ovog istaživačkog zadatka administriran je upitnik zadovoljstva studijem sa 25 stavki + pitanjem koji se odnosi na vjerovatnoću preporuke studija drugim studentima.

Raspon ukupnog rezultata po ispitaniku na ovom upitniku je min. 25 – max. 125. (minimalni rezultat indicira nezadovoljstvo studenata studijem, maksimalni indicira zadovoljstvo studenata studijem). Izračunat je prosječni ukupni rezultat svih 112 ispitanika na ovom upitniku, te je dobijen prosjek 85,2 (ili 68,16% mogućeg rezultata). Ovaj prosječni ukupni rezultat indicira generalno zadovoljstvo studijem, iako postoji prostor za unapređivanje istog.

Kada se radi o zadovoljstvu studijem, prethodno je navedeno da je zadovoljstvo studijem grupisano na opće zadovoljstvo studijem, zadovoljstvo sadržajem studijskog programa i samog nastavnog procesa ,te zadovoljstvo odnosa sa profesorima i kvalitetu prezentacije sadržaja nastavnih predmeta.. Budući da se dobijenim podacima ukazuje da postoji prostor za unapređivanje zadovoljstva studijem, nameće se i potreba da se sagleda koji su to segmenti studija kojim su studenti manje zadovoljni. Stoga, stepen zadovoljstva studenata će takođe biti prikazan u okviru navedene tri grupe kroz sljedeće grafikone i tabele.

Grafikon br. 8- Stupanj općeg zadovoljstva ispitanika studijem socijalnog rada

Kada se govori o segmentu općeg zadovoljstva odabranim studijem, 67 ispitanika (59, 8%) je navelo da su zadovoljni studijem socijalnog rada, 36 ispitanika (32,1 %) je djelimično zadovoljno odabranim studijem, dok je 9 ispitanika (8,1 %) nezadovoljno studijem socijalnog rada. Nadalje, u pogledu zadovoljstva uvjetima studiranja, 42 studenta (37,5%) je zadovoljno uvjetima studiranja, 44 ispitanika (39,3 %) je djelimično zadovoljno, dok je 26 ispitanika (18,7) nezadovoljno uvjetima studiranja. Kada se radi o segmentu zadovoljstva rada administrativnih i stručnih službi fakulteta, 58 ispitanika (51,8 %) je zadovoljno radom, 35 ispitanika (31,3 %) djelimično, dok je 19 ispitanika (16,9 %) nezadovoljno radom administrativnih i stručnih službi. Na kraju, obzirom na segment da je odabrani studijski program uistinu ono čime se žele baviti u budućnosti, 88 ispitanika (78,6%) se slaže da je studijski program socijalnog rada uistinu oni čime žele da se bave, 17 ispitanika (15,2%) se djelimično slaže, dok 7 ispitanika (6,3 %) se ne slaže da je socijalni rad profesija kojom se žele baviti u budućnosti. Na osnovu ovako dobijenih podataka u pogledu općeg zadovoljstva studijem socijalnog rada, zaključuje se da su ispitanici (studenti) u većoj mjeri općenito zadovoljni studijem socijalnog rada kao takvog, te da je manji broj onih studenata koji nisu zadovoljni i koji ne smatraju profesiju socijalnog rada kao svoj životni poziv i profesionalno djelovanje. Međutim i u ovom segmentu svakako ima prostora za unapređivanje i dopunjavanje određenih nedostataka, te se može vidjeti da u dijelu kao što su uvjeti studiranja, najviše odgovora studenata pripada stupnju djelimičnog zadovoljstva uvjetima studiranja. To implicira da se uvjeti studiranja dodatno mogu poboljšati i prilagoditi potrebama studenata u skladu sa realnim i objektivnim prilikama, kako bi zadovoljstvo i tim segmentom bilo na višem nivou. Mogući način dobijanja uvida šta je to što studentima najviše smeta kada su u pitanju uvjeti studiranja, jesu sastanci sa predstavnicima studenata i odsjeka i davanje mogućnosti studentima da iskažu svoje probleme, poteškoće i određena nezadovoljstva. Na taj način se daje prilika studentima da se i njihov glas čuje, čime se stvara osjećaj pripadnosti i povjerenja. Ali isto tako daje se prilika Fakultetu kao obrazovnoj instituciji da prepozna moguće nedostatke i ograničenja i na taj način unaprijedi kako uvjete studiranja, tako i cjelokupnu sliku o Fakultetu kao takvom.

Tablica br.1- Zadovoljstvo segmentom “sadržaj studijskog programa i nastavnog procesa”

	Zadovoljan/ zadovoljna	Djelimično zadovoljan/ zadovoljna	Nezadovoljan/ nezadovoljna
	Frekvencija odgovora		
1) Zadovoljan/zadovoljna kvalitetom studijskog programa	46 (41,1 %)	44 (39, 3%)	22 (19,6 %)
2) Zadovoljan/zadovoljna sam sa držajem i kvalitetom nastavnih predmeta	45 (40,2 %)	40 (35,7 %)	27 (24,2 %)
3) Smatram da su predavanja korisna za razumijevanje zadanih sadržaja nastavnih predmeta	68 (60,7 %)	31 (27,7 %)	13 (11,6 %)
4) Smatram da sam do sada iz odslušanog gradiva stekao/stekla dosta novih i korisnih znanja i informacija	78 (69,6 %)	25 (22,3 %)	9 (8,1 %)
5) Većina predmeta koje slušam/ sam odslušao-la mi je zanimljiva	62 (55,4 %)	33 (29,5 %)	17 (15, 2%)
6) Zadovoljan/zadovoljna sam rasporedom ispitnih rokova i drugih oblika projere znanja (parcijalnih ispita, završnih ispita i sl.)	42 (37,5 %)	33 (29,5 %)	32 (33,1 %)
7) Literatura mi je lako dostupna i prihvatljiva	50 (44,7 %)	35 (31,2 %)	27 (24,2 %)
8) Zadovoljan/zadovoljna sam načinom vrednovanja i nagrađivanja	36 (32,1 %)	38 (33,9 %)	38 (33,9 %)
9) Zadovoljan/zadovoljna sam obavljenom stručnom praksom	42 (37,5 %)	33 (29,5 %)	37 (33,1 %)
10) Smatram da je broj sati obavljene stručne prakse dovoljan	14 (12,5 %)	23 (20,5%)	75 (67,0%)
11) Mislim da bi trebalo povećati broj sati stručne prakse	4 i (3,6%)	16 (14,3 %)	91 (82,1 %)
	Ukupno ispitanika :112		

U *tablici 1.* predstavljeno je zadovoljstvo studenata segmentom sadržaja studijskog programa i nastavnog procesa. U okviru ovog segmenta uočava se povećan stepen nezadovoljstva u odnosu na prethodni segment općeg zadovoljstva studijem, a posebno se primjeti u sadržaju studijskog programa kao što je broj sati i trajanje stručne prakse koja se predviđa studijskim programom, gdje studenti smatraju da broj sati nije dovoljan, te da bi stručna praksa u toku studija trebalo da zauzima veći dio od predviđenog. Stručna praksa kao dio segmenta studijskog programa i nastavnog procesa percipiran je kao nedostatan i nepotpun, što su studenti iskazali i kroz nezadovoljstvo. Stručna praksa je veoma bitan dio studiranja, posebno pomažućih profesija kao što je između ostalog i socijalni rad, jer je sinteza teorije i prakse u socijalnom radu ključna. S toga je važno raditi na unapređivanju stučne prakse i njenih sadržaja, jer se kroz praktičan rad daje mogućnost i prilika učenjem i upotpunjavanjem prethodno stečenog teorijskog znanja. Zatim slijedi način vrijednovanja i nagrađivanja, te raspored ispitnih rokova i drugih oblika provjere znanja, gdje se takođe može primjetiti da su studenti manje zadovoljni u odnosu na ostale činioce sadržaja studijskog programa. Način vrijednovanja i nagrađivanja je značajan sa studente, budući da studenti očekuju da za svoj trud i zalaganje budu adekvatno i pravedno nagrađeni i da se na taj način pokaže da se zaista cijeni znanje, trud i rad koje ulažu tokom studiranja. S toga bi bilo dobro prepoznati zašto su studenti manje zadovoljni ovim dijelom i šta je to što im najviše smeta kada je u pitanju vrijednovanje i nagrađivanje. Raspored ispitnih rokova i drugih oblika provjere znanja je pitanje organizacije kako Fakulteta tako i studenata, te su studenti prepoznali da je i ovom dijelu potrebno određeno unapređenje. Najveće zadovoljstvo u okviru ovog segmenta, može se primjetiti u dijelu sadržaja studijskog programa kao što je nastavno gradivo, u okviru kojeg 69,6 % studenata smatra da je iz nastavnog gradiva steklo dosta znanja i informacija. Nadalje, u pogledu predavanja, 60,7% studenata navodi da su predavanja korisna za razumijevanje sadržaja nastavnih predmeta, te 55,4 % studenata navodi da je većina predmeta koje su odslušali/ slušaju zanimljiva. Na osnovu ovih podataka može se uočiti većina studenata smatra da je kvaliteta nastavnih predmeta i prezentacija gradiva dobra.

Tablica br.2- Zadovoljstvo segmentom “odnos sa profesorima i kvalitet prezentacije sadržaja nastavnih predmeta “

	Zadovoljan/ zadovoljna	Djelimično zadovoljan/ zadovoljna	Nezadovoljan/ nezadovoljna
Frekvencija odgovora			
1) Smatram da je pristup studentima od strane profesora nepristrasan i pravedan	51 (45,5%)	36 (32,1 %)	25 (22,3 %)
2) Smatram da je većina profesora pistupačna i spremna na pomoć	63 (56,3 %)	31 (27,7%)	18 (16,1%)
3) Smatram da je većina profesora dostupna i u primjerenom vrijeme odgovaraju na mailove	59 (52, 7 %)	34 (30,4 %)	19 (16,9 %)
4) Smatram da većina profesora koristi savremenu tehnologiju i zanimljive pristupe u nastavi	52 (46, 4 %)	41 (36,6 %)	19 (16,9 %)
5) Smatram da većina profesora adekvatno pristupa nastavi i ulaže dosta truda u objašnjenu nastavnog gradiva	54 (48, 2 %)	41 (36,6 %)	17 (15,1 %)
6) Profesori su dobro educirani i imaju dosta znanja iz oblasti koje predaju	77 (68, 8%)	24 (21, 4 %)	11 (9,9 %)
7) Većina profesora nas potiče na kreativnost i slobodno izražavanje mišljenja	56 (50,0 %)	25 (22,3 %)	31 (27,7 %)
8) Smatram da većina profesora pravedno ocjenjuje urađene testove	44 (39,3 %)	46 (41,1 %)	22 (19,6 %)
Ukupno : 112 ispitanika			

U *tablici br. 2* prikazani su rezultati zadovoljstva segmentom “odnos sa profesorima i kvalitete prezentacije sadržaja nastavnih predmeta”. U okviru segmenta zadovoljstva navedenog u *tablici 2*, primjetno je da je najveći broj studenata zadovoljan educiranošću i znanjima profesora (68%), zatim pristupačnošću i spremnosti na pomoć od strane profesora (56,3%), dostupnosti i pravovremenosti odgovaranja na mailove (52,7%). S druge strane, najveći stepen nezadovoljstva studenti su iskazali u pogledu poticanja na izražavanje slobodnog mišljenja i kreativnosti (27,7 %), te nepristrasnog i pravednog pristupa prema studentima (22,3 %). U pogledu ovog segmenta studija, može se reći da su studenti većinom zadovoljni relacijama i odnosima koje uspostavljaju sa profesorima, kao i prezentacijom sadržaja nastavnih predmeta koji se kroz nastavni plan i program predviđa na studiju socijalnog rada. Međutim, postoje i činioci kojima studenti nisu baš zadovoljni, ali to ne mora biti nužno loše i svakako nije nepromjenjivo. Upravo takvi podaci služe prepoznavanju i reduciraju nedostataka.

Kroz prikazane grafikone i tabele koji se odnose na zadovoljstvo studijem socijalnog rada nastojalo se prikazati koliko su studenti zaista zadovoljni studijem socijalnog rada, te u kojem segmentu studija i studiranja studenti iskazuju najveće zadovoljstvo/nezadovoljstvo.

Dobijeni rezultati govore da su ipak studenti socijalnog rada zadovoljni studijem socijalnog rada, te da je stepen zadovoljstva veći u odnosu na stepen nezadovoljstva, s tim da svakako postoji proctor za unapređenje, usavršavanje i jačanje prednosti studija socijalnog rada kao takvog.

3.3. Samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada

U okviru trećeg istraživačkog zadatka, neophodno je prikazati percepciju kompetencija za psihosocijalni rad studenata socijalnog rada, te vidjeti koliko se studenti zaista percipiraju kompetentnima za obavljanje socijalnog rada u praksi. Kao što je prethodno navedeno, za samoprocjenu kompetencija studenata korištene su dvije skale- 1) Skala usvojenosti ključnih kompetencija za psihosocijalni rad i 2) Skala percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad. Dobijeni rezultati obje skale prikazani su kroz iduće tablice.

Tablica br. 3- Samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada (“Skala usvojenosti ključnih kompetencija za psihosocijalni rad”)

Ključne kompetencije	1 Uopšte ne	2 Pretežno ne	3 Pretežno da	4 Da, u potpunosti
	Frekvencija odgovora			
1) Uspostavljanje kvalitetnog odnosa sa korisnicima	2 (1,8 %)	10 (8,9 %)	38 (33,9 %)	62 (55, 4%)
2) Procjena problema/poteškoća korisnika (dijagnostika)	1 (0,9 %)	14 (12,5 %)	60 (53,6 %)	37 (33 %)
3) Pisanje stručnog nalaza i mišljena (socijalna anamneza)	3 (2,7 %)	17 (15,2 %)	46 (41,1 %)	46 (41,1 %)
4) Aktivno slušanje (parafraziranje i reflektiranje)	1 (0,9 %)	10 (8,9%)	36 (32,1 %)	65 (58 %)
5) Rad na promjeni ponašanja korisnika (tretmanski rad)	5 (4,5 %)	19 (17 %)	49 (43,8 %)	39 (34,8 %)
6) Pristupanje korisniku s empatijom i razumijevanjem	2 (1,8 %)	2 (1,8%)	26 (23,2 %)	82 (73,2 %)
7) Rad u skladu s etičkim vrijednostima	4 (3,6 %)	5 (4,5 %)	25 (22,3 %)	78 (69,6 %)
8) Naučno-istraživački rad	11 (9,8 %)	27 (24,1 %)	41 (36,6 %)	33 (29,5%)
9) Planiranje tretmana	6 (5,4 %)	19 (17 %)	49 (43,8 %)	38 (33,8 %)
10) Evaluacija uspješnosti tretmana	4 (3,6 %)	22 (19,6 %)	44 (39,3 %)	42 (37,5 %)
Ukupno (prosječan broj) *** (procenat) ***	3.9 (3,5 %)	14.5 (12,9%)	41.4 (37 %)	52.2 (46,6 %)

U tablici br 3 prikazano je 10 ključnih kompetencija za psihosocijalni rad, te su studenti na skali od 1 do 4 (1 uopšte ne, 2 pretežno ne, 3 pretežno da i 4 da, u potpunosti), procjenjivali koliko su usvojili pojedinu kompetenciju i koliko je ona bitna za studijski program. Prema rezultatima prikazanim u tablici 4, prosječan broj studenata, od ukupnih 112, koji tvrdi da navedenih 10

ključnih kompetencija za psihosocijalni rad uopšte nisu usvojili i da uopšte nisu bitne za studijski program je 3,9, (3,5 %) dok je prosječan broj studenata koji tvrdi da pretežno nisu usvojili ključne kompetencije i da one nisu pretežno bitne za studijski program 14,5 (12,9 %). Takođe, 41,4 (37,0 %) studenta tvrdi da su pretežno usvojili ključne kompetencije za psihosocijalni rad, te da su one pretežno bitne za studijski program, dok je 52,2 (46,60 %) studenta potvrdilo da su u potpunosti usvojili ključne kompetencije, te da su one bitne za studijski program socijalnog rada. Prema dobijenim rezultatima prikazanim u tablici 4, možemo reći da većina studenata (83,6 %) smatra da su pretežno ili u potpunosti usvojili ključne kompetencije, te da su one kao takve bitne za studij socijalnog rada.

Tablica br 4. – Samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada- (“Skala percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad”)

Samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada	Uopšte ne	Pretežno ne	Pretežno da	Da, u potpunosti
	Frekvencija odgovora			
1) Uspješno mogu zajedno sa korisnikom izgraditi program tretmana:	4 (3,6 %)	19 (17 %)	52 (46, 4 %)	37 (33 %)
2) Uspješno mogu motivirati korisnike na promjenu nefunkcionalnog ponašanja:	1 (0,9 %)	16 (14, 3 %)	59 (52, 7 %)	36 (32,1 %)
3) Uspješno mogu naučiti korisnike specifičnim vještinama kako bi se nosili sa svojim problemima:	4 (3,6 %)	18 (16, 1 %)	46 (41,1 %)	44 (39,3 %)
4) Uspješno mogu naučiti korisnike komunikacijskim vještinama:	2 (1,8 %)	15 (13,4 %)	52 (46,4 %)	43 (38,4 %)
5) Uspješno mogu savjetovati roditelje o odgojnim postupcima:	3 (2,7 %)	10 (8,9 %)	50 (44,6 %)	49 (43,8 %)
6) Uspješno mogu raditi na promjenama ponašanja djece i mlađih:	3 (2,7 %)	15 (13,4 %)	51 (45,5 %)	43 (38,4 %)
7) Uspješno mogu empatično pristupiti korisnicima:	3 (2,7 %)	3 (2,7 %)	32 (28,6 %)	74 (66,1 %)
8) Uspješno mogu korisnicima osigurati emocionalnu podršku:	2 (1,8 %)	7 (6.3 %)	31 (27,7 %)	72 (64, 3 %)
9) Uspješno mogu ostvariti takav profesionalni odnos da se korisnici mogu osjećati prihvaćeni	1 (0,9 %)	6 (5,4 %)	30 (26,8 %)	75 (67 %)

takvima kakvi jesu:				
10)Uspješno mogu procijeniti odnose u porodici i međusobni uticaj članova	1 (0,9 %)	14 (12,5 %)	43 (38,4 %)	54 (48, 2 %)
11)Uspješno mogu primjenjivati u praksi stečena znanja iz socijalnih teorija	4 (3,6 %)	19 (17 %)	46 (41,1 %)	43 (38,4 %)
12)Uspješno mogu dijagnostificirati korisnikove teškoće i potrebe:	4 (3,6 %)	9 (8 %)	52 (46,4 %)	47 (42 %)
13)Uspješno mogu procijeniti socioekonomski status porodice:	3 (2,7 %)	9 (8 %)	50 (44,6 %)	50 (44, 6 %)
14)Uspješno mogu procijeniti emocionalna, ponašajna i socijalna obilježja pojedinca:	3 (2,7 %)	10 (8, 9 %)	51 (45,5 %)	48 (42,9 %)
15) Smatram se kulturno kompetentnim socijalnim radnikom:	2 (1,8 %)	7 (6, 3%)	42 (37,5 %)	61 (54,5 %)
Ukupno (prosječno) *** (procentualno) ***	2.7 (2,4 %)	11.8 (10, 5 %)	45.8 (40,9 %)	51.7 (46,2 %)

...nastavak tablice br. 4

U *tablici 4*, prikazana je skala percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad, te su studenti po istom principu kao i na skali usvojenosti ključnih kompetencija za psihosocijalni rad, procjenjivali koliko uspješno mogu provoditi svaku od navedenih radnji u skali. Kao što se može vidjeti iz tablice, 2,7 studenata (2,4 %) uopšte se ne smatra kompetentnim da provodi navedene radnje, 11.8 (10, 5%) studenata pretežno se ne smatra kompetentnim, dok se 45,8 (40, 9 %) studenata pretežno smatra kompetentnima i 51,7 (46, 2 %) se u potpunosti smatra kompetentnim da provodi navedene radnje u praksi socijalnog rada. Naime, prema rezultatima istraživanja, može se zaključiti da se veći broj studenata (njih čak 87,1 %) percipira kompetentnim za obavljanje psihosocijalnog rada u praksi. Na osnovu podataka iz obje prikazane tablice, može se zaključiti da većina studenata socijalnog rada smatra da su usvojili ključne kompetencije za psihosocijalni rad, te da se percipiraju kompetentnima za obavljanje poslova i zadataka socijalnog rada.

3.4. Povezanost između stupnja zadovoljstva studenata socijalnog rada i njihove motivacije za odabir studija

Da bi se istražila povezanost između stupnja zadovoljstva studenata socijalnog rada i njihove motivacije za odabir studija, rađena je korelacija. Suština korelacije jeste da nam ona govori o povezanosti variranja rezultata u jednoj varijabli sa variranjem rezultata u drugoj varijabli. U ovom slučaju, u ovom radu varijable jesu skale koje su korištene (motivacija za upis na studij, zadovoljstvo studijem i samoprocjena kompetencija studenata).

Prije računanja same korelacije, izračunata je pouzdanost (Cronbach alpha, α) za skalu zadovoljstva studijem, te za skalu motivacije za upis na studij. Takođe, važno je spomenuti da pouzdanost znači da li nam naš test daje pouzdane rezultate i danas i sutra i za mjesec dana itd. Dakle, da li će naši ispitanici na ponovnom testiranju ostvariti isti rezultata približno svaki put. Ovdje se uzima kriterij od 0,7 te se pouzdanost iznad 0,7 se smatra dovoljnom za pouzdano interpretiranje rezultata dobivenih skalom.

Skala zadovoljstva studijem ima pouzdanost $\alpha = 0,961$.

Skala motivacije za odabir studija ima pouzdanost $\alpha = 0,751$.

Zbog utvrđivanja odstupanja od normaliteta distribucija u skali motivacije za odabir studija (prema testovima: Kolmogorov-Smirnov i Shapiro-Wilk) korištena je Spearanova rho korelacija (koeficijent rang korelacije (ρ)), koja spada u grupaciju neparametrijske statistike. Utvrđena korelacija je $r = 0,155$ koja nije statistički značajna ($p = 0,104$; $p > 0,05$). Dakle, iako postoji blaga pozitivna povezanost između ove dvije varijable, ona nije statistički značajna. Samim tim ne može se govoriti o relevantnoj povezanosti ovih dvaju varijabli.

3.5. Razlika u samoprocjeni kompetencija studenata s obzirom na motivaciju za upis na studij

Za potrebe istraživanja petog zadatka, prvenstveno se pristupilo utvrđivanju pouzdanosti (Cronbach alpha) i za skalu samoprocjene kompetencija studenata (Huić, Ricijaš i Branica, 2010).

Ona iznosi $\alpha = 0,957$. Za testiranje razlika u samoprocjeni kompetencija studenata s obzirom na motivaciju za upis na studij, korištena je Spearmanova rho korelacija zbog utvrđivanja odstupanja od normaliteta distribucija u skali samoprocjena kompetencija studenata (prema istim testovima kao i prije). Utvrđena je korelacija $r = 0,387$ koja je statistički značajna ($p < 0,01$).

Ovdje govorimo iako o vrlo niskoj, ali statistički relevantnoj pozitivnoj povezanosti između motivacije i samoprocjene kompetencije studenata. O statistički relevantnoj pozitivnoj povezanosti između motivacije i samoprocjene kompetencije studenata. Prepostavka je da što je student više intrinzično motiviran (što je indicirano većim skorom na korištenoj skali motivacije), bolja je i samoprocjena kompetencija. Takođe, u okviru četvrtog istraživačkog zadatka, postoji još jedan statistički postupak zvani T -test, gdje se može utvrditi razlike između dvije grupe ispitanika na nekoj varijabli. Međutim, budući da je utvrđeno da je samo par studenata biralo ekstrinzične motive za upis na studij, što nije dovoljan broj da se naprave grupe i izračuna T-test. Tako da je korištena korelacija koja opet daje podatak o nekoj povezanosti, a rezultati na skali motivacije kodirani su tako da manji rezultat indicira ekstrinzičnu motivaciju, a veći rezultat indicira intrinzičnu motivaciju. Treba naglasiti da skala motivacije ne mjeri motivaciju u smislu da manji rezultat indicira manjak generalne motivacije, a da veći rezultat da indicira povećanu motivaciju.

3.6. Razlika u samoprocjeni kompetencija studenata s obzirom na iskazano zadovoljstvo studijem

Za potrebe šestog istraživačkog zadatka, također je korištena Spearmanova rho korelacija zbog utvrđenog odstupanja od normaliteta distribucija u skali samoprocjene kompetencija studenata (prema istim testovima kao i prije). Utvrđena je korelacija $r = 0,389$ koja je statistički značajna ($p < 0,01$).

Na osnovu ovog rezultata možemo govoriti o pozitivnoj povezanosti ove dvije varijable. Studenti koji se (samo)procjenjuju kao kompetentnijima će također biti i zadovoljniji studijem i obrnuto, studenti koji su zadovoljniji studijem, takođe će se percipirati kompetentnijim za rad u praksi socijalnog rada.

IV RASPRAVA

Na temelju provedenog istraživanja i proučavanja šire literature na temu motivacije za upis na studij, zadovoljstva studijem i samoprocjene kompetencija studenata, došlo se do sljedećih saznanja.

Budući da je motivacija za upis na studij jedan od glavnih činilaca koji utiče na uspjeh u studiranju, ona doprinosi i povećanoj želji za napretkom i usavršavanjem u oblasti za koju se i obrazujemo. Takođe, od studenata koji se opredijele za pomagačke profesije, u ovom slučaju profesiju socijalnog rada, očekuje se da su taj poziv odabrali jer se istinski žele baviti njim, jer su usmjereni i osjetljivi na potrebe drugih ljudi i imaju istinsku želju da svojim znanjima i vještinama pruže adekvatnu pomoć osobama u stanju socijalne potrebe. S tim u vezi, prvi korak i zadatak u istraživanju je bio da se ispita koji su to dominantni motivi kojima su se studenti vodili prilikom upisa na studij socijalnog rada. Faktori za odabir studija koji su ponuđeni dijele se u dvije skupine, na intrinzične i ekstrinzične motive odabira studija. Intrinzični faktori su unutrašnji poticaj, vlastiti interesi, sklonosti, principi, stavovi, vrijednosti i sl. koji potiču pojedinca na određenu aktivnost, radi nje same, radi vlasitog rasta i razvoja, želje za istinskim bavljenjem tom aktivnošću te, osjećaja zadovoljstva koji je prate. Intrinzični faktori u kontekstu provedenog istraživanja vezanog za motivaciju upisa studija socijalnog rada jesu stvarna želja i potreba da se studenti bave socijalnim radom i pružaju pomoć ljudima u stanju socijalne potrebe. Ekstrinzični faktori svoj izvor imaju u vanjskim poticajima, koje gotovo uvijek prati neka nagrada, koja može biti u vidu određenog povoljnog stanja bez ulaganja većih napora, prestiža, novca, društvenog položaja i sl. Ovdje se radi o obavljanju neke aktivnosti prvenstveno zbog nagrade i dobitka koje ta aktivnost uzorkuje, a ne zbog aktivnosti kao takve i stvarnog uživanja u njoj. Rezultati istraživanja su pokazali da studenti studij socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, biraju pretežno prema intrinzičnim faktorima (želja za pomaganjem, želja za prosocijalnim ponašanjem, ljubav i saosjećanje prema ljudima i ljudskoj patnji, stav da posjedujem osobine koje su neophodne za socijalnog radnika) te ih kao takve pozitivno vrijednuju u odnosu na ekstrinzične faktore motivacije. Podaci nam govore da studenti

studij socijalnog rada biraju upravo iz hedonističkih i altruističkih motiva, te je *I posebna hipoteza* koja glasi „ Studenti će izabrati studij koji će ih osposobiti za zanimanje u skladu sa njihovom motivacijom za studij. Studenti će studij socijalnog rada izabrati najčešće iz hedonističkih i altruističkih motiva“ potvrđena.

U poređenju sa nekim istraživanjima koja su prethodno vršena na temu motivacije studenata za odabir studija socijalnog rada (istraživanje autora Leutar, Penava i Nižić (2010), Motivacija mladih za studiranje socijalnog rada, u Zagrebu i Mostaru) rezultati su pokazali da mladi biraju studij socijalnog rada češće iz potrebe za upravljanjem ljudima u svojoj okolini, rješavanjem vlastitih problema i potrebi za prijateljstvom. Podaci do kojih se došlo istraživanjem među studentima socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, ukazuju na suprotnu činjenicu, a to je da studenti studij socijalnog rada biraju prvenstveno iz želje i volje da pruže pomoć ljudima u stanju socijalne potrebe i što osjećaju da je to njihov životni poziv, što je svakako pozitivno, budući da je socijalni rad jedna humana profesija, čije su osnovne karakteristike empatija, altruizam i usmjerenost prema drugim ljudima. Uzimajući u obzir da je socijalni rad pomažuća profesija, koja je nastala iz filantropskih aktivnosti i viševijekovne težnje i potrebe da se ljudima pruži pomoć u nevolji, bilo je i očekivano da studenti studij socijalnog rada izaberu upravo prema intrinzičnim motivima. Osoba koja je intrinzično motivirana dobrovoljno obavlja određenu aktivnost, zato što ta aktivnost za osobu predstavlja zadovoljstvo i izazov njenim sposobnostima, bez obzira na materijalne nagrade ili prinude iz okoline. Upravo je to i jedna karakteristika profesije socijalnog rada, kao i drugih pomažućih profesija, jer je istinska volja, potreba i želja da se pruži profesionalna pomoć i zaštita ljudi u stanju socijalne potrebe osnov i zvijezda vodilja socijalnim radnicima.

Idući zadatak u ovom istraživanju je bilo da se ispita i utvrди stupanj zadovoljstva studenata studijem socijalnog rada, budući da je zadovoljstvo studijem, kao i motivacija, bitna karakteristika kvalitete studija i uspjeha u studiranju. Kako je već prikazano u prethodnom poglavlju, dobiveni rezultati upućuju na generalno zadovoljstvo studijem, iako postoji prostor za unapređivanje istog. S toga, može se reći da je *II posebna hipoteza* koja glasi „Očekuje se da su oni studenti koji su odabrali studij socijalnog rada, u većoj mjeri zadovoljni studijem“ potvrđena.

Međutim, kako bi se moglo raditi na unapređenju zadovoljstva studijem, valja dati i uvid u to kojim su segmentima studija socijalnog rada studenti u većoj mjeri zadovoljni, a u kojim su

manje zadovoljni. Podaci u okviru zadovoljstva studenata studijem socijalnog rada kojim se došlo provedenim istraživanjem, pokazali su da su studenti socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu najzadovoljniji predmetima, predavanjima i nastavnim gradivom na studijskom programu, gdje smatraju da su stekli dosta novih znanja i informacija da su predavanja korisna za razumijevanje nastavnih predmeta i da su predmeti većinom zanimljivi. Takođe, zadovoljni su i u pogledu odnosa sa profesorima gdje smatraju da su profesori pristupačni i spremni na pomoć i da su dobro educirani i imaju dosta znanja iz oblasti koje predaju. Takvi rezultati govore u prilog kvalitetu studija socijalnog rada, te da nastavnici i saradnici na odsjeku za socijalni rad nastoje i održati taj kvalitet kroz dobru i kvalitetnu prezetnaciju studijskog programa i dobar odnos koji uspostavlju sa svojim studentima. Kao što je prethodno navođeno, pripadnost fakultetu i studijskoj grupi, kao i stečeno povjerenje igra veoma važnu ulogu u doživljavanju zadovoljstva studenata. S toga se može pretpostaviti da je ta činjenica doprinijela većem zadovoljstvu studenata i da se njihova očekivanja koja imaju od studija u većoj mjeri i ostvaruju. Takođe, u posljednje vrijeme na fakultetima se sve više poklanja pažnja evaluaciji rada nastavnika i nastavnog procesa od strane studenata. pa tako i na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Pomoću toga, studenti mogu iskazati svoje stavove i mišljena vezano za nastavni proces i rad nastavnika, te na taj način nastavnici dobiti feedback o djelotvornosti i kvalitetu svog rada. Takva povratna informacija im omogućava da prepoznaju određene prednosti koje treba jačati ili slaboti koje treba otklanjati. Sve to može poslužiti kao izvrstan alat u poboljšanju kvaliteta i djelotvornosti studijskog programa i načina rada, što u konačnici uzrokuje i veće zadovoljstvo studenata.

Kada se govori o segmentima kojima su najmanje zadovoljni, to su definitivno količina i trajanje prakse koja je predviđena studijskim programom, u okviru koje studenti smatraju da bi svakako trebalo raditi na povećanju količine stručne prakse.Zatim slijedi način vrednovanja i nagrađivanja i raspored ispitnih rokova i drugih oblika provjere znanja. Budući da se tokom I ciklusa studija predviđa 10 radnih dana praktične nastave u okviru nevladinih organizacija i 10 radnih dana u centrima za socijalni rad, dok tokom II ciklusu studija nije predviđena praktična nastava, studenti smatraju da je to iznimno malo i da nije dovoljno za sticanje praktičnih vještina, što je sasvim opravdano. Jer da bi se stekle vještine za rad u praksi, nije dovoljno samo teorijsko znanje koje se prezentira na studiju, već veliku ulogu igra stručna praksa pomoću koje studenti imaju priliku da se upoznaju sa konkretnim radom sa korisnicima, što im u budućnosti kao

profesionalcima omogućava kvalitetniji i kompetentniji rad. Prilikom upisa na studij socijalnog rada, prepostavlja se da studenti očekuju dosta praktičnog iskustva, budući da je socijalni rad praktična profesija koju karakteriše direktni rad sa korisnicima. Ukoliko studenti smatraju da takva očekivanja u pogledu stručne prakse nisu ispunjena, automatski će se to odraziti i na njihovo nezadovoljstvo, što se upravo i pokazalo u ovom istraživanju, gdje su studenti iskazali najveći stepen nezadovoljstva. Ipak, treba naglasiti da tokom studija postoji mogućnost uključivanja u volontiranje gdje studenti imaju priliku da se bolje upoznaju s praktičnim radom. Da li i u kojoj mjeri studenti koriste tu mogućnost i koliko je ona bitna za sticanje znanja i vještina, ostavlja prostor za neka buduća istraživanja koja bi mogla dati odgovore na ova pitanja. Slične su rezultate dobili autori Huić, Ricijaš i Branica (2007) gdje su studenti psihologije, socijalnog rada i socijalne pedagogije iskazali veće zadovoljstvo dobijenim znanjima, a manje stečenim vještinama i količinom prakse tokom studiranja. Sve u svemu, rezultati pokazuju da iako postoji generalno zadovoljstvo studijem socijalnog rada, ipak treba uložiti određene napore kako bi se poboljšali i unaprijedili pojedini segmenti studijskog programa socijalnog rada, koji bi svakako doprinijeli boljom kvaliteti studija socijalnog rada kao takvog.

Kako bi socijalni radnici mogli djelovati profesionalno u praksi socijalnog rada, neophodno je da usvoje neophodne vještine i kompetencije za rad s ljudima, pa je s toga ovo istraživanje obuhvatilo i treći istraživački zadatak, odnosno samoprocjenu kompetencija studenata socijalnog rada. Primjenom "skale usvojenosti ključnih kompetencija za psihosocijalni rad" i "skale percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad" i dobijenim rezultatima, pokazalo se da se studenti socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, generalno percipiraju kompetentnima za obavljanje poslova i zadataka socijalnog rada, te da tako usvojene kompetencije visoko vrijednuju kao bitne za studijski program socijalnog rada. Ovako dobijenim podacima potvrđena je i *III posebna hipoteza koja glasi* "Očekuje se da se studenti socijalnog rada u biti percipiraju kompetentnima za obavljanje poslova i zadataka u praksi socijalnog rada."

Naime, rezultati su pokazali da se studenti percipiraju najkompetentnijima u području „Pristupanje korisniku s empatijom i razumijevanjem“, „Rad u skladu s etičkim vrijednostima“ i „Uspostavljanje kvalitetnog odnosa sa korisnicima“ dok se nešto manje kompetentnima procjenjuju u području „Evaluacija uspješnosti tretmana“ i „Naučno -istraživački rad“. Što se tiče područja pristupanja uspostavljanja kvalitetnog odnosa s korisnicima i područja pristupanja

korisnicima s empatijom i razumijevanjem, ovaj dio proizlazi iz elementa osobnosti i osobina ličnosti koje Žižak (1997) navodi. Naime, crte ličnosti, lične preferencije, prošla iskustva i sl. oblikuju naše intrapersonalne i interpersonalne odnose što čini temelj za uspostavu profesionalnog odnosa s korisnicima. Takođe, činjenica da su studenti većinom izabrali studij socijalnog rada iz altruističnih razloga doprinosi da se mogu osjećati kompetentnima u tom području. Važno je spomenuti i davanje zadatka, igranje uloga, timski rad i sl. koji nastavnici zadaju kroz različite nastavne predmete, kao i voloniranje kao jedna od mogućnosti koja se nudi tokom studiranja potiče studente da se užive u ulogu korisnika i socijalnog radnika kao profesionalca, što svakako doprinosi sticanju vještina u tom segmentu. "Rad u skladu s etičkim vrijednostima" je svakako temeljan u socijalnom radu, obzirom na povjerljive informacije, različite životne probleme korisnika i informacije do kojih se dođe tokom rada s korisnicima, što može dovesti razvijenoj svijesti studenata o neophodnosti pravilnog etičkog postupanja u praksi.

U područjima "Evaluacija uspješnosti tretmana" i "Naučno -istraživački rad", gdje su studenti procijenili da su nešto manje kompetentni, mogući razlozi mogu se pronaći u sljedećim činjenicama. Budući da se kompetencija "Evaluacija uspješnosti tretmana", odnosi na procjenu efikasnosti provedenog tretmana i prepoznavanje kada preduzeta intervencija daje učinkovit rezultat, najbolje može izmjeriti tek u konkretnom radu s korisnikom. Budući da se provedeno istraživanje odnosilo na studente socijalnog rada, a ne na profesionalce koji već rade u praksi, očekivano je i bilo da se u tom segmentu studenti procijene manje kompetentnima. Ovakva kompetencija i njeno usavršavanje zahtjeva dugoročan rad u praksi, a koju će studenti svakako više usvojiti onda kada se zaposle u struci socijalnog rada. Takođe, u pogledu naučno-istraživačkog rada, studenti se tokom studija tek kroz par predmeta ("Metodologija istraživanja u socijalnom radu I", "Metodologija istraživanja u socijalnom radu II", "Metodologija socijalnih istraživanja", "Aplikativne metode i tehnike u socijalnom radu") susreću sa pojmovima istraživanja i samim istraživačkim procesom, što je za studente vrlo često nepoznat i apstraktan pojam. Ovo upućuje na činenjicu da studentima treba nastojati približiti sam pojam i poces istraživanja, budući da naučna istraživanja predstavlja bitan dio svake profesije i njenog daljnog razvoja.

U okviru četvrтog istraživačkog zadatka koјим се htjela istražiti povezanost između stupnja zadovoljstva studenata socijalnog rada i nihove motivacije za odabir studija, доšlo се до

podataka da utvrđena korelacija nije statistički značajna. Dakle, iako postoji blaga pozitivna između motivacije za studij i zadovoljstva studijem, ona nije statistički značajna. Samim tim ne može se govoriti o relevantnoj povezanosti ovih dvaju varijabli, tj. da studenti koji su intrinzično motivirani i da su zadovoljniji studijem. To znači da *IV posebnu hipotezu* koja glasi "Očekuje se da su studenti koji imaju intrinzičnu motivaciju za odabir studija socijalnog rada i zadovoljniji studijem" možemo smatrati djelimično potvrđenom. Naime, budući da je zbog uslova istraživanja broj ispitanika u istraživanju 112, a da je stvarni broj studenata u akad. 2019./2020. mnogo veći, jedan od razloga možemo pronaći u toj činjenici. Takođe, ispitanici su uglavnom intrinzično motivirani i zadovoljna odabiranim studijem, te je samo par ispitanika onih koji su ekstrinzično motivirani i nezadovoljni studijem, što nije statistički značajno. Sve to je rezultiralo situacijom da se ne mogu praviti grupe i samim tim utvrditi da li su oni studenti koji su intrinzično motiviraniji i zadovoljniji studijem od studenata koji svoju motivaciju nisu crpili iz hedonističkih motiva. Dakle, ovdje se može reći da su studenti koji su intrinzično i ekstrinzično motivirani za studij socijalnog rada podjednako zadovoljni odabranim studijem. Jedan od razloga ovako dobijenih rezultata može se pronaći i u činjenici da se intrinzični i ekstrinzični faktori motivacije međusobno nadopunjaju, te da ih se ne može posmatrati isključivo odvojeno. Iako su mnogobrojna istraživanja potvrdila da će studenti koji su intrinzično motivirani pri odabiru studija više iskazivati voljnih ponašanja i veći stepen zadovoljstva studijem, to ne mora isključivo uvijek biti tako, te ne mora značiti da ekstrinzično motivirani studenti uvijek moraju biti u principu manje zadovoljni studijem. Prepostavlja se da su potencijalna pozitivna iskustva, potkrepljenja, pozitivne kritike, nagrade, savjetovanja i usmjerenja koja su studenti dobili tokom studija, omogućili pojedinim studentima da prepoznaju određene nedostake i da rade na njihovom otklanjanju, što je omogućilo njihov napredak, osobi rast i razvoj, te u konačnici rezultiralo većim zadovoljstvom studijem.

Ono što je bio jedan od zadataka u okviru ovog istraživanja, a vezano za samoprocjenu kompetencija, jeste i peti istraživački zadatak, kojim se nastojalo ispitati da li postoji razlika u samoprocjeni kompetencija studenata s obzirom na motivaciju za upis na studij. Na osnovu toga, može se govoriti o relevantnoj pozitivnoj povezanosti između motivacije i samoprocjene kompetencije studenata. Prepostavka je da što je student više intrinzično motiviran bolja je i samoprocjena kompetencija. Dakle, *V posebna hipoteza* koja glasi „Postoji razlika u samoprocjeni kompetencija između onih studenata koji su intrinzično motivirani i onih koji su

ekstrinzično motivirani“, je ovim i potvrđena. Na osnovu svega navedenog, može se zaključiti da studenti koji su intrinzično motivirani za studij socijalnog rada, odnosno koji su studij odabrali iz altruističkih i hedonističkih motiva, da se percipiraju i kompetentnijima u psihosocijalnom radu. Intrinzični faktori motivacije usko se vezuju sa potrebama kao što su samoostvarenje, osobni rast i razvoj, kao i potreba za kompetencijom u određenom području života i djelovanja. Ona odražava osobni cilj ili zainteresovanost za područje prema kome je intrinzična motivacija i usmjerena. U obrazovnom kontekstu intrinzična motiviranost vodi ka suštinskom pristupu učenju, te su samim tim i ishodi učenja kvalitetniji i upotrebljiviji. Motiviranost odražava smisao onoga što radimo, te intrinzično motiviran student svoj smisao pronalazi u istinskoj želji da se bavi poslom za koji se i obrazuje, da stekne potrebne vještine, znanja i kompetencije kako bi taj posao mogao djelotvorno i profesionalno obavljati. Ali, isto tako njegov smisao se nalazi i u zadovoljstvu i uživanju onim što radi. Upravo takva usmjerenja studenata uz kvalitetan pristup i odnos sa profesorima koji uspostavljaju tokom svog obrazovanja, rezultiraju kvalitetnijim ishodima učenja, što su zapravo kompetencije koje studenti trebaju steći tokom studija. Budući da su studenti studij socijalnog rada birali na osnovu vlastite želje za studiranjem istog, da svoj smisao pronalaze u nastojanju da svojim stečenim znanjima i vještinama pomažu ljudima u stanju socijalne potrebe, očekivano je i da su tokom studiranja nastojali u što većoj mjeri naučiti neophodna znanja i steći potrebne vještine i kompetencije kako bi u svom profesionalnom djelovanju to mogli i ostvariti. S toga je potpuno očekivano da se studenti koji su intrinzično motivirani i percipiraju kompetentnijim za psihosocijalni rad.

Šesti istraživački zadatak je takođe bio vezan za samoprocjenu kompetencija, u smislu da se željelo ispitati da li postoji razlika u samoprocjeni kompetencija s obzirom na iskazano zadovoljstvo studijem. Utvrđena je korelacija koja je statistički značajna, tj. da se studenti koji su zadovoljniji studijem percipiraju i kompetentnijima u psihosocijalnom radu. Na osnovu ovog rezultata može se govoriti o pozitivnoj povezanosti ove dvije varijable. Studenti koji se (samo)procjenjuju kao kompetentnijima će takođe biti i zadovoljniji studijem, jer je studij koji pohađaju omogućio da steknu potrebne kompetencije za socijalni rad u praksi. Time je potvrđena i *VI posebna hipoteza* „Zadovoljni studenti češće nastavlju i uspješno završavaju studijski program, ulažu više napora u svoje obrazovanje, redovitije pohađaju nastavu i češće se uključuju u svekolike studijske aktivnosti u odnosu na nezadovoljne studente“ i *VII posebna hipoteza* „Studenti koji su zadovoljniji studijem socijalnog rada, percipiraju se kompetentnijim za

obavljanje poslova i zadataka socijalnog rada.“ Razlog tome je jednostavan, jer se studenti studiranjem socijalnog rada obrazuju da postanu stručnjaci i profesionalci u toj oblasti, te samim tim očekuju da dobiju neophodna znanja i vještine kako bi to i ostvarili. Ukoliko studij ispunjava motive i očekivanja studenata, studenti su zadovoljni studijem kao takvim, te samim tim motiviraniji i usmjereniji za napredak i osobni rast i razvoj i usvajanje svih neophodnih parametara koji karakterišu uspješnog i kompetentnog socijalnog radnika. Zadovoljni studenti i njihovo zadovoljstvo studijem potiče i veću motivaciju za rad i osobni napredak, veću angažiranost, zainteresovanost i posvećenost studiju, što omogućava uspješan rezultat obrazovnog procesa i uspješan konačni ishod. Zadovoljni studenti su ogledalo studija i njegove kvalitete, a kvalitetan studij zasigurno omogućava studentima sticanje neophodnih kompetencija za rad u praksi. Samim tim logičan je slijed da se takvi studenti i percipiraju kompetentnijim za obavljanje poslova i zadataka socijalnog rada u praksi. Prethodno istraživanje sa sličnim rezultatima i koje je provedeno na temu zadovoljstva studija i samoprocjene kompetencija jeste istraživanje autorica Leutar i Žilić (2014). Naime, istraživanjem je tvrđeno je da postoji statistički značajna povezanost između zadovoljstva studijem i stupnja usvojenosti kompetencija za socijalni rad kod oba uzorka studenata socijalnog rada, kako kod studenata socijalnog rada u Zagrebu, tako i kod studenata socijalnog rada u Mostaru. Autorice navode kako je to i bilo očekivano, jer studij koji ispuni očekivanja studenata, njihova zadovoljstva su veća, a to se u konačnici održava i na njihov uspjeh.

Studenti nezadovoljni odabranim studijem nemaju isti doživljaj kao zadovoljni studenti, njihova očekivanja od nisu u skladu sa onim što su oni htjeli/voljeli/željeli, što svakako utiče na percepciju studija. Nezadovoljstvo utiče i na smanjenu motivaciju i volju za učenjem i napredovanjem, te predstavlja jednu vrstu kočnice i prepreke za postizanje kompetencija. S tim u vezi, nezadovoljstvo svakako može biti značajan faktor zbog kojeg se studenti percipiraju manje kompetentnim za psihosocijalni rad u socijalnom radu.

Na osnovu svih obrazloženih rezultata, može se potvrditi i generalna hipoteza ovog istraživanja koja glasi „Zainteresovanost studenata za studij socijalnog rada, odnosno njihova intrinzična motivacija (koja proizlazi iz unutarnjih potreba pojedinca) za odabir studija, jedan je od ključnih faktora zadovoljstva studijem socijalnog rada, što predstavlja osnovnu karakteristiku kvalitete

studija i uspjeha u studiranju. Studenti koji su zadovoljniji studijem i čiji motivi odabira studija ispunjeni, percipiraju se kompetentnijim za obavljanje poslova socijalnog radnika.“

U konačnici, rezultati do kojih se došlo ovim istraživanjem pokazali su da su studenti studij socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, odabrali prema vlastitim, unutrašnjim, altruističkim motivima, da su s tim u vezi zadovoljni studijem socijalnog rada, te da se percipiraju kompetentnima za obavljanje profesionalnog socijalnog rada. Ovakvi podaci govore u prilog tome da je studijski program socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, kvalitetan studij koji nudi studentima mnoštvo mogućnosti, znanja i praktičnih vještina, te da su studenti to i prepoznali odgovorima koje su davali tokom ovog istraživanja. Međutim, bilo bi neobjektivno govoriti o savršenosti, jer su savršenosti nemoguće. Za svaki studijski program i fakultet ostaje prostor za dodatno unapređivanje i usavršavanje, bez obzira koliko trenutno bio dobar. Potrebe društva se konstantno mijenjaju, neka saznaja zastarijevaju ili postaju neupotrebljiva, nameću se nove potrebe i zahtjevi, te se s tim u vezi svaki obrazovni program mora i treba prilagođavati trenutnim potrebama i zahtjevima društva i uslova u kojima živimo. Takođe, budući da ovo istraživanje ima određena ograničenja, poput toga da se u potpunosti oslanjaju na samoprocjenu, koja ima i svoje nedostatke, posebno u dijelu samoprocjene kompetencija. Može se desiti da su studenti davali društveno poželjne odgovore ili npr. da se neko percipira manje ili više kompetentnim u odnosu na stvarne mogućnosti i sl. S toga, prilikom ovakvih istraživanja koja se temelje na samoprocjeni, neophodno je uključiti i procjene u konkretnoj radnoj sredini i situaciji, te ocjene drugih pojedinaca kako bi se dobila što objektivnija slika. Ono što je takođe važno i treba uzeti u obzir jeste da iako postoje mnogobrojne podjele i klasifikacije kompetencija koje su neophodne za djelotvoran rad u praksi psihosocijalnog rada, ne postoji opšteprihvaćena metodologija niti jedinstven instrumentarij koji bi omogućili provjeru tih kompetencija (Huić, Ricijaš i Branica, 2010). Takođe, ni u socijalnom radu ne postoji jedinstven obrazac prema kojem se taksativno mogu navesti ključne kompetencije. Upravo takva činjenica može predstavljati dodatno ograničenje i poteškoću prilikom istraživanja kompetencija u psihosocijalnom području. Bitno je takođe spomenuti i da je istraživanje provedeno online, putem online platforme, odnosno društvene mreže Facebook. Naime, treba imati u vidu da nemaju svi studenti društvenu mrežu Facebook, da su se možda iščlanili iz studentskih grupa koje tamo postoje ili da jednostavno nisu konstatovali upitnik koji

im se nudio na popunjavanje. Takođe, broj od 112 ispitanika i nije veliki broj, obzirom da ima znatno više studenata socijalnog rada u akademskoj 19./20. Možda bi rezultati istraživanja bili posve drugačiji, da je u istraživanju učestvovalo više studenata.

V ZAKLJUČAK

Socijalni rad je jedna veoma važna pomagačka profesija, zasnovana na humanizmu, ljudskim pravima, solidarnosti, uzajamnosti i čovjekovim potrebama kao najvećem blagu društva u kojem živimo. Usmjeren je na pružanje pomoći i podrške pojedincima koji se nađu u stanju socijalne potrebe, a kojima je potrebna stručna i profesionalna pomoć kako bi izgradili kvalitetan način života i nosili se s brojnim izazovima kojima su svakodnevno izloženi. Iz toga je proistekla potreba da se razvije djelatnost profesionalnog socijalnog rada, a samim tim obrazuje kadar profesionalnih socijalnih radnika. S tim u vezi važno je da profesionalci posjeduju znanja, vještine i kompetencije koje su neophodne za rad u praksi, da djeluju adekvatno u skladu sa svim etičkim principima i načelima socijalnog rada. Kroz obrazovni proces socijalnih radnika i studij socijalnog rada, stvaraju se temelji za takvo djelovanje, a koliko je studijski program to i omogućio, govore ishodi obrazovanja koje su studenti i ostvarili. S tim u vezi, cilj provedenog istraživanja odnosio se na potrebu da se utvrde stvarni razlozi studenata za odabir studija socijalnog rada, te koliko se upravo motivacijski faktor reflektirao na ishode učenja, kvalitet studija i percepciju kompetencija studenata socijalnog rada. Takođe, ispitivanje stupnja zadovoljstva kod populacije studenata omogućava i bolji uvid u sveukupni sistem obrazovanja, čime se istovremeno povećava i mogućnost razumijevanja očekivanih ishoda učenja nakon završenog studija. Na taj način se mogu prepoznati određeni nedostaci i propusti u obrazovnom procesu, što može poslužiti kao jedna vrsta alata za poboljšanje i unapređenje studijskog programa socijalnog rada. Provedeno istraživanje je pokazalo kako studenti studij socijalnog rada biraju prema vlastitim intrinzičnim motivima, da su općenito zadovoljni studijem socijalnog rada, sadržajem studijskog programa, odnosom sa profesorima i kvalitetom prezentacije nastavnih predmeta. Također, studenti visoko procjenjuju i vrijednu usvojenost ključnih

kompetencija za psihosocijalni rad, što zapravo govori u prilog kvaliteti studijskog programa i nastavnog plana, tj. da se u konačnici ishodi učenja definisani studijskim programom i postižu. Međutim, ne treba zanemariti činjenicu da se radi o vlastitoj percepciji i samoprocjeni, što može rezultirati određenim ograničenjima u pogledu dobijenih rezultata, te se s toga u pogledu provođenja ovakvih istraživanja, treba uključivati i procjena u konkretnoj situaciji i procjena drugih relevantnih subjekata, kako bi se dobila stvarnija i objektivnija slika o cjelokupnom obrazovnom procesu socijalnih radnika i samim tim dao doprinos u poboljšanju kvalitete i ishoda učenja studija socijalnog rada.

VI POPIS LITERATURE

Knjige:

- 1) Ajduković, Marina. i Ajduković, Dean, 1996, Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb.
- 2) Ajduković, Marina i Cajvert, Lilja (ur.) 2004, Supervizija u psihosocijalnom radu, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb.
- 3) Bajraktarević, Jasna, 2013, Opća psihologija, Avery d.o.o., Sarajevo.
- 4) Bahtijarević-Šiber, Fikreta, 1999, Management ljudskih potencijala, Golden marketing, Zagreb.
- 5) Buljubašić, Suada, 2018, Supervizija u socijalnom radu-hrestomatija za internu upotrebu, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
- 6) Cajvert, Lilja 2001, Kreativni prostor terapeuta, I.P. SVJETLOST, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo.
- 7) Dervišbegović, Muhamed, 2001, Socijalni rad-teorija i praksa, Zonex ex libris, Sarajevo.
- 8) Dean H . Hepworth, Roland H . Rooney, Glenda Dewberry Rooney, Kimberly Storm-Gottfried, 2009, Social Work Practice - Theory and Skills, Wadsworth Publishing Co Inc; 8th Revised edition, Minessota.
- 9) Edward E. Smith, Susan Nolen-Hoeksema, Barbara L. Frederickson, Geoffrey R. Loftus, Daryl J. Bem, Stephen Maren, 2007, Atkinson/Hilgard Uvod u psihologiju, Četrnaest američko i prvo hrvatsko izdanje, Naklada slap, Zagreb.

- 10) Furlan, Ivan, 1984, Primijenjena psihologija učenja, Školska knjiga, Zagreb.
- 11) Goleman, Daniel 1995, Emotional Intelligence, Bantam Books, New York.
- 12) Havelka, Mladen 1995, Psihološka i duhovna pomoć pomagačima, II izdanje, Dobrobit u saradnji sa hrvatskim Caritasom, Zagreb.
- 13) Hašimbegović, Aida 1998, Psihologija podučavanja, I.P. SVJETLOST, Sarajevo.
- 14) Srna, Jelena, 2001, Od grupe do tima: multidisciplinarno usavršavanje stručnjaka u sistemu zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja, Centar za brak i porodicu : „Žarko Abulj“, Beograd.
- 15) Šadić, Sanelia, 2014, Ljudska prava i socijalni rad, Fakultet političkih nauka Sarajevo, Sarajevo.
- 16) Šadić, Sanelia i Bašić, Sanelia, 2012/2013, Čitanka za predmet “Etika socijalnog rada”, Fakultet političkih nauka Sarajevo, Sarajevo.
- 17) Termiz, Dževad i Milosavljević, Slavomir, 2001, Praktikum iz metodologije politikologije, Sarajevo.
- 18) Termiz, Dževad, 2001, Osnovi metodologije nauke o socijalnom radu, Grafit, Lukavac.
- 19) Termiz, Dževad, 2009, Metodologija društvenih nauka, Grafit, Lukavac.
- 20) Termiz, Dževad, 2013, Osnovi metodologije socijalne psihologije, Amos graf, Sarajevo.

Članci i internet izvori:

- 1) Ajduković, Marina, 2003 “Obrazovanje socijalnih radnika – kako dalje?”, Ljetopis socijalnog rada 10, 1, 5-20 str.
- 2) Ajduković, Marina ,1994, “ Obrazovanje socijalnih radnika u Hrvatskoj i svijetu”, Revija za socijalnu politiku, 1 (4), 339-346.
- 3) Bandura, Albert, 1977, “ Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change”, Psychological Review.
- 4) Bašić, Sanelia, 2012, “Izazovi društvenog razvoja i profesija socijalnog rada u postkonfliktnom i tranzicijskom društvu: Iskustva u Bosni i Hercegovini”, Ljetopis socijalnog rada, 20 (1) 113-138 str.

- 5) Banks, Sarah, 2007, "Between Equity and Empathy: Social Professions and the New Accountability", *Social work and society*, 5(3), 11-22.
- 6) Buljević, Marko, Opačić, Ana i Podobnik, Martina, 2020, "Profesionalne kompetencije socijalnih radnika: Temelj identiteta jedne pomažuće profesije", *Ljetopis socijalnog rada*, Sveučilište u Zagrebu-Pravni fakultet, Zagreb, 27 (1), 031-056 str.
- 7) Bezinović, Petar, 1988, "Samopercepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija vrednovanja vlastitog ja", Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
- 8) Branica, Vanja, Urbanc, Kristina i Leutar, Zdravka, 2007, " Kompetencije u socijalnom radu iz perspektive studija socijalnog rada.: Kvaliteta i profesionalna odgovornost u socijalnom radu", *Zbornik sažetaka, Hrvatska udruga socijalnih radnika*, Zagreb 7-7.
- 9) Deci, Edward L. i Ryan, Richard M., 2000, *Contemporary Educational Psychology, Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions*, University of Rochester, 54–67 str.
- 10) Dimitrijević, Aleksandar, Hanak, Nataša i Milojević, Sonja 2011, "Psihološke karakteristike budućih pomagača: empatičnost i vezanost studenata psihologije" *PSIHOLOGIJA*, 2011, Vol. 44 (2), 97–115 by the Serbian Psychological Association.
- 11) Elliot, Kevin M., & Healy Margaret A., 2001, "Key factors influencing student satisfaction related to recruitment and retention", *Journal of Marketing for Higher Education*, 10, 1-11.
- 12) Filimonov, Danila, 2017, "Extrinsic motivation and incentives", Helsinki: University of Applied Sciences.
- 13) Gadžo-Šašić, Sabira, 2017, "Obrazovanje socijalnih radnika u 21. vijeku: izazovi i poteškoće", 455-476 str.
- 14) Gadžo-Šašić, Sabira, 2018, "Socijalni rad i socijalni razvoj: Izazovi i mogućnosti u prvim decenijama 21. Vijeka", 387-400 str.
- 15) Jakšić, Josip, 2003, „Motivacija-psihopedagoški pristup“, *Kateheza* 25(2003)1, 5-16, Zagreb.

- 16) Kesić, Tanja i Previšić, Jozo, 1998, „Motivi upisa i zadovoljstvo nastavnim programom studenata ekonomskih i elektrotehničkih fakulteta u Hrvatskoj“, Društvena istraživanja, 7 (4-5), 36-37.
- 17) Leutar, Zdravka i Žilić, Marija, 2014, „Zadovoljstvo studijem i samoprocjena kompetentnosti u struci studenata socijalnog rada u Mostaru i Zagrebu“ , Socijalne teme, 9-38 str.
- 18) Leutar, Zdravka, Penava, Tanja i Nižić, Maja, 2010, „Motivacija mladih za studiranje socijalnog rada u Zagrebu i Mostaru“, Zbornik sažetaka: Međunarodna znanstvena konferencija „Socijalni rad i borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti – profesionalna usmjerenost zaštiti i promicanju ljudskih prava“ str. 112-122.
- 19) Lepper, Mark R., 2009, “Motivational Considerations in the Study of Instruction”, Cognition and Instruction, Stanford University, str. 292-305.
- 20) Majstorović, Dunja i Vilović, Gordana, 2012, „Motivacija studenata Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu za studiranje novinarstva“, Medijske studije-Media studies, 118-127str.
- 21) Noels, Kimberly A., Clément, Richard, Pelletier, Luc G., 1999, “Perceptions of Teachers’ Communicative Style and Students’ Intrinsic and Extrinsic Motivation”, The Modern Language Journal 83, str 24-31.
- 22) Potočnik, Dunja, 2008, „Izbor studija: motivacijska struktura upisa i očekivani uspjeh upronalasku željenog posla“, Sociologija i prostor, 46(3-4), 265-284 str.
- 23) Puljiz, Vlado, 1997, Studij socijalnog rada u Hrvatskoj: Dosadašnji razvitak i aktualni problemi, Teorija i metodologija socijalnog rada, 143-151str.
- 24) Reić Ercegovac, Ina i Jukić, Tinća, 2008, „Zadovoljstvo studijem i motivi upisa na studij“, Napredak, Časopis za pedagošku teoriju i praksu, 149 (3), 283—295 Split.
- 25) Ricijaš, Neven, Huić, Aleksandra i Branica, Vanja 2006, “Zadovoljstvo studijem i samoprocjena kompetentnosti studenata nekih pomagačkih profesija”, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 2006, Vol 42, br. 2, str. 51-68.
- 26) Ricijaš, Neven, Huić, Aleksandra i Branica, Vanja, 2010, “Kako definirati i mjeriti kompetencije studenata- Validacija skale percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad, Ljetopis socijalnog rada, 17 (2), 195-221 str. Zagreb.

- 27) Robins, S. B., Lauver, K., Le, H., Davis, D., Langley, R. i Carlstrom, A. 2004, "Do Psychosocial and Study Skill Factors Predict College Outcomes? A Meta-analysis" *Psychological Bulletin*.
- 28) Ružić, Maria Helena, 2018, "Zadovoljstvo studenta kvalitetom diplomskih studija Sveučilišta u Rijeci", Doktorska disertacija, Univerzitet u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija, Departman za akušerstvo.
- 29) Štambuk, Ana i Obrvan, Tamara, 2017, "Uloga, standardi i kompetencije socijalnih radnika u palijativnoj skrbi", *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (1), 119-146.
- 30) Teodorescu, Tina, 2006, "Competence versus competency: What is the difference?", *Performance impoverment*, Vol. 45, No 10.
- 31) Varga, Matija ,2011, "Upravljanje ljudskim potencijalima kroz motivaciju", Tehnička škola Čakovec, Stručni rad, str 1-8.
- 32) Zbornik sažetaka, 2017, VIII konferencija socijalnih radnika, Socijalni rad u svijetu promjena, Hrvatska udruga socijalnih radnika, Šibenik.
- 33) Joksimović Snežana, Gašić-Pavišić Slobodanka i Miočinović Ljiljana, 1997, "Vaspitanje i altruizam", Beograd: Institut za pedagoška istraživanja , str. 210-226.
- 34) Vranešević, Tihomir Mandić, Miroslav i Horvat, Sandra, 2006, "Istraživanje činitelja zadovoljstva studenata" Zagreb: Poslovna izvrsnost.
- 35) Žegarac, Nevenka ,1997, „Empatijski stil u jednoj pomažućoj profesiji“, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd.
- 36) Žižak, Antonija, 1997, "Elementi profesionalne kompetentnosti socijalnih pedagoga, Kriminologija i socijalna integracija," 5 (1-2), 1-10.
- 37) Žganec, Nevenka, 1995, "Supervizija u psihosocijalnom radu", *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*, 1, 165-179.

Zakoni :

- 1) Zakon o osnovama sistema socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom sa izmjenama i dopunama (FBiH)

dostupno na stranici :<https://fmrsp.gov.ba/?wpdmpro=zakon-o-osnovama-socijalne-zastite-zastite-civilnih-zrtava-rata-i-zasite-porodice-sa-djecom-sa-izmjenama-i-dopunama>

2) Zakon o socijalnoj zaštiti RS

dostupno na stranici: http://www.djeca.rs.ba/uploaded/Zakon_o_socijalnoj%20zastiti.pdf

VII PRILOZI

Prilog br. 1 – **Dodatak** - Interkorelacijska matrica + deskriptivne vrijednosti varijabli/skali.

	Motivacija za odabir studija	Zadovoljstvo studijem	Samoprocjena kompetencija studenata	Pouzdanost (Cronbach α)	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Motivacija za odabir studija	1	0,155	0,387**	0,751	32,43	5,6
Zadovoljstvo studijem		1	0,389**	0,961	85,2	19,33
Samoprocjena kompetencija studenata			1	0,957	79,21	12,76

Korelacije označene sa ** su statističke značajne na $p < 0,01$ razini.

Korelacije označene sa * su statistički značajne na $p < 0,05$ razini.

Korelacije koje nisu označene nisu statistički značajne.

Prilog br. 2 – Anketni upitnik

Motivacija za upis na studij i samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada

Drage kolege i kolegice, studenti i studentice socijalnog rada,

pred Vama se nalazi anketni upitnik koji je namjenjen studentima socijalnog rada i u svrhu je izrade master teze. Cilj mi je da istraživanjem koje želim da provedem na prethodno navedenu temu ispitam i utvrdim:

- Koji su to Vaši dominantni motivi kojima ste se vodili prilikom upisa na fakultet i odabir studija socijalnog rada?
- Da li ste i u kojoj mjeri zadovoljni studijem socijalnog rada?
- Percipirate li se kompetentnim za obavljanje poslova socijalnog radnika?

Anketni upitnik se sastoji iz tri odjeljka, te će se pitanja u prvom dijelu odnositi na motivaciju, u drugom dijelu na zadovoljstvo studijem, a pitanja u trećem dijelu na samoprocjenu kompetencija. Anketni upitnik je u potpunosti anoniman i dobrovoljan , te će se dobijeni rezultati isključivo koristiti u naučno-istraživačke svrhe. Molim Vas da na pitanja odgovorite potpuno iskreno i otvoreno. Svaki Vaš odgovor je dragocjen i doprinosi potpunijoj realizaciji magistarskog rada. Potrebno je da na sva pitanja izaberete neku od ponuđenih opcija za koju smatrate da najbolje odgovara ili izražava Vaše mišljenje, ili da predložite/ novi odgovor u predviđenom prostoru (Ostalo).

Za sve eventualne nejasnoće i pojašnjenja, možete mi se obratiti na e-mail adresu:
ilic.tanja96@gmail.com

Hvala Vam na izdvojenom vremenu i uloženom trudu.

- 1) Spol ispitanika:
 - a) Muško
 - b) Žensko
- 2) Godina studija:
 - a) Prva godina (Bachelor studij)
 - b) Druga godina (Bachelor studij)
 - c) Treća godina (Bachelor studij)
 - d) Prva godina (Master studij)
 - e) Druga godina (Master studij)
 - f) Završen studij (Bachelor, master studij)
- 3) Način studiranja:
 - a) Redovno
 - b) Vanredno

MOTIVACIJA ZA UPIS NA STUDIJ

U odjelu "Motivacija za upis na studij" nalazi se 13 pitanja koja se odnose na Vaše motive odabira studija socijalnog rada. Molim da na pitanja odgovorite potpuno iskreno i otvoreno.

1) Motivacija za upis na studij socijalnog rada bila mi je: *

* Želja za pomaganjem drugim ljudima:

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Želja za prosocijalnim ponašanjem:

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Ljubav i saosjećanje prema ljudima i ljudskoj patnji:

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Stav da posjedujem osobine koje su neophodne za socijalnog radnika:

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Lagan upis bez prijemnog ispita:

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se
- e) U potpunosti se neslažem

*Želja za upravljanjem ljudima u okolini:

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se
- e) U potpunosti se neslažem

*Želja da zaradim mnogo novca:

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se
- e) U potpunosti se neslažem

*Potreba da osjećam nadmoć nad ljudima:

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se
- e) U potpunosti se neslažem

2) Studij socijalnog rada upisao/la sam: *

Prema vlastitoj želji

Na nagovor roditelja/prijatelja/okoline
Kao rezultat neuspjeha upisa na željeni fakultet
Ostalo:

3) Da li je pri upisu na fakultet socijalni rad bio prvi izbor? *

- Da
Ne

4) Socijalni rad percipiram kao profesiju koja: *

- *Pomaže ljudima da riješe svoje teškoće, nevolje i probleme
- a) U potpunosti se slažem
 - b) Slažem se
 - c) Djelimično se slažem
 - d) Ne slažem se
 - e) U potpunosti se ne slažem

- *Je neophodna za adekvatno funkcionisanje društvenog sistema
- a) U potpunosti seslažem
 - b) Slažem se
 - c) Djelimično seslažem
 - d) Neslažem se
 - e) Upotpunostise neslažem

- *Nudi širok spektar usluga koje pomažu ljudima u stanju socijalne potrebe
- a) U potpunosti seslažem
 - b) Slažem se
 - c) Djelimično seslažem
 - d) Neslažem se
 - e) Upotpunostise neslažem

- *Predstavlja opterećenje za državu
- a) U potpunosti seslažem
 - b) Slažem se
 - c) Djelimično seslažem

- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Iziskuje mnogo finansijskih sredstava koje država ne može da obezbijedi

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

5) Studij socijalnog rada doživljavam kao: *

*Zanimljiv i dinamičan studij

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Kvalitetan studij koji nudi širok spektar saznanja iz različitih oblasti

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se neslažem

*Studij koji omogućava sticanje znanja i vještina neophodnih za rad sa ljudima u nevolji

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se neslažem

*Studij koji mi omogućava profesionalni rast i razvoj

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem

- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Studij koji moram da završim kako bih stekao/la diploma

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Dosadan i naporan studij

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se neslažem

6) Studiranje socijalnog rada mi omogućava da: *

*Steknem neophodna znanja, vještine i kompetencije neophodne za obavljanje poslova socijalnog radnika

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Pomažem ljudima u preovladavanju njihovih problema

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Riješim vlastite probleme

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se

e) U potpunosti se ne slažem

*Steknem dosta prijatelja

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Zaradim dosta novca i budem visoko pozicioniran/a u društvu

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se neslažem

7) Od studija socijalnog rada očekujem: *

*Dobro i adekvatno obrazovanje

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Opšte i široko znanje

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Sticanje opštih i specifičnih znanja i vještina

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Dosta prakse u CZSR i drugim ustanovama socijane zaštite

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Zanimljiv i kvalitetan nastavni program i kvalitetan nastavni kadar

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

*Posao u struci nakon završenog fakulteta

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

8) Studiranje socijanog rada je ispunilo moja dosadašnja očekivanja : *

Da

Djelimično

Ne

9) Šta želim da naučim tokom studiranja? *

Metode i tehnike socijalnog rada i njihovu primjenu u praksi

Znanja iz različitih oblasti koja mi pomažu u radu sa ljudima

Komunikacijske vještine

Strpljenje i razumijevanje

Kreativnost

Ostalo:

10) Za vrijeme studiranja volontiram/ sam volontirao-la: *

Da

Ne

11) Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje DA, navedite gdje i koliko ste volontirali:

12) Volontiranje smatram značajnim za sticanje dodatnih znanja i vještina za psihosocijalni rad: *

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

13) Da li planirate da nastavite studije (master studije; doktorske studije)? *

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

ZADOVOLJSTVO STUDIJEM

U odjeljku "Zadovoljstvo studijem", nalazi se 26 pitanja, te odabirom jedne od opcija slaganja ili neslaganja, izrazite Vaš stav. Molim da na pitanja odgovorite potpuno iskreno i otvoreno.

1) Općenito sam zadovoljan/zadovoljna odabranim studijem: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

2) Općenito sam zadovoljan/zadovoljna uvjetima studiranja: *

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se
- e) U potpunosti se neslažem

3) Zadovoljan/zadovoljna sam radom administrativnih i stručnih službi (studenstke službe, odsjeka, biblioteke, čitaonice i sl.) : *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

4) Odabrani studijski program je uistinu ono čime se sutra želim baviti: *

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se
- e) Upotpunosti se neslažem

5) Zadovoljan/zadovoljna kvalitetom studijskog programa: *

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se
- e) Upotpunosti se neslažem

6) Zadovoljan/zadovoljna sam sadržajem i kvalitetom nastavnih predmeta: *

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se

e) U potpunosti se ne slažem

7) Smatram da su predavanja korisna za razumijevanje zadanih sadržaja nastavnih predmeta: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se neslažem

8) Smatram da sam do sada iz odslušanog gradiva stekao/stekla dosta novih i korisnih znanja i informacija: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

9) Većina predmeta koje slušam/ sam odslušao-la mi je zanimljiva: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

10) Zadovoljan/zadovoljna sam rasporedom ispitnih rokova i drugih oblika provjere znanja (parcijalnih ispita, završnih ispita i sl.) *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se

- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

11) Literatura mi je lako dostupna I prihvatljiva: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

12) Zadovoljan/zadovoljna sam načinom vrednovanja I nagrađivanja: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

13) Zadovoljan/zadovoljna sam obavljenom stručnom praksom: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

14) Smatram da je broj sati obavljene stručne prakse dovoljan: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se

- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

15) Mislim da bi trebalo povećati broj sati stručne prakse: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

16) Smatram da je pristup studentima od strane profesora nepristrasan i pravedan : *

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se
- e) U potpunosti se neslažem

17) Smatram da je većina profesora pistupačna i spremna na pomoći: *

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Neslažem se
- e) U potpunosti se neslažem

18) Smatram da je većina profesora dostupna i u primjereno vrijeme odgovaraju na mailove: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

19) Smatram da većina profesora koristi savremenu tehnologiju i zanimljive pristupe u nastavi: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

20) Smatram da većina profesora adekvatno pristupa nastavi i ulaže dosta truda u objašnjenu nastavnog gradiva: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se ne slažem

21) Profesori su dobro educirani i imaju dosta znanja iz oblasti koje predaju: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem
- e) Uopšte se ne slažem

22) Većina profesora nas potiče na kreativnost i slobodno izražavanje mišljenja: *

- a) U potpunosti se slažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično se slažem
- d) Ne slažem
- e) U potpunosti se ne slažem

23) Smatram da većina profesora pravedno ocjenjuje urađene testove: *

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se neslažem

24) Zadovoljan/zadovoljna sam odnosom sa kolegama/kolegicama: *

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se
- c) Djelimično seslažem
- d) Ne slažem se
- e) U potpunosti se neslažem

25) Zajedno sa kolegama rješavam probleme vezane za studij: *

- a) U potpunosti seslažem
- b) Slažem se

- c) Djelimično se slažem
 - d) Ne slažem se
 - e) U potpunosti se ne slažem

26) S obzirom na vlastita iskustva, drugima bih preporučio/preporučila studij socijalnog rada? *

- a) Da
 - b) Ne

SAMOPROCJENA KOMPETENCIJA

Pred Vama se nalazi 10 ključnih kompetencija za obavljanje psihosocijalnog rada, te je vaš zadatak da na skali od 1 do 4 (gdje 1 znači uopšte ne, 2-pretežno ne, 3-pretežno da i 4 da, u potpunosti) procjenite koliko ste usvojili pojedinu kompetenciju i koliko je ona bitna za studijski program.

Nadalje, u odjeljku samoprocjenje kompetencija nalazi se 15 tvrdnji, te na istoj skali od 1 do 4, procjenite koliko ste sigurni da uspješno možete provoditi svaku od navedenih radnji.

1) Uspostavljanje kvalitetnog odnosa sa korisnicima: *

Uopšte ne 1 2 3 4 Da, u potpunosti

2) Procjena problema/poteškoća korisnika (dijagnostika): *

3) Pisanje stručnog nalaza i mišljenja (socijalna anamneza): *

4) Aktivno slušanje (parafraziranje i reflektiranje): *

5) Rad na promjeni ponašanja korisnika (tretmanski rad) : *

6) Pristupanje korisniku s empatijom i razumijevanjem: *

7) Rad u skladu s etičkim vrijednostima: *

8) Naučno-istraživački rad: *

9) Planiranje tretmana: *

10) Evaluacija uspješnosti tretmana: *

Uopšte ne 1 2 3 4 Da, u potpunosti

11) Uspješno mogu zajedno sa korisnikom izgraditi program tretmana: *

Uopšte ne 1 2 3 4 Da, u potpunosti

12) Uspješno mogu motivirati korisnike na promjenu nefunkcionalnog ponašanja: *

Uopšte ne 1 2 3 4 Da, u potpunosti

13) Uspješno mogu naučiti korisnike specifičnim vještinama kako bi se nosili sa svojim problemima: *

Uopšte ne 1 2 3 4 Da, u potpunosti

14) Uspješno mogu naučiti korisnike komunikacijskim vještinama: *

Uopšte ne 1 2 3 4 Da, u potpunosti

15) Uspješno mogu savjetovati roditelje o odgojnim postupcima: *

Uopšte ne 1 2 3 4 Da, u potpunosti

16) Uspješno mogu raditi na promjenama ponašanja djece i mladih: *

Uopšte ne 1 2 3 4 Da, u potpunosti

17) Uspješno mogu empatično pristupiti korisnicima: *

18) Uspješno mogu korisnicima osigurati emocionalnu podršku: *

19) Uspješno mogu ostvariti takav profesionalni odnos da se korisnici mogu osjećati prihvaćeni takvima kakvi jesu? *

20) Uspješno mogu procijeniti odnose u porodici i međusobni uticaj članova: *

21) Uspješno mogu primjenjivati u praksi stečena znanja iz socijalnih teorija: *

22) Uspješno mogu dijagnosticirati korisnikove teškoće i potrebe: *

23) Uspješno mogu procijeniti socioekonomski status porodice: *

2

3

4 Da, u potpunosti

24) Uspješno mogu procijeniti emocionalna, ponašajna i socijalna obilježja pojedinca: *

2

3

4 Da, u potpunosti

25) Smatram se kulturno kompetentnim socijalnim radnikom: *

2

3

Naziv odsjeka i/ili katedre:

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

IZJAVA o autentičnosti rada

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

Stranica 111 od
111

Naziv odsjeka i/ili katedre:

Odsjek za socijaln rad

Predmet:

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Tanja Ilić

Naslov rada: Motivacija za upis na studij i samoprocjena kompetencija studenata socijalnog rada

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 111

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se

odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;

- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis